

سفر

Vin. Berlin 377

Zeitlin 202-203

Meyer / Mendelsohn 743

Mendel Levin

ספר

מודע לבינה

חלק ראשון

הובא לבית הדפוס , לדוגמא מב' חבורים

(א) אגרות החכמה

זהן איגרות חכם אחד לריעיו ומיודעיו , בעניני
חכמות שונות . כיצד להתבונן מתוכן בגדולות
היוצר ב"ה , ולהבחין בברואים

(ב) ספר רפואות העם

והוא חיבור נחמד וקל להבין ולעשות מתוכו ,
לרפואת רוב החולאים המהלכים היורד
שכיחים והיותר מסוכנים , על ידי הרגל הלכה
למעשה , מהדרך חיבור זה בלבד . והכל בלשון
מפורש ונוח לתלמידי חכמים , העוסקים
בגפ"ת ופוסקים .

ברלין

בדפוס חברת חנוך נערים

ה'תקמ"ט

הסכמת הרב המא"הו. החריף המפורסם מהור'
אלכסנדר אב"ד ומ"ץ דק"ק סטנאב .

אהרי' ראותי שעלה בדעת ידידי החכם לזכות את
הרבים בהעסקת ספר רפואות העם שכבר נודע
ונחפרסם עזעו בכל העולם . גם פי' נחמד וקל על
מגילת קהלת , עם העסקת קהלת ללשונינו . גם ילקוט
אגרות החכמה להשכיל בנפלאות הצורח ית' . וראיתי
ושמחתי במעשי אלבעותיו / ואמינא לפעלא עבא יישר
חילי' . והנה גזרני בחרם יב"ן שלא ישיגו זרים' את גבול
הרבני המשכיל מהו' מענדל צמהו' יהודא ליב זצארזר איש
סטנאב / המציא חיבורים הללו לבית הדפוס משך שנים עשר
שנים מהיום י"א סיון תקמ"ח פה ק"ק סטנאב .
נאום הקטן אלכסנדר סענדר מרגלית מבראד .

הסכמת הרב המאה"ג החריף המפורסם מהור'
יוסף אב"ד דק"ק פראנקפורט דאדר .

גם אני מסכים לדברי הגאון הנ"ל שיודפס ס' הרפואה
וחיבור איגרת החכמה ופי' קהלת כי הוא תועלת
גדול וחלילה לפרוץ גדר להדפיסם שלא ברשות סוף הזמן
סקבע הגאון הנ"ל בלעותא דרבנן והסומע ישכון שאנו .
ולראי' באסי על החתום יוס' א' ח' תמוז תקמ"ח .
נאום הצעיר יוסף חפק"ק פ"פד יע"א .

ס פ ר

א ג ר ו ת ה ח כ מ ה

כולל כמה ביאורים בחכמות שונות ; כמו חכמת
 המוסר חכמת הנהגת המדינה / חכמת הטבע
 וחכמת סיפור הטבע וישוני המדינות / חכמת
 הניתוח והרפואה ; חכמת היחוד והפירוד בעולם
 הגשמיים הדוממין / ועניפי היווג שלהם : חכמת
 השיעורים בכלל / ונפרט חכמת האלגיברא
 והתכונה וחכמת כוחות הגשמיים : מלאכת המליצה
 והשיר / חכמת הפרלוק וחכמת הנפש ; מלאכת
 הסגיון / שהיא חכמת הדיעה והדיבור האנושי
 צדק כלל ; ומקלת סוגיות התלמוד והפוסקים
 והמדרשים צדק פרט : חכמת האלהות חכמת
 היצירה וחכמה ההשגחה והנסיון צברואים וכו' :

מפתח אגרות החכמה

בחלק ראשון הזה

- אגרת א** • מהות וסידור ספרי החכמות בדרך כלל :
ענין חכמת המוסר ; וחכמת הנהגת
המדינה : דוגמא קטנה מחכמת המוסר :
- אגרת ב** • ענין חכמת הטבע הכללית , וחכמת הטבע
בפרט ; וחכמת סיפור הטבע : בחינת
חכמת הילירה והנהגת הצדואים בדרך כלל ,
ומפורט בכמה דוגמאות מכל חלקי הנריאה
דל"מ :
- אגרת ג** • תשמישי חכמת השיעורים לבחון בצדואים :
מפורט בדוגמאות בהפלגות הילירה בצדיות
גדולים ועלומים , ובדקים מן הדקים :
- אגרת ד** • שאלות / בעניני כוחות גופין הדוממין :
- אגרת ה** • דיני הכחות המתנלחות , ולפיית גופין
הקלים על הכנדים : מפורט בכמה וכמה
מיני דוגמאות שונות :
- אגרת ו** • מקלט הקדמות בענין חכמת הטבע :
- אגרת ז** • בחינת הנריאה בבנין גוף האדם בדרך
כלל :
-

אגרות החכמה

אגרת א

מ . . . אפרו חג השבעות תקמ"א

לאהובי ידידי האברך המופלא מו' א . . . שו' :

אין הפנאי מטנים עמדי לעת עתה כי אם להשיב
 על אגרתך בלבד / לא להפיק מבוקשך בה . לפי
 שהדברים לריבים ביאור רחב ודעת שוקעת / מה שאין
 הזמן גורם אלי עכשיו : ואכן זאת מדע לך שאיך ראשון
 לשאול ממני זאת / אלא שכבר קדמוך רבים ושלימים
 המשתוקקים לדעת דברי חפץ ; וגם אנכי נעשרתי להם
 למלא משאלותם / ובהנה מריניס אלי אגרותיהם ונוגשים
 אליס כי יום יום / ונתחייבתי להם תשובה : ולכשאבי
 להם / ואמלא סופר יודע מה שמקרין אותם לכותבו
 פראוי / אוי אשלק לך העתקה :

ומה

א א 1 1

אגרות החכמה

גמה שנתאית לדעת , מה היא חכמת הנהגת
המדינה בדרך כלל ? הנה לריך שמדע מקודם
מה היא חכמת הנהגת האדם ארץ עצמו , שהיא
קודמת לה בטבע : לפי שאינו דומה המלקט פניני מוסרים
מפוזרים , לצורך שעה לצורך מקום , לסידור בספרי
החכמות : שדרך להניח יסודות כמה הקדמות שכל
אדם מודה בהן בהשקפה ראשונה , או שנתבררו בראות
ברורות בחכמות אחרות . ולעומתן זו בור בסברא :
ולארוג מהן בדרך השתלשלות מכלל לפרט , מהקל אל
החומר ומפשוט למורכב , עד שימשיכו מהן כללים רבים
ודינים מינים ומינים שונים : ואחרי כך ישובו להורות
גם את הדרך איך יותרו על ידיהן כל השאלות והאיבעיות
שבעולם , שאיפשר להן להימצא בענין הכוא : ואמשול
לך משל בנידון דירן :

§ א : הקדמה

לאו דלא תגוול , הוא מכלל המשפטים שדעתו של
אדם אכרעתן במושכל ראשון :

§ ב : ומכאן

שחייב האדם לשלם הלוואותיו :

§ ג

ולפי ריבוי דמי המלוה , כך מיתוסף החוב :

§ ד : והוא הדין

לכל הנאה שההנכו ולתו , שצריך לגמלו כיוצא בה
ולפי

אגרות החכמה

ב

§ ה

(א) ולפי שכל מעיב זכוונה / הוא מעיב מאהבה •
שמעית מינה שהאהבה לבדה יותר קטנה וקודמת לכל
הטנה זכוונה : (ב) וכל שכן בהטבות יקרות שחיו
וכבודו תלוין לו בהן : (ג) והני מילי / בשניהם שווין •
דאל"ה אין כל הון ביתו של כדוש שקולם כנגד אהבתו
של חשוב :

§ ו ומכאן ואילך / ו

שאל עשה עמו חסד של אמת / כגון שאין הגומל עשוי
לקבל פרס או שאין יד הנהנה משבת / וקל וחומר
בשניהם כאלה • (וביותר בשעת הנחתו / בשעה שהוא
אוכל את לחמו או מתכסה בשלמתו) • שחייב להחזיק לו
עונה על כל פנים / ולהודקק להיות מכיר בעונה :

§ ז

ורפי. הוב הטוב שיכיר (עין סי' ג §) • כך יגביר
בלבו אהבתו וחסקו לעשות לו קורות רוח קטנים כפי כמו :

§ ח כיצד / ח

(א) לריך לאהבו : (ב) להכיר / ולספר בשבתו : (ג)
להרמק לו אלהים • ונפרט מאוהביו ובני גילן :

§ ט

להיות כרוך אחריו תמיד ולדקדק בעסקיו / בכלי שיוכל
להכיר מחשבתו ודעתו מתוך מעשיו •

יד

א 2 ב 1

אגרות החכמה

§ ועי"ב / י

ידע איך לעשות רזונו כרזונו :

§ יא

(א) לאהוב את אהוביו / ולרחם את מרוחמיו • (ב)
ולדבק במידותיו :

עצמו / יב

לנטל רזון עצמו מפני רזונו :

§ ומכאן ולהלן / יג

שזריך להיות מושל ברוחו • וכו' וכו' :

§ הקדמה : יד

נתבאר בחכמת האלהות • (א) שהשם ית' לבדו רם
ונשא על כל הברואים • (ב) נעלה ונשגב על כל חסרון
והיטרפות •

§ הקדמה : טו

וכן מבואר בחכמת הענין שהענין השם יתעלה בנחות
כל מעשי בראשית • (א) שהיא באיספקלריא מאירה
להראות שלימותו : שם-אסה מולא גדולתו במקום
ענוותנותו / שם חמתו ושם שולטנותו / שם חמלתו
וחנינותו לברואיו • וכו' וכו' אין קץ : (ב) ומכאן
אמרו / שתכלית כוונת הנביאה שני דברים • לגלות
שלימותו ; ולהטיב לברואים :

סהפליח

הקדמה : טו §

(*) שהפליא ביצירת מיני האילנות והלמחים על סדר
 ויחוס נחמד / כעין אומות ושנעים משפחות ובתי
 אבות ומינים ; לכולם שרשים קלחים בדים עלים נלנים
 ופרחים / ואין בין הכל אפי' כחוט השערה לבטלה :
 וזרע שלהם לעולם מוצאים מין את מינו / ואתעוררים
 זה כנגד זה / ומתייחדים בזיווג וז"ל לפוליד בדומה לכן /
 וכו' וכו' : הכל על פי המלאות נוראות וחורפות
 עלומות : (ב) וביצירת בעלי החיים מחבולות
 נמרצות ועוזות / לנורות וכליט חלולים דקים מן
 הדקים / בולן פליאות כשנבות רבות לאין מספר
 ולתבונתם אין חקר : קלמס ערך / בכדי לקיים את
 חייהן / ולהיות נאותין צפרנססס ומחסורס בלבד :
 וקלמס התקין / להגן עליהם מפני המעיקים להם
 וההרפתקאות המתרגשות לבוא עליהן : (ג) ובקלמס
 נסבון / להמציא להם מיני פעשועים ומזהלות / בכדי
 לבדח את דעתם עליהם ולהביג מרירות חייהם וטורחם
 כל ימי היותם : (ד) להודיע / כמה חביבין מעשי ידיו
 לפניו ז"ה :

הקדמה : יז §

(א) חיבה יתירה נודעת לו לאדם / שבהר בו יולרו על
 אחת משלושים אלף במיני בעלי החיים : השלישו בכל /
 ובתן הכל לפניו ליקח מהן לתועלתו / לשמשו להנאותו
 ולשמחו / להתפרנס להתלבש להתקטט לדור ולהתרפאות
 וליוון כסן את הכין : ולעדן את נפשו השוררת בראון
 ובחירה מוחלטת על התאוות ועל המדות שניתנו לה
 להשתמש בקן ולגאות עליהן כחפזה : (ב) וסגן אותה
 דיעה

אגרות החכמה

דיעה והשכל להנחין במטבע שלו / להשכל כבוד אשר
ללבים נור לינורים / ולהתעלם בלחלוחת הסגנות
באמורות : (ע"ן ס' ט"ו §)

§ דון מינה / יח

שהעליון על עליונים ית"ש (ע"י ס' י"ד § אות א) /
נזא הנומל חסדים של אמת (סס ב') / המטיב מאהבה
(ס' ה' § אות א) / לשפלים (סס ג') / טובות יקרות
רבות לאין קץ / מחמידות ואופעות על ברוחיו בכל עת
ובכל רגע / כמעין המתגבר כנחל שוטף וכנהר שאינו
פוסק לעולם : (ס' ט"ו § • י"ו §) : ולכשתידוק
תנחין מלינת הכתוב • כי גבר עלינו חסדו ואמת
א' לעולם בו' תהלים קי"ז ב' •

§ רמינה / יט

שאנו חייבים לאהבו / אהבה יתירה / אהבת לב ואהבת
נפש : (ס' ה' § ו' § ח' §) •

§ ב

להיות אהב את הנריות / שחז צטוב להם ומינעער
לפורענותם (י"א § ט"ו § אות ד) :

§ בא

וביותר לאהוב אס האדם שנראה בללם / לחננו כלנו
וכנפשו : (י"ז §)

§ בב

ליחד כל מגעותיו לאהבת הנורא ויראתו / (פ' יראת
אהבה

האחבה כגון מי שמתיירא לעשות דבר מה / שמא אין
 דעת אהובו נוחה הימנו וחרד מלעבור על רצונו) :
 ולעורר את כוסף נפשו ונענועים תמיד על ידי שירי ידידות
 וזמירות ותשנחות (ז' §) :

§ כג

חייב להבחין בצרואים (ט"ו § אות ב) ולהיות צופה
 במעשה בראשית כפי כחו (י"ז § אות ב) • ח' § אות ב) (ב)
 ט' §) / ולהשתכל בחותמו של יוצר הכל ב"ה שבו
 מגויירים רוממותו ושלימותו (ט"ו § א) :

§ כד

לידבק במידותיו / (י"א § אות ב) עניו / רחוס /
 וחנון / טוב ונוטיב לרעים ולטובים / ארך אפים / מעביר
 על מדותיו / וסובל ושוקק וכו' וכו' :

§ כה

להיות רודף לעשות קורת רוח לבריות / ולסייע
 לבריות גופם / (ט"ז § י' §) קל וחומר שלא לעמוד
 על דמם : וכ"ש האדם / שאפי' המלצר את עולמו נקרא
 חוטא : כ"ש שלא לקלקל טוס דבר מתכונתו כמתעסק
 בעלמא / ושלא לצורך שכוון בו הרצון העליון • ואפי'
 על הממחים נוצר משום כל תשחית (ט"ז § אות ב) :

§ כו

לזכר מן הנאום הכעס / הקנאה / השנאה / נטירה /
 נקימה

אגרות החכמה

נקימה / ואכזריות / וכו' / (י"ב § י"א § (ג)) :

§ כו

להיות מושל ברוחו / וכו' וכו' :

והנה הרחבתי את המשל ונתרחקנו הרבה מכוונת המאמר /
ונחזור לענין : חכמת המוסר נחלקת לב' חלקים :
(א) דברים שבינו לבין עצמו : (ב) שבין אדם לחבירו :
(ג) ושבין אדם למקום :

בהלק הראשון נתבאר / פי' להפגם בכל כוח
מכוונת הגוף וכי' ישתמש בכל
איבר מאיבריו • להחלימם ולאמץ צעור ממוצע /
דהיינו שלא ינקו בעבודת כבוד / ושלא יקפילו ויפסדו
על ידי הנעלה : איך יעריך בנייהם כלל תיקון הגוף
ובריאותו : ואיך יראוהו בעיניו פיזיקים ומיני
שעשועים המותרים לפי כוונת הבריאה / (וכמו שנת"ל
סי' י"ו §) :

כי' יתנהג עם כל כח מבחוח הנפש תאוהיה ומדותיה /
לחדדו לחוגו ולזכו ולאמץ בתכלית שלימותו הפרטית •
ולפי מה שרמו לו בצורא בתחילת יולדתו / פשתחם לו
כח שלימות כל אחד ואחד מהם בשיעור ובמשקל שגורה
חכמתו ורזונו ית' : וכי' לחלק עסקס מנת חוקו לכל
אחד / באופן שלא מבניהם תיקון הנפש בכלל כל כח
שאפשר • וזה נקרא כפי החכמים תכלית בריאות
הנפש : הנבגת רפואת הגוף ורפואת הנפש בכדי לגדור
בפני כל מיני נזק ותקלה / ובפרט לשמרט מפני חולאים
המחליים ומתדבקים / חוליי הגוף וחוליי הנפש :

חלק הב' / רובו כלול באהבת רעהו כנפשו / ולהשיג לו
במאי

צמאי דהניח ליה לנפשיה • דהיינו / צמא שנצאר בחלק
 הראשון : גם חלק הג' כולו כולל בחלקים הקודמים / כי
 אוהב את המקום אוהב את הבריות / אוהב את הבריות
 אוהב את המקום / משמח את המקום משמח את הבריות
 ומקרנן לעבודתו / וכמו שנת"ל •

וכן גם בחכמת ההנהגה המדינה / רואין כל בני המחוז
 שהוא כולם כאיש אחד : וכל אחד ואחד מבני החברה /
 כאילו הוא איבר מיוחד מאיברי הגוף הכולל שהוא :
 לפיכך לריך להסקין פעולתם צפרעות • צברי להבריאת
 ולהחכים / להפרוסת ולהמציא להם מחסורם / למנעם
 מן השיגוש והבעלה / ולצנרם מנר ואויב וכו' • דהיינו
 להצדיקם ולהצליחם / כל אחד ואחד לפי כמו : ולחלק
 גם עסקם ע"פ הערפה מחוכמת / צאופן שלא מדיניהם
 תיקון הכלל כולו : הכל כמו שנת"ל :

ואולם גם בחכמת המוסר גם בחכמת פנהבת הנית
 והמדינה , כנולם יש מדרגות מדרגות זו למעלה מזו וזו
 מעולה מזו : ד"מ • איסור גניבה מכוש ; גניבה ע"פ
 לטיקט ; וגונב את אשלו מן הגנב ; לא השקרו ;
 מיהזי בשיקרא ; ודובר אמת בלבבו : ללאת ידי שמים
 מחשם פמשו של איסור ; ללאת ידי הבריות כהשדו ;
 ואפי' מיהזי פרעבתנוהא לא / שלא יפגנה על הבריות :
 והרבה מאוד כיולא בזה : ונכקא מיניה לענין שיש בו הרתי
 דסתרי / ידחה הקל הקל חמלה : מועט יקלקל טעם אחת /
 ולא יקלקל כל ימיו ; ידחה הטפל בפני העיקר / עראי
 מפני הקבוע / מיטעט בפני הרוב ויחיד בפני לצור וכו' :
 והנה הארכתי איברת זו וזאת מדאי נתחלטה ע"כ הוכרחת
 לקלרה בסופה / חלל ארטיב לך עוד במקום אחד בעורת
 הטם / ושלוס •
 בנפש אוהבך כו' •

אגרות החכמה

אגרת ב

כ . . . אשכח מעיני קה"ח

להג"ל

הגיעתני אינרתיך (מסוף עבת) זה כמה שנועות ,
ואתה מנקה ממני לכתוב לך , בחכמת
הטבע שהטניע ה"י וכו' : מדעת קונך יש בך , שאתה
מתאווה לדברים גדולים ; היא דרך יקרה לשרידיש אשר
ה' קורא , ובה דרך אשרם אבינו ע"ה להכיר את
בוראו , סיקן את מעשיו ויכך את מדותיו וקידש הסגוסיו ,
עד שנסתייע להכמת הנשמות , והרוחניים , והאיהות ;
לפה ברוח הקודש , ובה לגילוי שכינה , לנבואה ומורשת ,
לקריאה בשם , וירושק עולם לורעו וכו' וכו' ;

והוי יודע שחכמת סיפור הטבע בכלל , הוא ילקוט
מוחלט מכל הכרואים הן וענעיהן וכוחותיהן
סגולותיהן ודיקדוקיהן ; והאיך למלמה בהן החכמה העליונה
ית' , הכל לפי חילופי הזמנים ורוחות העולם והמדינות
ההרים והגיאיות הסלעים והקולות ומוני קור וחום ליחות
ויובש וכו' , כינר לקיים על ידיהן ישובו של עולם כלול
בהדרו ולביונו , בימי השמים על הארץ ;

זוהי מלאכה ארוכה , לא יספיקו עליה כמה וכמה
ספרים להכיל כל מה שמלאו החכמים העטלים
בשקידה והשגחה יתירה ונסיונות רבות , בהתמדה רלופה
דור אחר דור כמה אלפים שנים כמה אלפים גולגולות ,
ושביונו בה אולרות מלכים וקיסרים אלפים רבנות ;
וזהכל לא חיסרו מן הכוונה האלהית ית' , אפילו כוננו
מוגלת בים הגדול :

ואפי'

ואפי' חכמת הטבע נפרע / שהיא רשימה מחוקות
 הנריאה נגופין הדוממין כמה שהם נזדך
 היראותן לחוסי בני האדם / לריבם לכמה וכמה הקדמות
 והלכות עיוניות / שאני נודר לבארם לך אחת לאחת בעיון
 לילקא בס"ד : וחס ואחוי לך קננון מהלך חכמת סיפור
 העניע בעולם השפל הנקרא תולדות הארץ / בהעברה
 בעלמא ובקילור מופלב / קלסו תראה וממנו תלמוד על
 הכלל גלו :

בל הנראים שברא הקב"ה בששת ימי בראשית נחלקים
 לארבעה מינים / ואלו הן : דומם / צומח /
 חי / מושביל ; וכולן זה כנגד זה כחומר שניד היוצר /
 לעשות מהן כלים :

המים הפער הנתר והנפרים וכו' אין בהם חילוק
 איברים / אין עליהן תורה בריה / הן נופות
 הדוממין שאין ביניהן לא שלימות ולא אחרות וכוונה
 ניכרת כל כך / ולפיכך הול שרה שהן מעלין ליוצר הכל
 צ"ה / שאפי' ונמוך הרבה מכל אלתן : והרי הן כחומר
 לגבי הדומם :

הצומח צרייתו מן הדומם : מחובר מכמה אלפים
 פריקים וחוליות שהכל מכוונים בחריכות
 נפלאה להכלית שלימות אחת / שאם ינטל אחד מהן
 ישאר חיסרון גיכר : זוהי בריה מיוחדת מקלסת גדולת
 החכמה העליונה ית' בשפה ברורה : והיא כחומר של יוצר
 בראשית לגבי החי ; החי למשכיל ; והמשכיל זוכה להיות
 מרכבה עליונה וכו' :

הדומם נשלק לגופין מפורדין ומחוברים : האבק
 והחול וכיוצא בזה / הן גופות מפורדין :
 והמחוברים

אגרות החכמה

והמחזירים גם כן חלוקים זה מזה בחיבורן / יש מהן
 קשים ויש רפים : נזכרין קשים כן אילו שכח הדיבור
 מלבן חוק ולרדך כח גדול להפרידם / כגון הנדול הספיר
 וכיוצא בזה : הרמזים נחלקים לקבואים וללחים :
 הקבואים הן ביניהם כח הדיבור בדרך כללות / אלא חלק
 זה מדונק לחלק הסמוך לו : ולא עוד אלא שכשנחמך
 ממנו אינו חוזר ודבק איליו : הלחים כל עיפה ועיפה
 חושקת לידבק עם כל אחת מחברותיה / ואם נתפרקת
 היענה חוזרת ודבקה עמה בשתיקה : כל הקבואים
 מחלחין מן הלה : וכל הלחים עשויין להקבות על ידי
 הצינה : ואפילו הכסף סי יכולין לעשות ממנו כלים
 ומקישין עליו בקורנם / בתוקף הקור במדינות הלבוניות
 בזר / וכו' וכו' :

ויש בכלן חלקים רבים / כמו חכמת סיפור המחצבים
 ומיני האדמות והאבנים המלחים והזפתים
 והמתכות המיונות האוירים וכו' : ותשמישי כל אחד
 ואחד מהם / נשינו במנוסתו ומחלבו עקומו וזמנו וכו' :

§ והא לך דוגמא א

מימי אוקיאנוס אין להם מפלך שוטף נהרות ונהלים /
 ואפי' כל הרוחות שבעולם אינן מוזיין אלא המים
 העליונים שבהן / ולא עוד אלא שהן מגולין כנגד אור
 השמש וחומה תמיד • והרי כן עלולים להעלות ריקבון
 ולהבאים : והירח נא עליהן / והם נערמים כמו נד
 גדול להקביל פני הלבנה מלמעלה : והשאר ניגר ונופל
 כנגדו מתחת לארץ מלמעלה / וכך שני הרריס גדולים
 שלמים אלו / מלוין והולכין אחר הלבנה ממזרח למערב
 לעולם / ומזרמין במים עד התמוס : ועדיין תנועה זו
 קלה

קלה בערך כל אגרות תהומות הללו / והם עתידים להתחמם ולירקב • עמד הקב"ה ומלחן וכו' : *

§ ב

כל באי עולם שותין מן האויר : שאפי' לתוכן אויר הטהור על ידי הנשימה / מדיחין בו פנימית הריאה ופולטין אותו כשהוא מעוכר ; חודרין ונולטין את הלול ומקיאין אותו מגועל וכו' : וכל הנבילות והזבלים והאגמים מעלים סרחון מתמיד באויר : וכך כל האויר בכללו הולך ומודסה לעולם • וסופו לריקבון ולהבאש : זמן לו הקב"ה את פרוחות שמייעין את הויעה או הפגל העולה על ידי מוס השמש מן הים כנוכר לעיל / ומציאין אותו לישוב : מעבין אותו ועושין מהן עננים ; סוחטין אותן להדדי ומורידין מהן את הנשמים / ולוחטין בהן את האויר ומרביעין בהן את הארץ :

שרשי

*) הנה • מחאן תבין להם חי הים מלוחים במדינות הרומיות יתב מלפוניות ? ואחנס אעפ"י שהים עמו מימיו מלוחים / אין היעה היומה מהן מלוחה : וזה ידוע אלל נחוקי ימא / ששכלו להם יתים פורטין ויילונות וספונין של אמר על הגם / ופוחטין מהם חים מחוקים : גם זו מפלואת הנריאה • שאלמלא כן / היו הנארות והנהרות שהן פולדותיהן מלוחים כיוצא בהן / והיינו חיים גלמחון : ולא זו בלבד אלא שאם היו מי הנשמים מלוחים • היו העכבין את הלוחה : כי כשם שרקובית של לחים והאיר העלב מהן הם חומר העולה לזוחה : זגלי כמות מפטחין הארמות הכמוזות / ואפי' זרעווי המוחים עומן מיטעטען ונרקבין קודם לקיעתן : כך הדבר ידוע ג"כ להיפך / שמי החלה והניר עומדין כפי החקבון : ואפן יצא שאינה מגדלת פירות נקראש ארץ פליחה על גס כן •

אגרות ההכמה

שרשי המחים מולין מי ביהוץ הללו מן הארץ ,
 ומבררין מהן ניזוני המחים הישנים ומעלין
 אותם לענפים ; והן נבלעין בהן מין במינו , ומוליאין
 את שאינו מינו עם מותרות הרעבות דרך הוורידין
 הדקים שנעלים על ידי נקבי ההקטרה ; ומפריחין אותן
 לאויר ומרביעין בהן את העל : והוא חוזר ונופל על
 המחים ; ומבררין עמנו שארית הניזונות השייכים לאותו
 מין , ודוחפין את המותרות כנ"ל וכו' :

בל בעלי החיים נחלקים , לחיות הים ; חיות
 היבשה ; והחיים בין במים ובין ביבשה : חיות
 היבשה , יש מהן (א) בעלי ד' רגלים : מלונצים עור
 ושער , בעלי פה ושיניים , יולדים גורים חיים , ומניקים
 אותם בחלב שנדידוהו : (ב) בעלי ב' רגלים : מחופין
 בנוצות , מוויינים בחרטומים , לפלופן דק וערב , בעלי
 ב' כנפיים , מעילים ניזים , ואפרוחיהם ניזונים סיכף
 ממחלי יולדיהו : (ג) מרבי הרגלים הנקראים שקנים :
 (ד) והולכי על גחון הנק' רמשים :

בבחמה זו מספרים תהלות ה' ועוונות : איך צרא
 כס"י לכל אחד מהם איברים מיוחדים ,
 טבעים וכוחות חכמות ותחבולות שונות מאוד מאוד ,
 ללחוס ולהתרים לארוג לרדוף להטעות ולהישמע ,
 לחפור לנסר לזנות לעוה לטוות ולארוג ולהניע את
 קיניהו , להזדווג להוליד לגדל ללמד ולהבין על גוריהו ,
 לטרוף להכין לקבל ולעכל את מוונס באופן שיפרו וירבו
 ויתקיימו נמשפרם כל ימי עולם : זה שינוי הדורות דקות
 פרודות עקוסות , וזה שינוי קהות קלרות וענות
 ומדובקות , חרטומו של זה פשוט דק מחודד , וזה עם
 קשוע מעוקס קצר ועגול רך או קשה כקרו וכו' וכו' :
 ואפי'

ואפי' נסוד חכמים ונבונים ונמוסב זקנים / שש אנכי
 לספר נסבחי גדולת הכורח ית' במקלות /
 ולסוח בדברי נפלאותיו / כל שכן להודיע לבני אדם
 גבורותיו כל ידעו / ולעורר את רוחם בחדשות אשר
 לא שמעו : כיצד כל חוקות הבריאה מתוקנים בחכמה
 פליאה עליזנה / כיצד כולם חוקים מולקים עמודים לעד
 לעולם / וכיצד הכל רעוע ורוכף כבד של מאונים שמהו
 אחד מכריעו לכאן או לכאן : כיצד כ"א משמש בשליחותו
 של מקום כ"ה / בחלק דרכים באחת לטובה / וח"ו כ"ב
 להיפוך :

אבר' לא חיכנס עמך עתה בגדולות ולא חפליג
 בעמוקות / אלא חקבן לך עכשיו קצת אגדות
 של סיפורים קטנים וקלים / ואי"ה לעת הכושר אשלים
 לך הניאור זה / ואתה שלום בנפש אוהבך ד"ש :

§ *

בחילולי האילנות הישנות או בכורח אחת / מקננים
 קהל גדול של כמה אלפים דגורים : נקיבה
 אחת יש בניהם • והיא המלכה שניכרת בגדלה מכל המון
 העם : ואחריה הזכרים / קטנים הימנה אבל גדולים
 מכל אמהם / שהם כל כלל העם העסוקים במלאכה
 ובפרנסה : הזכרים הם מתי מספר / והם בעלני הדור /
 אין להם עסק עם הציבור ואין להם עוקץ / ולא נבראו
 אלא לפריה ורביה : המלכה מתעצרת מהם ומעלת בניהם
 כל ימי הקיץ / ואח"כ קמים עליהם כמה אלפים מן
 הסריסים אנשי המלאכה / ממיטין אותם וזורקין נבלתם
 מחוץ לכנורת : הבעים הללו מקחממין והולכין לחוס
 השמש

השמש / עד שנקטין ומשריטין נחיל אחר מאוכן : ומשולד
 בדור החדש ההוא וגדלו קצת עם המלכה החדשה שלהן /
 נוטלין ענה ונוחרין להם יום לא ומפוסר / וכל המחנה
 יולאה עם המלכה הכוללת לפניהם / ומבקשין להם מקום
 מוכשר לקבוע להן כרך אחר לעצמן : לפעמים נולדים
 כמה מלכות כאחד / ואז אין להם מנוחה עד שממיתין
 את היתרות / ואין סובלין אלא מנהיג אחד לדור :
 ואחרי מות מלכה מתפרדה החבילה / ופורסין להם איש
 איש לדרבו / להיטפל לעם אחר וממלכה אחרת :

הדבורים יש להן חוש ריח חד והנחנה דקה :
 צורחין מפל ריח רע מרחוק : ומרבישין
 את הרוחות ואת הנשמים העתידים לבוא / ואז אינן
 יולאין מפתח ביתן / ועל כל פנים אינן מפליגות הרבה
 ביום ההוא : אם עתיד היום להיות חום לא / אזי הפל
 משכימין למלאכתן : אילו יולאין ונוסעין בעמקים ובשדות
 ומלקטים אבק של פרחים בידיהן / ומגזיעין אותן בקומצי
 כפות רגליהן האחרונים / ואילו מביאין מים צפיהן :
 אחת מהן ממונה על החולצרות / ומקיפה את הכוורת
 ומריעה ומכרזת בשמים או שלשה שריקום / להעיר את
 העם לעבודה : ותיכף מתקבלים ומתעופפים כולם כאיש
 אחד / ומתפורים איש איש למלאכתו : אלו יולאין
 ומשועטים על הנגנים ועל הפרחים / ומולאין מהן ליחה
 מקוקה ומבליעין אותה לשלחופית הדבש : אילו מביאין
 המים בפייה ואילו מכניסין טיפין טיפין בלמד הדק שעל
 גבי גופן : הכל עמלים לאמצע והכל ניוונים מקופת
 הציבור / אלא שכל בת וכת מוחזקת במלאכה מיוחדת
 לעצמה / ואין בנייהם משוא פנים ועולה : בני הנעורים
 עסוקים במלאכות השדה / והוקנים עמלים צבית :
 נוטלין

נועלין את האבך הדק ומגבלין ולשין ממנו את השערה /
 ועורכין ומחליקין אותו היטב ; ובזוין ממנו את חדריהן
 בעלי ששה ללעות שוות מוזלמות : במקלסן אולרין את
 הדבש למרנכת החורף / ומחפין אותו בקרוס של דונג /
 ושל קיץ מניחין אותו מגולין / ובמקלס חדרים המלכה
 מניעה את ביניה : מקפידים מאוד על הנקות / ואינן
 מניחים שום ליכלוך וטינופת בניה עבודתם : ואפי' הריעי
 של אותן העסוקין בעבודת הפנימיות / אינן מניחין
 לשהות שם הדבש / חלא גורפין אותו למקום אחד /
 וביום המעונן יומי דפגרי זורקין אותו מחוץ לכורת :
 מכירין בעלגניש ומייסרין אותם חיקף / וקונסין עליהם
 עונש מיחה : אותן המכנסים פרחים / באין טענות מן
 השדה / ושלשה או ארבעה נעפלין לאחת ופורקין מעליה :
 לפי שגם העסוקין בעבודות של פנים מחולקים למשמרות
 שונות / יש מהן בונים ויש עמים ומחליקין / יש מושיעים
 מיד ליד ; והאומנים יושבין ומרקחין מאכל מן השבר
 שהביאו אחיהן : לעת ערב הכל שבין לביקס / ומלפלין
 ומהגים בשריקה הולכת ומתמעט / עד שהאחת פורחת
 ומסוננת ומחלגרת להיות העם נאספין למנוחה :

המלכה השונה וחנינה עליהם מאוד : אינה יולאת
 לקוש פרחים ואינה עוסקת בכל מלאכת
 עבודה • לא יושבה לה בקתרה / ופוקדת ומחזרת לעורר
 את עושי המלאכה פנימה : לא נתנה לה היצירה עוקן
 חלא ככלי ויגון של מלכים / שאינן משתמשין בהן לא לנוי
 אבל לא להזיק : כשהיא רוצה לעייל וללאת / אזי כלם
 מתוועדין בניה ונמלכים והומים כמה ימים קודם לכן /
 ומפקחין על עסקי הדרך ובוחרין לה יום ממוזג ונוח :
 ואז המלכה יולאת נראש / וכל המונה מתאספין סביבה /
 ב א 2 1 ווערין

אגרות החכמה

ועוטרין אותה ומגינים עליה • וכל אחר ואחד דוחק את
 ענמו להתקרב יותר אל המלכה / ליראות לפניו ולהראות
 לה חביבותה : כשהיא יגיעה מעורח הדרך / גדודיה
 תומכין בה ; וכשהיא נחלשת ביותר מתפין אותה
 לגמרי : במקום שהמלכה רואה לפוש / תיכף עומדין כל
 חילה סביבה : וכשנלכדה המלכה / כל זבאה ניסזין עמה ;
 ואם נקנאו כנפיה / הכל משתיירין אצלה / ואינן נשמטין
 ממנה חילך ואילך : כשהמלכה מתה בחולי הכל בטלין
 ממלאכתן ומתענין / ואינן מעיילים בשדה • אלא הכל
 עומדים לפופים / ומקוננים בשריקה ענינה סביבותיה :

§ ב

צפרדע של משה *) הנקרא קרא' קאדיל ובערבי
 א"תחמם / היא חיה דורסת ורלחנית מאוד :
 דומה לעקרב אשונה וגדול / הולך על ארבע רגלים קצרים
 ועבים / ומסומרים בצפרניים חזקים מאוד : חי בין בים
 ובין ביבשה : ויש לה כח עלום בזנבה שהוא משפע ויוצא
 מנופה כשל דג / מלובשת בעור של קשקשים קשים כשריון
 ברזל על גביה : עיניה קטנות וחדה הראייה / ורואה
 מפנים ומאחור : שניה חזקים / ולסתה העליון מתנועע
 לגבי הסחתון : מעלת צינים הרבה כשל אוו וטומנתן
 בחול / והן פוקעין מחוס השמש מאליהן / ויוצאה מהן
 זאת החיה הרעה הנוראה / שמתגדלת והולכת עד שמונה
 עשרה אמה : צלילה נכנסת ליאור / וציוס מהלכת
 ביבשה / ועורפת וחובלת באכזריות גדולה : כל הקרב
 אליה

* הראש' ע. כפרה ואלה

אגרות החכמה

אליה / חוטפתו ומקרעת את צשרו בצפרי ידיה :
 מכינתו במלחמתה העליון הארוך / ומקפחת לפעמים
 שתי שוקיו של אדם גדול כפעם אחת ; ומוחלת והורגת
 נכה ונכה את הרחוקים מלאחרים : זאת החיה המסוכנת
 גדילה והולכת כל זמן שמוקנת / ומארכת ימים מאד : לא
 שברא לה הקב"ה העכבר המזרי הגדל בכרכי נהר גילום /
 לאויב ולשטן לה בכל דרכיה / והוא הנקרא איבנעאמן
 בלשון יווני : זה העכבר מכמין לזקני הקראקאדיל כשכן
 נרדמין בשינה / והוא קופץ לתוך פיהן במהירות מופלגת /
 ויורד לתוך חדרי בטן ומקרר מיניהן עד שכריסן
 נבקעת : ולא זו בלבד לא שמחטט בארץ / ומפשט והולך
 עד שמואח את ביניהן ומנקרן וגומען : ואף גם מכני
 האדם יולאין גדודים ברמחים שבידיהן / והולכין ודוקרין
 בחול שעל שפת היאור / לחבל את ביני הקעלנית הואם
 ולעקרה מן הארץ : אלא שנתנה בה הקב"ה דיעה /
 והיא זכירה להטמין אותן בעומק החול וכו' :

מכאן תראה כמה גדולים כח מעשיו ית' / מכודקים
 בשלשלאות של ברזל ומשולבים בענינות טכופות :
 שאילולי היתה לפדע זו מארכת כל ימיה / וכל ריבוי
 ביניה מנדלין וולדות חיים / היה העולם חרב מפניה .
 ואילו היו מוליחין כל מבמות שונאים והיה אינה מעמקת
 להסתיר ביניה / כבר נימח שמה ואבד זכרה מן העולם :
 ואמנם כשם שאין חפץ להקב"ה בהשחתת עולם : כך גלגל
 וידוע לפניו ית' שאילמלי היה העולם חסר אפי' מין אחד /
 אינו עולם מלא : וכך השגחת הש"י יושבת ושוקלת צין
 הנרמות הספוכות הללו / לכל דור לכל שעה כפי זכות
 המקבלים : וזרק את החץ ותופסה בחוט ארוך / ומאריך
 לרשע וחפץ בהלדקו וכו' :

אגרות החכמה

ג §

השם יתברך שם לו לאדם פה : קבע בו ריחיים לעסוק
בהן המאכלים / ותלה בו ענבל להוציא את
האופיות ולצרף מהן את הדיבור • כיצד :

(א) המפרקת הוא נסים קבוע להעמיד עליו גלגלת
הראש / שבו נתונים המאורות והמוח שלא יודעו
וימועו : העינים וכחוטם הן שני מומחין יושבין למעלה
משער הריחיים / לבדוק בחבואות / לקרנ את הראויים
ולפסול את שאינן ראויין לקיים על ידיהן בריאות הגוף :
עגם לחי התחתון מחובר אליו במיתרים / ומתנוטע על
שני יורים / לפתוח ולנעול בו את הפה כפי הצורך :
וכח גדל ניתן בו לכחש ולרסק / ושיערו חכמי המשקולות
באדם צינורי / בכדי הגנהת משאוי של שבעים אוקיאות :
בתוך הפה משוכנים לו שתי שורות של שיניים / משופים
וקשים מאוד / שלא יסתקו על ידי רוב השמימן :
החילונים (ר"ל אותן הנראים מתוך סדק הפה) / דקים
רחבים וחדים מלמעלה / והפנימיים נסים ומשועחים
בראשם לצד פנים / ויש להן ג"כ חידוד לצד חוץ :
החילונים דוחקין את חידודן זה לגבי זה וחוסכין ובוזזים
כמספריים / לפיכך נק' שיני הגשיבה : מוסף עליהן
הפנימיים שטוחנין וממרקין / ונק' שיני הלחיים או שיני
כבי וכיולא :

(ב) ונתן בו את הלשון / עסקן גדול חליץ ואומן /
בקי ומכיר כל בדיק וכל זויט בבית מלאכתו /
ומקפיד על הנקיות ועל הפרורין : ארג בתוכו מקלעת
של מיתרים ופלאים / להיות שולט בעצמו לחדד להרחיב
להאריך ולקצר / כופף פואע ומגדד / ומזיז עמו בלף
נענועים

נענועים וחלאי נענועים ברגע אחד : פיור לו על גבו
 כינולי פרשות של מוחין מרגישים מאוד / בכדי שיוסיף
 לחקור בעיני המאכלים / וגם בכדי שיוכל ליהנות בערינות
 נופים ולשמח את הנפש בעידן חדוש : ושלם קשה תקנתו
 הקללתו / שמחוק שנתחדדה הרגשתו כל כך / יהא עלול
 ליכוות ולהינוק • עמד וחופפו בעור קשה ועומד בפני
 החום : ואדרבא אם אירעו מאכלים רוחמין לחוך הפה •
 הלשון נועלן על גבו / ושואף עליהן את האויר הקר עד
 שיטענו / בכדי שאין עור פנימות הפה סולדת בהן :
 וכשם שדיקדק לבראות את השיניים חלקים / כך מילא
 את הלשון בגבנונים ותלוליות ועמקים על גבו : ועי"כ
 נוח לו לקבל המאכלים מע"כ השיניים • כדרך כל דבר דך /
 שמתפרד מן הקשה וחלק וגדבק בפגום ומבורץ כאופסא :

(ג) בינה יתירה ניתנה לו ללשון / ורוח עלה וגבורה
 וסקירה דקה מאוד : מעולם אינו נמלך בשכל
 האדם / ואינו ממתין לעצמו : ובטורס יכיר איש בין
 ימינו לשמאלו / מסתכל הלשון בחלק הכחנות שונות /
 ומתעורר על ידיהן להמציא להן חלק מיני תחבולות
 מחוכמות / ומוציאן מכת אל הפועל וגומרן כולן כהרף
 עין : והוא סביב כח / לרדוף עסקו זה בשקידה תכופה /
 בלי ממשול בלי שגיאה כמה וכמה שעות רלוסין :

(ד) בשעה שהוא בטל ממלאכתו / מונח דבוק על
 ירכתי הפה • עיקרו גבוה מעט משיני הלחיים
 וראשו נמוך מעט משיני הנשיכה : כשהוא רוצה לרוק /
 מגביה את ראש הלשון ותומך אותו למעלה מן החיכיים
 העליונים : ומפריד את עיקרו משולי הפה ומוצץ עליו
 את הרוק : ומקצר ומנמיך / וחוזר ומאריך עצמו ומולץ
 את הרוק מן השיניים ולחון : ומתקצרן פתאום וחוטף
 ראשו

ראשו לתוך הפה / והשפתיים מפיחין מעליו את הרוק :
ועל דרך זה הוא משלח את ראש הלשון ומשוטט בכל פיאה
וזכר פינה / חוצה את השיניים מקנה את הפה מכל
לפלוף וזקמא / ומתיו בנימורא :

(ה) בשעת אכילה / מכין כל מגמותיו לקבל ולשאת
וליתן המחלבים ממקום למקום / ולהחזירם פעמיים
וגשש כפי' לורך הלעיסה : ובמקום שזריכין לשהות שם /
מסעדת אותם שלא יפלו אנה ואנה / ומגירה לשם את
הרוק וממיקתן ומוליאה מהן את הטעם : ואחר שנגמרה
מלאכתן / נוטלמן תחת החיך ומגלגלן ברוק יפה יפה עד
שגששו עגולים ככדור / ומושיטן לבית הצליעה :

(ו) כשהוא מקבלן על גבו / מדקדק לקבלם למקום
היותר מוכשר למלאכתו : הילכך אם הוחלקו חוץ
למקומו ללד שמאל / הלשון מגביה את עלמו ודוחקן אל
החיך / וגשט מתחתיהן ללד שמאל עד שגביען למקום
הראוי להן ; וה"ה להיפוך : וכן אם נדחקו ללד פנימית
עיקר הלשון ביותר דוחקן כ"ל / וגשט מתחתיהן לפנים
וגו' : ומיכו אם לא העמיקו לפנים הרבה • אזי מגמיד
עלמו ומאריך עלמו ומוליכין חוץ לשיניים / וחוזר ומגביה
עלמו ומתקצר וגשט מתחתיהן ללד פנים / עד שמוציאן
למקום הראוי ; וחוזר ומגמיד עלמו ומכניסן לתוך הפה :

(ז) ולעולם כשהוא מקבלן / הוא גובה מאד מלקבלן
סמוך לראשו או לשפתו מלד ימין או שמאל •
לא נוטלן מראשו ולפנים או משפתו ולהלן ללד אמלעיתו :
וכל כך למה ? כדי שלא יפלו מהן פירורין לתוך שולי
הפה וילעער בהן ; ובדיעבד אם אירע שפלו / עורת
ומלדד עלמו ומתספק במאה גוונין / עד שכמעט תוך
כדי

כדי דיבור מליחין מעשיו להעלותם על גבו : ואם חנוסה
 ותניח פידורה תחת הלשון / תראה שאין לו מנוחה
 ברנע / ואינו זו מעט עד שמעלה אותם על גביו :

(ח) כשהוא נוטף פרוסה מן המאכל / מגמיד את
 ראשו לשיפולי הנושכים התחתונים / באופן
 שתפול עליו החתיכה מראש הלשון ולפנים מעט (עס' ז'
 ז') : וזה מקלר עלמו ומלדד ראשו ונותנה ע"ג שיני
 הלחיים ; והן מחתכין אותה לשני חלקים / חלק אחד
 דוחק לבין מחילת השפתיים / והב' חוזר על הלשון ;
 והוא מגמיד עלמו מאותו צד שכלפי הככין הלוועסים
 עכשיו / ומגביה עלמו מלד' הב' : ועי"כ נוח לו להחזיר
 את חלקו לבין השיניים שנית / והשפתיים דוחפין את חלקם
 מיכאן / והן מחתכין אותן פעם שנית וכו' : ועי"
 העסק והחיכוך שהוא מתעורר הרוק ממעינו / וניגר
 על שיפוע הלשון לצד המאכל הנלעס : ולפי שיעקר
 הלשון גבוה משיני כני (עס' ד') / נמצא שכשהוא
 מגמיד לידו האחד למטה מהשיניים / אזי נובע באמצעית
 ארכו את המאכלים ודוחפן לביניהם כנ"ל ; וכשהוא
 מפריד עלמו ומקפלן מע"ג השיניים / אזי באין עליו להלן
 משפתו לצד אמצעיתו (עס' ו' ז') : לפיכך אם נתעלפו
 הככין מלד' זה / חוזר ומלדד ראשו לצד ב' / מגביה את
 הנמוך ומשפיל את הגבוה / ודוחק המאכל לבין שיני הלחיים
 מלד' ב' וכו' : עד שכוססין את המאכל הדק היטב /
 ומכינין אותו לבית שילוחו : אח"כ חוזר ונוטלן על גבו
 ומלחלחן שלא ידבקו בלשון או בחיך / ומבלבלן כנ"ל (בס'
 ז') ; ומתחיל מראש הלשון ותומך אותו בחיכני השיניים
 מלמעלה / והולך ומגביהו אחת אחת עד שמדביקו כולו
 לאחד / ומלעיט הכדורים הנ"ל (ס' ג') לתוך בית הנליעה ;
 אילו

אגרות החכמה

(ט) אילו הן קצות דרכי הלשון וחכמת האכילה רדייה
 לישה וקיעוף שלו / ובהם כלולים פרטים וחילוקים
 דקים רבים מאוד ; לפי חילופי המזון / משקה או מאכל
 קשה רך מדובק ומפורר לחים ונגונים וכו' : ונתחיל
 בסיפורי עסק הלשון בשעת הדיבור :

(י) אותיות דטלנת / יולאין מן דפיקת ראש
 הלשון בחינכי הנושנים העליונים ; וזה סדרן :
 כשנשאר עיקר הלשון על מקומו (עס' ד') / ומגביהו
 כולו ומדביק לדדיו וראשו בחינכיים סניב / ועי"כ סובר
 את ההברה מללאת ; ואח"כ מעבה ומחדד קלת את
 ראשו / ומנמיכו וכוחה את ההברה לימשך לחון ננחת .
 יוצאת בטיוי הדלית : ואם עושה כנ"ל / ומרחיב את
 ראשו / ופותח ודוחף את ההברה בנח קלת . יולאה
 עית : ואם מכין עלמו כנ"ל ואינו חוזר ופותח / אלא
 ממשיך את ההברה דרך החוטם . יולא גון : ואם מניח
 כל הלשון על מקומו (סי' ד') / ואינו אלא תומך את
 ראשו בלבד בחינכיים העליונים / ומסכן את ההברה בין
 ידי הלשון וחינכי הכיין . יולאה למד :

(יא) אותיות גיבך יולאין מדפיקת אמלעית הלשון
 בחיך / וזה סדרן : כשנשאר ראש הלשון על
 מקומו / ומעבה ומגביה אמלעיתו ונוגע בו בחיך ואוטם
 את ההברה מללאת ואח"כ פותחה . יולאת גימל : ואם
 נוגע בעיקרו בחיך כנ"ל . יולאה כף רפויה : ואם נוגע
 בחלק האמצעי שבין גימל וכף רפויה ; אזי הקוף יולאת :
 ואם נוגע בעיקרו ובאמלעיתו כאחד / ואח"כ פותח בו
 כמרוב קטן ומוליא ההברה בין החיך וחלל הלשון .
 יולאה יוד :

(יב) זסשרץ הן אותיות השריקה / יולאין מתוך
 חינכי

אגרות החכמה

ג

חינכי השיניים וחלל הלשון : כינר • אם מנבזה ראשו /
 ומעמיק חרין באמלעיתו / ונוגע בשני לדדיו בעליונית
 חינכי הכבין / וזוקק את הכברה ללאת מחוך חלל הלשון
 וחינכי הנושנים בנחת • יולאה ויין : ואם דוחפה בכת
 קלת / יולאה סמך : ואם מכין עלמו כמו בוין / אבל
 בזה יותר קלת • יולא שין : וכשסוערו בכת יותר גדול /
 עד שמועט ומבסבס ראש הלשון • יולא ריש : והלדוק
 מחוברת מטיט וסמך באחת :

(יג) אלו הן י"ב אותיות / שהלשון הוגה ומפרט אותן /
 ע"י י"ב מיני דפיקות חלוקות ומובלעות זו בזו
 ברוחק חוט האזנה : וגדולה מזו / שאפי' באותה דפיקה
 עצמה יכול להבדיל / ולחלק אותה לעשרה גבולים ניכרים
 עדיין ומבוררים לכפס השומע : והן עשר תנועות שמו
 חכמי הדקדוק • קמץ פתח צירי וכו' : הן עשרה לכ"א
 מהן / ואלו מאה ועשרים ביעוים שונים / שהלשון יודע
 לחסבם / ולמנוח בחושך לכל אחד ואחד מהן את כעונו
 המיוחד לו / בפחות משלישית של רגע כמימרח אחד :
 ואפי' בשעה שלבו של אדם מטולטל בטירדות ופיזורי הגפס
 ועסקים רבים • הוא עומד ומשרת בדעת ללולה בסדר
 ישר / בלי פקפוק בלי ספק ; ויודע להאיר את דבריו
 ברוח תן ושכל טוב • ולמלל ולהלל גדולת יוצר הכל :

אגרת ג

א' הטות תקמ"ג

לאהובי ש"ב האברך התורני המופלא מיהו • • ש"י

קבלתי אגרתך מיום ה' שלח לך / אחרי אשר דרשתי

שלומך גם מפי אנשי עיר מגורריך / ואמחתי

על

אגרות החכמה

על שלותך וידידות משכנותיך בק"ק קרעמיץ . כ"ט
 בבוא אלי גם מכתבך / ונהניתי בה ברחות את פניך ; כה
 יתן ובה יוסיף / וכן יגמור עליך אלהי' מעתה ועד עולם ;
 ועל דבר החדושים ששלחת אלי / לא ידעתי כוונתך ;
 ואם רצונך לשמוע את דעתי עליהם בלבד / הנה
 אנוכי אשיבך העולה על רוחי ; ואכן אם נתת עיניך
 בקורע של בילפלא חריפתא / וחפץ אתה להיות פורק
 וטוען וחוזר וטוען עמי בהשגות ומשובי תשובות אין סוף .
 אזי מעכרתי להודיעך שאני מאמתי במלאכות הפילפולים
 והנילוזים מימי ; ומה גם / אחרי שהרגלתי בדברי
 החכמות שדרכן להיות כורתין בדבריהם / פעם אחת
 ואין שנית עוד ;

והנה במה שערחת למלוא ג"מ חדשה לדין הש"ע (ח"מ
 סי' ל"ו סעיף יו"ד) / וחשבת לתרץ בך קושית
 הסמ"ע שם ; הרי דם"ד לומר / שנהיה אחינא דקושית
 הסמ"ע / לא ידע לאשכוחי שום ג"מ להאי דינא . עד
 שנדחק להמליא ג"מ אחת יחידה / ועשה ממנה תירוץ
 לקושיתו ; ולא היא ; רעב של נפקא מינה בא לעולם /
 על עניות הדעת גסות הרוח ותורה שלא לשם שמים ;
איברא דגם הסמ"ע נופיה לא איטפל אלא להוכיח /
 להמחזר לא מיירי כפשטא דתוספת (מקום
 מקור דין זה) / אלא נקיע לי' אופן אחר בענין שיט בו
 כ"מ אפילו לפי המסקנא ; וזכי אחית להכי פשיטא
 דאיתא ג"מ עובי / וחדא מנייהו לדוגמא נקטה ; וכך
 פירט בו הש"ך ז"ל ; ואף על פי שהוא חוכך קלת באומה
 כ"מ מכל מקום מעיד הוא בעלמו / (ח"ב) א"ג משכחת
 לה ג"מ בגוויי אחרינא טובא (ע"ב) . ולא נחית לפורטן
 לי רובלא מפני פשעוהן ;

נאמן

ולפוס רביעא , הילך עוד איזה ג' מ' אחרות .

(א) נאמן ערב עני להעיד כנגד העוררין על שדה כלום , (בדלית לי ארעא אחריתא) , נכדי להעמידה בפני בעל חובו : לפי שהוא אינו אלא ערב ולא נהגה בהלוואה זו כלום , ואכן לא שמעינן אלא לזה רשע : וקמ"ל הש"ע , דלא הוי נוגע בעדות מטעם שמתא יתעשר ויפטר עי"כ מערבותו :

(ב) משכחת לה בנוחן מתנה או פוסק מעות לחתנו , שזה ודאי אינו נקרא לזה רשע אם לא ישלם :

(ג) הב"ע שנתחייב לו בדבר סתם , שהמלוה בוש מלכנוש בו (ובה"ג אמרינן , מעות קידושין כסיפא לה מילתא למיתבעיה) , והרי לא רשיע אינש לסקורי ולעשוקי דינא בנגעיה , אלא בשביל דלא למיקרי לזה רשע בפרהסיא : וכ"כ הש"ך (בסי' קכ"ג ס"ק כ"ד) בהדיא , משום פרמב"ן בשם הר"י הלוי ז"ל :

(ד) נאמן יורש עני להעמיד השדה ביד בע"ח שטרפה ממורישו , ואע"ג דק"ל שומא הדרה לעולם

ליורשים ; וא"כ נפקא ליה מינה שאם יתעשר יפדנה : (ה) א"כ כשהמלוה אומר מחילנא לך איסורא כל כמה דלית לך לשלמי , נאמן הלוה להעמיד שדהו לטרוף ממנה ; אע"פ שאם יתעשר יפטר עי"כ מחובו :

ובהנה ג' מ' רבות לאין מספר :

ואיבעית לתרוגי דוקא , תרוץ לה הכי : לעולם שגם המחבר מיירי כפשטא דתלמודא , (ובמוכר באחריות דלא הוי נוגע משום לזה רשע כמ"ש הש"ך בסי' קכ"ג הב"ל) , וקמ"ל הש"ע הבא דלא הוי נוגע משום שמתא יתעשר , וירויח בעדותו זאת שלא ינטרף או לשלם למלוה וללוקח באחת , אלא יסלק לאחד

אגרות החכמה

מהם בלבד : ולריך לומר דמיסתבר להו להקך מפרשים
 ו"ל לומר שגם זו היא כ"מ מנוירת , דהא סוגיא דהתם
 איירי במוכר שלא באחריות כו' : ודי צוה :
 וחומלני עליך , שאתה מיטפל בחכמניות פחותות
 שמחנכין בהן דרדקי חכמת השיעורים :
 שמה כסבור אתה , שכל עיקרה של חכמה זו , אינו אלא
 כללות זמן נשאלות של מה בכך בחילו : ונעטות : אלא
 כיו יודע שכל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו
 אלא לכבודו , וכל המבלה אותן לעסקי הבאי והוללות
 רוח , הרי זה שחלל בוונתו של יוצר הכל ב"ה : כ"ש
 לחכמה מפוארה , שלא נבראה לתכלית מכושר של הכל :
 חלילה וחלילה : ואמנם ראוי שתדע לך , כי כמו שהעצים
 נבראו מתנה טובה לחיי הגוף ולרכיו : חמוס , ביסול ,
 וריקוחין , מיני כלים רבים אין מספר , בניני דורין
 בניני אגרות וספורות , וריחיים , וספינות , כנשונות
 הסיד , המלח , הסוכות , המטכות וכו' וכו' : ובכל
 פירות שאתה פונה , א"א לעולם בלא הן : כך היא חכמה
 זו , הולכת בעמוד אש לפני כל החכמות , ולפניה נגלו
 המון העלומות במעשי בראשית :
 ובי מניין להם לבני בשר ודם , לשרבב את מיעוט
 האדם , בסוף המדבר הגדול והנורא בנ"ת מכל לד ,
 והוא הנקרא שמי ערבות : ואיך הוא מתמלא מכבוד הש"ת ,
 שהוא מקומו של עולם הכללי , הנקרא שדה הבריאה ,
 שבו זרועים אורות ועלמות פרטיים אין קץ : ותלה
 על כל פירותיו עשיות גדולות , מאירות נוהרס למרחקי
 מרומים : אחת מהן היא החמה שלנו , שיש בנופה שלש
 וחשעים אלף ריבואי רבנות וחמש מאות תהק"ה רבנות
 רבנות ותתמ"ח רבואות , קנין של פרסה על פרסה ברום
 פרסה , נפרסאות בינוניות של פדאליע שלנו : וממנו
נובעין

מנעין נלווי וריחת אורה / שאתחין והולכין במהירות
 מופלאה / של אלפיים אלף ות"ק אלפים פרכאות נדק
 שעה אחד : (הדק אחד מששים בשעה) : היא השמש /
 המשפעת חיים ואורה לעולם אחד שיש בחללו הרבה יותר
 ויותר מפ"ה אף אלפים רבואי רבבות פעמים בגוף כל
 כדור הארץ שלנו : וגוף הארץ יש בו יותר מד"ו אלף
 אלפים רבואי רבבות קנין הג"ל : ובחלל הגדול הזה
 מקיפין סביבה גדוד של ארבעת אלפים גופות חסונים /
 שכולם נהנין לאורה ומחלקין אותו ביניהם / זה כוכב
 לזה וזה ירח לזה וכו' וכו' : אין אחד מהם נתקל בחבירו /
 או נדמה ונוטה מפני חבירו • לא שכולם מאירים ומעוררים
 זה את זה / וכולם מושכין ומקיימים ומסייעין זה לזה /
 וכולם שוקדים על משמרותיהם בזריזות חדידות / עלי
 הפסק עלי נעיה / באורח ישרה שחקק להם יוצר הכל
 ב"ה : זה מתון וזה מהיר / זה לפניו וזה לאחור / זה
 מעובל וזהו מעקל ומאריך : הכל מפולס ומכוון בחכמה
 נפלאה משמחת לב מאירת עינים / והכל מדויק בחשבון
 דק • לאיש כפי מרחקו / לפי גדלו / לפי המותו
 ולפי משקלו ולפי נבניותו / וכו' וכו' : אשרי שככה לו
 בעולמו • ואם בעולם אחד כך / לעולמים ולעולמי

עולמי עולמים אין ערך / עא"כו :
ומהיבן באו להכיר שיעור נילון דק אחד היוצא מנקבי
 הקטרה * בעור האדם / שהוא יותר קטן

מאחד

* קטן ההקטרה הן יקטן היצור פעמים כל גילו היצור / להחיות
 מותרות היותו ופסולותיו מן הגוף ע"י ההקטרה ; והיא יוצאת
 כיטוין ניילון דקים וקטנים / עגולים כחרגולות / וחלולין כשחופיות
 קטנות חלולות אשר דק מאד : ומזופות בקרוב של חיס דק מאד /
 שמקלו פחות מאחד מני אלף באור הדק שבהו / ומעורב עם סיני
 הדם ומותרות החללים ומקין שנתנו לגוף :

אגרות החכמה

מאחד וארבעים אלף אלפים בגרגיר אחד של חול דק
 ושיערו מדת בריה אהת / שהיא קטנה מאחד משבעה
 ועשרים אלף אלפים בגרעין שעורה אחד / לא והשוב
 מעתה לנינון ההקטרה שלה : ומכאן ירדו לעומק
 צפלאות הנורא ית' / בקוטר כנגודל / אילך ואילך
 לבנ"ת :

דרך משל / גידי בעלי החיים הן שפופרות של קרומים
 עבים / מתחילים מן הלב ומתפללים והולכים
 לכל איבר ואיבר שנגוף / בכדי להחיותו ולזונו : ואמנם
 גם הקרומים הללו עלמץ לריכס למחיה ולמוון * הילכך
 גם הקרומים מקולעים בנידידין דקים מאוד / שמוינים
 אותם : וכן ניזונין גם קרומי בנידידין מנידידי גידידין /
 וכו' וכו' אף קץ : בשכנת זרע של אדם זכר / משוטטות
 בריות חיות וקטנות מאוד / והן מודווגין לבינים הקטנים
 שבזרע הנקיבה וניזונין מהם : והולכים וגדילים עד
 שמגיעין לשיעור עובר ניכר לחוש הגם : ומסתמא יש
 במעי שרצי אדם הללו / ג"כ זרע ובריות יותר דקות /
 וכו' וכו' עד סוף כל הדורות :

ראבן כי תכלה היריעה ואלף כיוצא בה / ועדיין לא
 יספיקו לספר לך מכל המציאות היקרות שנתגלו
 להן לחכמים בסודות הנריאה : והכל ע"י סיועי חכמה
 זו ויוצאי חללים : והנה בקונטרס הפנימי השאחך עלה
 הוגנת / כיצד תתנהג להביע אל פועל ה' מתוך חכמה
 זו כפי כחך / ולהכיר עלילותיו ית' אשר הפליא לעשות
 בכוחות השכל האנושי ותחבולותיו / ואיך יוכיח לו הקב"ה
 לאדם היחוש הקטן להבחין בכבוד גדלו ותחבולותיו ית' :
 ובתוך כך אשוב לדברי אגרתך :

ונחזור

וּנְחֻזֵר לְשִׁלְתָךְ מִתְנוּעַת הָאֵרֶץ *) : זוהי קושיא
 ישנה נושנת / שכבר נלעסה בפי הנמושות
 עד שהגיע לבין התינוקת הפעוטות : ובימי ילדות הקשיתי
 גם אני לומר : אם אמת הדבר שהארץ סובבת בכל יום
 ה' אלפים ח' פרסאות ככ"ד שעה / אי"כ היונה שפרחה
 מקינה למערב ונשתהית כחמשה דקי שעה צאיר / הרי
 שנתוך כך נדד סובבת ממקומו והלך כדרי ד' פרסאות
 למזרח / והיאך היא מולאת לחזור ? ויוסף תמוה מזה
 אלו ידעת שלפי דעת האחרונים / הארץ מתנועעת גם
 התנועה השנתית בניב השמש ; ולפי החשבון / היא הולכת
 לערך רכ"ח פרסאות בדיק שעה אחד :

וְאִמִּינָא דְלִק"מ : אמשול לך משל / לאחד שהיה
 יושב בספינה שעמדה לפוש אלל הגמל ;
 ירדו נשמים / והעמידו מקידה קטנה אחת הדלף הנוטף
 מבין סדקי החקרה : לח פסקו הנשמים עד שזוו משם
 ונסעה הספינה / צמחירות של פרסה אחת לשעה לדרכה
 למזרח : ועדיין הדלף מופל לפי הקיתון הנ"ל העומד
 במקומו הראשון / ואין יושני הספינה מכירין צמחולכות
 הספינה ומרוצתה כל עיקר : ואמאי ? נהי דלא שהתה
 הטיפה צרירתה מן הקורה לקרקע אלא שניה אחת /
 (השניה אחד מששים בדיק) / הרי שהלכה הספינה צדוך
 כך / יותר מב' אמות למזרח : וה"ל לטיפה ליפול יו"ד
 טפחים ממנו ולמערב : וכן ליושב בקרון וזרק צרור
 לפניו :

* הכולל בקשה על דעת חכמי התנועה האחרונים / שכוול"ב כן שהארץ
 סובבת על אקציותיה מחערב למזרח בכל יום היקף שלם * והוא
 בקשה לומר / שלפ"ז אם רוצה הקשת דורך את החץ כנגד ראשו למעלה
 עובר לא תחזור ליפול עליו צרירתה : לפי ששפתו כן עסק האדם
 מחקומו ע"י תנועת הארץ למזרח :

למנו / והררר הולך ונופל על הכלונס שבין הסוסים /
 וכשרוקק לזירו / רוקו הולך ונופל לבין האופנים / כאלו
 היתה העגלה נחה ועומדת במקום אחד : והעומד על
 הארץ רואה / שכבר הרחיקה העגלה הרבה ממקומה
 הרשון / מרגע עקירת הררר עד רגע הנחתו / כפי
 מרגות הסוסים : ואעפ"כ אין הררר עופחו על פניו /
 ואין הרוק נופל לאחור העגלה :

ריובן ע"פ מאי דק"ל בחכמת הטבע (בהל' טלטול
 ותנועה) / שאין כח תנועה החדש מעכב
 או מנטל כח תנועה הישן / אלא מיצטרף אליו
 בלבד : למשל ככאן / קודם שנשרה עיפה זו מן הקורה /
 הלכה עם הספינה בב' אמות בשנייה אחת למורח ; ועכשיו
 שפירשה / ניתוספה עליה גם תנועת הנפילה ; לפיכך
 אין תנועת הנפילה מסלקת תנועתה הראשונה / והרי
 היא מהלכת שני המהלכים ביחד : כובובין הללו שמרחשיף
 על קרני הסור למערב או לצפון / ואדם אחד רכוב לה
 על בנו ומנהיגו למורח / שאע"פ שהרכוב אינו רואה את
 תנועת הרחיפה שלפן / מ"מ הרי הן גיעלין עם מהלך
 הסור ג"כ למורח : וה"נ הכא / רואין אותו כאלו היתה
 נמשך קטורה בקורה / וקלה כב' שלה אחו בכי הקיתון /
 והדלף מישריק שריק עלה ונחית / הרי שהעיפה הולכת
 מהלך הירידה / וגם גיעלת עם הספינה והסערה וכן /
 ודי למנין : וקלה הריגה וכן : וקלה הריגה וכן :

ועוד חקת לכתוב לי מעט " טעם לקיזור הנשפים
 באופק הישר וארכס בנועה ועוד שאר שינויים
 וכו' / וחפזת להרוק עלי כל תרמילי חידושיך / אלא
 שמנועת מבעל הדרך ; וכלפי לייא ; הרי זה בא ללמוד
 וקופץ להיות מלמד : המים אחת משקל לפרת / ונודר
 פרועה

פרוטה לכן אלעסה : הטיבות אשר עם לבבך / אבל רב
 אחי יהי לך אשר לך / שלום רב בחילך / ושלום בחדרך /
 כנפש ש"ב תוהבך כו' :

הגהות לאגרת א' .

דף ג' ע"ב סי' י"ט : ואם בשביל האהבה הכללית
 בלבד מחוייבין לבמול אותה באהבה / כ"ש לנו
 עם סגולה / ונתייחדנו בטובות וגמולות פרטיות מכל
 האדם . שאנו חייבים לו ית' אהבה יתירה עוד מכולם :

שם , סי' כ"א § / וכל שכן לכל איש מאחינו בית
 ישראל / שגודעה להם חיבה יתירה מכל האדם
 כו' :

שם , כ"ב § : וזה נק' אצל חכמינו ז"ל / יראת
 חשא : והנה דהמע"ה פירש את הכתוב בתורה /
 ,, למען תלמד ליראה את ה' " וכו' (דברי י"ד כ"ג) : ואמר
 ,, לכו בניי שמעו לי יראת ה' אלמדכם " כו' / ,, נאמר
 לשוקך מרע ושפתך מדבר מרמה " וכו' / עיני ה' אל
 יראיו כו' : וודאי שמי ששר מרע ועושה טוב מחמת
 יראת אהבתו ית' / והסדנך במידותיו ; וכ"ש בתכלית
 ההענה לבני האדם / דהיינו לפקח את עיניהם ולקרנן
 לעבודתו ויראת אהבתו ית' / אזי אין לך מדה גדולה
 מזו : כמ"ש ז"ל / ואהבת את ה' אלהיך / אהבהו על
 הגריות וכו' :

שם דף ד' ולעורר את כוסף נפשו כו' : וכ"ש בשעת
 הגאחו / וזרכת חיבוב המלות בשעת עשייתן :
 שם כ"ד § : ובמדרש קהלת איתא . " אמר ר"י ללמדך
 שכל הכופר בגמילות חסדים / כאילו כפר בעיקר :

אגרות החכמה

אצל דוד המלך ע"ה מה היה עושה / היה גומל חסד
לכל / ואומר בן / אפי' הורג או נהרג רודף או נרדף
גומל אני לו חסד כמו לנדיק / ה"ד ואני בחסדך בטחתי "
וכו' ע"ש :

דף ה' בדיבור המתחיל ואולם גם בחכמת המוסר כו' /
שלא יתגבה על הנריות כו' : וזהו מסכת דרך
ארץ / שיהיה ת"ח מדקדק להיות אסוב למעלה ונחמד
למעטה ומוצא סן בעיני אלהים ואדם / ואמרו ז"ל /
התקעד דורות קדמה דרך ארץ לתורה : ובמקום אחר
או"ל • לאהבה את ה' אלהיכם / שיהא שם שמים מתאהב
על ידכם כו' : ובמקום אחר / ומשנאי אהבו מות אל
תקרי ומשנאי אלא ומשנאי / שכל ת"ח שנמצא
רצב על בגדו חייב מיתה / ע"ש : ומכאן מוסר לכמה
ת"ח בזמנינו שמקילין בעלמן / ואינן חוששים לזהירות של
נקיות המביאה לידי טהרה / ונותנין מקום להמון העם
ללגלג עליהם / וע"כ שם שמים מתחלל :

דף ז' ע"א בהגהה • שאם היו מי הנשמים מלוחים
היו מעכבין את המיחה כו' : ר"ל / אילו היו
מי העננים מלוחים כמימי הים תמיד אזי היו מעכבין
כו' : אצל מלח מועט עוז מאוד לתכל את המיחה
והזיבול וכמו שידוע במלאכת הגנין :

שם ע"ג • ד"ה שרשי המחים כו' : מכאן תבין /
מפני מה אין המחים מחסרין מן האדמה שנלג
בה / אלא מעט מן המעט / כמו שביררו חכמי הגנין
בנסיונותיהם / והראו עוד / איך ז' אוקיאות של עפר
יכולין להניק ולפרנס קרוב לר' אלפים למחים שונים :
ועטם הדבר / לפי שפיקר מוזן המחים הוא מפסולות
הרעיונות שנאוויר / וק"ל :

אגרת ד *

כ"ו י"ג תקמ"ז

לאהובי ידיד נפשי החריק המופלא מהו . . . ש"י .

זהו דבר מלוי ושבית אללי הרבה / כששכז לכתוב
אגרת לריע אהוב סריני מקמלא חישבונות והגיונות
רבות מאוד / ומחשבתי מטולעלת בהמונה / עד שאין
הפה יכול לדבר חיזהו להשמיט ואיוו לקרב / מנין
להתחיל / ואנה לסיים : וכך דרכי אזי . לחחו בקולמוס
לפי תומי ולעזבה לשיטפת שיגרתה מאל' / ולא להשביח
אל' עוד לא להשמיל ולא להימין / עדן כלות הנייר
תחתיה : ומה שתפלוט היא מעלמה אז / היא תקום :

ומציץ זה אירע לי עמך ידידי / גם בהיותי עמך
בבראד . אשר הקליתי לך כמה שעות מהפנאי
שלי שם ; ונפרדנו גם כן פתאום / מתוך הוה אמינות של
דברים וגולמי מחשבות : ואשר באמת אלמלא נשתהינו
אפילו זמן ארוך הרבה בלוותא נעימה כוונ . אזי לא
הספיקו לא ימים ולא שנים להריק את כל מה שהי' לי
להספיע / ומה שתאנה נפשיך היקרה לשמוע : והרי זה
מכוון למה ששמעת מפי ידידי החכם : כו' .

י"ג יסן תקמ"ז

לאהובי ידידי חכם וחוקר נמדץ מהו . . . נד"י .

כבר התחלתי לכתוב אליך בעוד שלא פסקו ימות
הגשמים / והאויך עדיין ממולא באידיס המכבד'ים
על נפש המרה השחורה : וכך היו חזיונותי עייפות
ונחשלות

אגרות החכמה

ונחלות עלי או מתוך פיהוק ועללות / כאשר אתה רואה
מעבר לדף : עד שנתעתי לחורי / ועונתי את השלחן
ואת המגילה שעליו / באמצע הדרשה :

עבשיו שזכינו בע"ה להגיע ליומי דניסן / לעת
שהעללים של שחרית נוחים וקלים משיבי נפש
בריה נלני האביב / והחמה נולה ביום מתוך טהרו של
רקיע / ומחיה נפשות בעלם יפיה : מעכשיו הנני מוכן
להתעטף ולהיות מיסב ויושב להתפלל עמך / כשני
פילוסופים מובהקים בעובי הקורה : ונתחיל בעניני הכוחות
המתנחות / ובפרט במשקלים הקפואים בתוך הלחיים /
ע"פ שאלות מנויינות :

(א) מהיכן אתה למד שמשקל נ"ה אלפים מקואות /
מהיותר קלים שכל המימות שבעולם / כנד
הרבה יותר מן ששים אלף בעלי חיים דיבשה / מכל בריות
בראשית / הן וקיניהן עם פרנסתם וכל הנטרכותם
לשנה תמימה :

(ב) מפני מה כל המחניות לפין על פני הכסף החי /
חוץ מהובב והפלאתיגא / או הובב הלבן הבא
מהודו מערבית מעבר לימה של אספמיא או ספרד :

(ג) מדוע פסן המוגמר של טוטון יבש / מתמר ועולה
במהירות באויר / ושל טאנאק לח / שובה ומטפס
בכנידות . וזה ניכר ומוחש עוד יותר / בקש ועלים .
ההפרש שבין לחים ליבשים : שהרי עשן המדורות
המובערות ביער / מהחירות היבשות . נודד ועף בהרף
עין / לעילא לעילא : ועשן האשפתות של כפריים אין
בו כח לעלות / אלא מתקבץ כערפל בשפלות קומה /
ומשתרבה חילך וחילך :

(ד) סתם ריאה לפה על פני המים / וריאת הבן
פקועה שוקעת : וזוהי הבדיקה המפורסמת
במשפטי הערכאות כשהוגות ממיתות את ילדי ומוניהן /
לידע אם הנרצח ילוד או נפל :

(ה) למה הביאים שוקטות במים מתוקים / ולפות על
המלוחים ? וקוכל לנסות זה אפילו באותן ביצים
עלמן : כשהביצה לוללק במים ומונחת על שולי הללונית
ואח"כ תפוז לתוכן אבק מלח יבש מעט מעט / בכדי
שימס : או תראה איך הביצה מופרפת ועולה בהן / לפי
ריבוי המלח שנימוק לתוכן :

(ו) משיך בא בקשת שכלך / ומלא לי התחבולה שבאותה
כלי קטנה שבדקין על ידיה מוזנת הי"ש אם היא
חריפה או מימית : והיאך מתגבאין על ידי' לומר / כך
וכך חלקים יש בבאן יין / וכך וכך לריך עוד עד לבחינה
המבוקשת :

(ז) הדלי בעומק המים קל מאד / ואין בו אפילו משקל
הדלי הריקן / וכשאתה מפליהו מתוך הברז
מכניד הוא והולך / עד בדי משקל הדלי המלא מים :

ויבולני לבגד עליך הרבה יותר ולהקיפך בתלי תלין
של שאות / שבולן תלויות בנידון זה / ומוזנות
בקלות רב ע"פ ההקדמה היחידה / שקבעתי בדעתך או :
אלא שאיני רוצה להעריחך עמה יותר / ולהעמיס עליך
הרבה דנת אחת : הילכך אמתין לך לראות מה שתשיב
על אלו קודם / ואח"כ נובל להתדבר להלן עוד / כפי
הוראת השעה והפנאי לעמיד אי"ה * ומתוך כך איפטר /
ואסיים בשלוש ברכש אהבך : וכו' *

אגרות ההכמה

אגרת ה' +

א"י

לאהובי החריף השנון מהו' . . . שו' .

הארתה זה החוקר הגדול מו' . . שחפזת עלי
או / להתפלסף עמי מסוף העולם עד סופו על
רגל אחד ? חייך שלא הגעת עדיין להקיף בשלך אפי'
הסקדמה הראשונה שדימית להשיגה או בפחות מכדי רבע
כמימרא : מעתה הודיעני נא מה חטאתי לך / שאתה בא
עלי בערוניא ועקיפי חרוזין מדובללים ; וכסבור היית
שאני מבוס ושאל ממך / מה שלא ידעת ושלא שמעת
עדיין מימך ; ואמנם / עד שאתה תובע ממני פתרון
החידות הזרות / ולהאריך לך מגילת עפה מליאה בחרוזים
של התנוללות . הריני זקוק לשון לך הננת ההקדמה
הראשונה הנושנת בעיניך או / עוד פעם שנית ושלישית
והסוף בה בישוב הדעת על יד ; ואני ערב לך שלא
תשתבש בה עוד כשתבא לידך מעשה : ומוטב שתהא למד
מכאן / לקחתמן בשמועותיך מכאן ולהבא ; ולא תחטוף
עוד למלא כריסך בחילי חבילות בפעם אחת / בעוד
שעדיין ריקה ממך אפי' ההתחלה הראשונה : ונתוך כך
אתפוס אומנותך אף אני לקרר האגרת ולנעלך ולנשאך אל
מנוקסך קודם שאיפטר . ואתה שלו' כנפסך אוהבך וכו' :

הגלות צפופין ומובעין כלל א'

§ א

(א) בכל מקום שאהה מוצא שתי גרמות הפוכות
בפעולתן / ועסקות בגוף אחד . אזי רואין
את

את הקטנה שבהן מכאן ומכאן כאילו אינה / והגדולה פועלת בשאר : (ב) היו שתייהן שווין • כל אהת מהן מבטלת כחה של חברתה • ואין כאן פעולה בגוף הנ"ל כל עיקר : כיצד : צ' סוסים מושכים בעגלה למורה / וחמשה מושכין אותה למערב • סילק את השגים מכאן ומכאן כאילו אינן / והעגלה למשכת למערב בשלשה : חמשה מכאן וחמשה מכאן • בעלה לה פעולה לבמרי ועגלה לא וזה ממקומה :

קומץ של פחמים שנחפרב בשלשה של סיד / ובחשום במכתשם ולנעו באדקן את העגלה : אזי קומץ של פחמין מבטל אחד מן הסיד כנגדו / ואין העגלה מתלבנת אלא בשתיים של סיד בלבד : וה"ה ללפיד של אש וזרור של קרח שנכלו לזורה • אין המים שבה מתחממין או מלעננים • אלא בעודם שבגדול על הקטן שבהן בלבד :

הגהה •

ואמנם כשהגדול מופלג בגדלו כנגד כפל כפלי אלפים פעמים של קטן • אזי פעולת הקטן מתעלמת גרוב קטנותה / וכאילו היא בעילה זכה הגדול (לפי מראית העין) לבמרי : כגון טיפה של דיו שנפלה לתוך יורה גדולה של חלב • או פיל גדול מושך את החבל למורה / ונמלה אחת שנצנקה בקצה הב' ומפרפרת לשמטו למערב : ופן כל כיוצא בזה :

§ ב

שרי כפות של מאוניים שסתיפן טעונות משקל • וברי בל אחת מהן משוענדת לשתי גרמות הפוכות • לפי

אגרות ההכמה

לפי שמלתי שלב מכניד אותה כלפי מעט / ומלתי
שנחזרתה מכניד את השניה למטה ודוחק את זו למעלה :
לפיכך • היו שצעה ליטרין באחת והמשה בשנייה / אזי
אין כף הצעה יורד למטה / אלא נכח שני ליטרין
היתירים בלבד ; וכן כף החמשה אינו עולה רק נכח שני
ליטרין למעלה : הלכך יכולה היא הקטנה לקבל עוד עד
ב' ליטרין פחות משהו / ותשאר עדיין תלויה באויר
נכח אותו משהו :

§ ג

קורטב של מים באחת וקורטב של כסף חי באחת :
והרי קורטב אחד של כסף חי / שוקל כנגד
י"ד קורטבין של מים : לפיכך • כף המים עולה / עד
שיעילו לתוכה עוד י"ב קורטבין של מים ; וכף הכסף
חי שוקע ג"כ נכח של משקל י"ב קורטבני מים :

הגהה א

לפי דרכך אתה למד / שהכסף חי כנד י"ד פעמים
מן המים : והיינו דאיכא בין כובד המיוחד /
למשקל או כובד סתם • המוכר בכל מקום : כגון
שק גדול של נזות משקלו גדול הרבה מכשורה של אבר /
והיינו כובד סתמא דידהו ; אעפ"י שהעופרת מלד עלמו /
יש לו כובד המיוחד גדול הרבה משל נזות : וכללל דא
נקוט בידך • שלעולם המשקל או כובד סתם מיתוספין
לפי המדה • אבל בכובד המיוחד לא משגחינין בשיעורא
אלא בתר מיניה וטיביה אולגינן : הכ"ח יש לו כובד
מיוחד י"ד פעמים מן המים ; הוכח י"ט פעמים ;
הכסף י"א העופרת י"א ושליש ; הכחושט ט' ; נחושט
קלל

קלל (הנק' מעסינג או מעס) ח' ; הכסף י"א פעמים
 עץ ארו ב' שלישים / והאור אחד מיני חלק במים :
 (דמינו במים מתוקים ולולים ולונים) :

הגדה ב' • ומעקרה ביד שמן ?

(א) אומדין את המשקל במדות השוות ; או (ב)
 משערין את המדה במשקל שווה של שניהם :
 דרך משל (ג) • יש לפניך מים מתוקים ומים מלוחים /
 ואתה רוצה לידע איזה מהן כונד המיוחד שלו גדול משל
 חברו ? אזי תמלא כף מאזניים אחת מן המים המתוקים
 והב' מן המלוחים / ולכשתמלא שהמלוחים מכריעין :
 תיליף מינה שהמלוחים כבדים ביחוד לגבי המתוקין :
 וכך אתה מולא רביעית של חלב פרה / שוקל יותר
 מרביעית חלב עז ; רביעית של מים מרביעית יין ;
 והיין מן השמן והשמן מן האור המכונס בשלחופית וכו' ;
 וכן אם תקח כוית של עץ ארו וכוית של מים / תמלא
 שהמים כבדין מעץ הארו שלישי וכו' : הילכך האור קל
 מן השמן / והשמן מן היין / והיין ועץ הארו מן המים ;
 ומים המתוקים ולולים מן העכורים ומלוחין בו' :
 ולהיפך / (ד) קח לך ליטרא אחת של שמן זית וליטרא
 אחת של שמן פשתן / תמלא מדה השמן זית מרובה משל
 שמן ברעיני פשתים • לפיכך תדע ששמן זית הוא הקל
 שנשניהם : וכן אם תקח לוע אחד של כסף חי ולוע אחד של
 פים / תמלא פים במים י"ד פעמים ממדת הכ"ח וכו' :

הגדה ג' •

ובך • אתה מולא בדברים קפואין שנימחו • אזי על פי
 רוב נשארים בכונד סחם שלהם כבתחלה / אבל כונד
 המיוחד שלהם משתנה וכמות שהיה : ש"ס תקח כוית
 של

אורות החכמה

של חלב קרום שמסקלו דרך משל אונציה אחת / ותעמידו
 לגבי האש וימס : או תמצא שחלב המפותך הזה עדיין
 נשאר במסקלו א' אונציה / אלא שבוסיף על מדתו /
 יש בו עכשיו יותר מכויות : ולהיפך • קח לך כוית של
 קרם (הנק' חייו) ומסקלו למשל א' דר"ס / והעמידו
 אצל האש ויפסיר : ותמצא מימי הקרח הזה נשאר במסקלם
 א' דר"ס כקדם • אלא שפיחתו את מדתו / ואין בהן
 עכשיו כוית : ולפי זה נמצא כוית חלב קרום כבד מכויות
 מבוהק / וכוית של קרם קל מכויות מים : ואתה דן
 מכתן שכובד המיוחד של חלב קרום יתר על המפותך /
 ושל קרם גועע מן המים / (עיין הגהה ב' אות א) :
 ובדרך כלל : שהגופים השמנים מכבידין כל זמן שהן
 מוקפיאין / והגוימים כשהן נמסין מכבידין : ואמנם לפי
 שהמים מוסיפין על מדתן כשהן מרתיחין / שמעית מינה
 המים הלוגנים כבדין מן הקרח ומן הרותחין :

ד §

עירו שפי הנפות הנ"ל לתוך סכ"ל אחד • אוי כל אחד
 מתן מפרפר לירד על ידי כבדו למטה : אלא
 שהכ"ח מכריע ושוקע על השוליים / ודוחף קורטב של
 מים ממקומו ומעלכו / בכח מסקל י"ג קורטבין של מים :

הגהה •

וה"ה לין ושמן ומים וכו' (עפי' ג' § הגהה ב') /
 שהשמן קפ"ג המים / ופיין על המים /
 והמים על החלב : המים הרותחין על הלוגנים והמתוקים
 על המלוחים ועכורים וכו' : שהכל הולך אחר הכובד
 המיוחד שלהם / לעולם הגבד שוקע והקל קפ"ג על גבדו :
 וכן

וכן השומן והחלב והדונג הקרושים שוקעין במהותנים /
 והקרח נף על בני המים : (שם הגהה ג') :

§ ה

ובן כוים של עופרת שנפל למים / וברי משקל כוים
 אחד של אבר שווה למשקל י"א זיתים של מים (ד' §)
 הגהה א') : לפיכך העופרת שוקע נכח עשרה של מים /
 שזה עודף משקל כוים של אבר הזה / על כוים מים שנדחה
 מפניו ונסחלק ממקומו כלפי מעלה : ואילו תקח חתיכה
 אחת של עופרת שמשקלה י"א לוג ותקשרנה נבד של
 מאותים / ואח"כ תשלשנה לחוך המים : אזי תמצא
 שפיתחה ממשקלה במים / ואין זה עכשו אלא עשרה
 לוג בלבד ; לפי שהמים מנדיסין אותה / נכח לוג אחד של
 מים שנכחו ממקומן והונתו על ידו : (עיין סי' ג' §) :

הגהה א

ואתה למד מבאן • שהעופרת מאבד חלק אחד מי"א
 ושלש ממשקלו במים ; הוזהב אחד מי"ט ;
 הכסף אחד מי"א ; הכסף חי אחד מי"ד ; הכחושית אחד
 מתשע ממשקל שלהם באויר :

הגהה ב

ועל הכלל הזה נוסדה ההמצאה המפורסמת לארכימידוס :
 שגור עליו הירא מלך סיראקוס נקנס מיתה • להמציא
 לו איזה תחבולה להנחין ולהכיר על ידיו / אם לא נודיע
 הוזהב שניתן על יד עושי המלחמה לבתור המלך : ובתנאי
 שלא תשתחק בתורו / ולא יתקלקל שום אחד מזיוריה :
 ונתן לו זמן ג' ימים : ליום השלישי בא הקכס שמה :
 וקיבץ

וחיפף ליום לקשור את הכתר בנד האחד של מאוניים /
 ולקשור וזה עשור כמשקלו בנד כב' : אח"כ שלש את
 שניהם לתוך המים / והכריע הזהב את הכתר : לפי
 שכובד המיוחד של זה מווקק גדול מכל המתכיות שבעולם /
 ואינו מאבד אלא חלק א' מי"ט ממשקלו ; ואמנם הסינים
 סנודייף בהן הכתר מאבדין חלק יותר גדול ממשקלם
 במים / כמו שנת"ל בהגדה הקודמת : ונגלה הדבר
 שגנבו האומנים ערך ג' אוקיות של זהב / ושקלו כסף
 החסיהן :

הנהגה ג

רע"י תחבולה זו יכולין להכיר כמה מיני אונאות במתכיות
 ומטבעות / וכל מיני סחורות העשויין להודייף
 בידי הרמאים : דרך משל • אם נודמן לפני סלע של
 כסף בתוך מעות בחושת / ולבשו אדום ביותר / והריני
 מסופק שמה הוא מווייף מחוכו ? אוי אקח סלע לנן
 מאותה הקיסרית / ואשקלנו כנודו באויר / ואח"כ במים :
 וכן אם יבוא לפני לקנות חפץ של כסף / ויאמרו המוכרים
 שהכסף הזה הוא בעל ח' בחינות : אוי אקח כחצי משקלו
 בסף צרוף / וחצי משקלו בחושת / ואטילס לתוך כף
 אחד של מאוניים ואת החפץ לתוך כף הב' ויעמדו שזה
 בשוה ; ואח"כ אשקלם במים וכו' : וכן אם יבוא לפני
 איסטטית הנקרא אינדינא * / ואינו ידוע מאיזה מין
 הוא ; וכן כל ביולא צוה :

לקיחן

* אינדין או קליע בלשון פולין : רעסה מרקבי עלי לוח אחד ששמו
 אינדינא / בארצות הודו המזרחית ; ויש בו מינים מסובים ונקיים /
 וזוונים ברוצים מפורזים בשינים ופרסים ; ובשכיל בן / הן המינים
 החסונים קלים מן הכתמים ויעברוהים : וזה מקרוב המולאו הסכלנין
 בארצות / לזייף אוחו עם ברזלית בלא :

ומכאן • ו §

לקנקן של עופרת / ויש בחללו כדי לקבל יותר מעשרה ושליש של מים / (דרך משל אם יש כלי זו עפח על טפח ברום עפח של עופרת / ויכולה לקבל בתוכה יותר מכדי עשרה מעוקבים ושליש של עפח על טפח ברום עפח מים) • שפקקו את פיה והטילו למים ריקנית : אזי אין כלי זו יכולה לטבוע אלא לפה על פני המים : לפי שאילו הייתה שוקעת / אזי הייתה לריכה להגביה יותר מי"א טפחים ושליש של מים ממקומה • והרי כל עממה אינה שוקלת אלא כנגד י"א ושליש של מים : (עסי' ג' § הגדה א' • וסי' ה' §) :

וכן ? §

לקורה של ארו שגפלה למים • שאינה משוקעת במים אלא ב' שלישים ושליש מגולה (סי' ב' § הגדה א') ; ויכולה טיף לקבל עליה עוד משאוי של פחות משליש במשקלה / ותשאר עדיין לפה ע"פ המים : (עסי' ב' §) : לפיכך • אם הניחו סוואר של קורות ארוים שיש בו משקל ג' מאות ככר על המים / אזי יכולין לטעון עליו עד כדי קרוב למאה ככר / ולהשיעו על פני המים :

הגהרה •

ואמנם באניות שיש להן בית קיבול / משערין עוד גם לפי גודל הבית קיבול שלהם אילו היה אלא מים כנ"ל (ו §) : דרך משל • בתוכה של נח / שהייתה ארוכה שלש מאות אמה ברוחב ג' : ולפי דעת רש"י ז"ל / הייתה משוקעת י"א אמה במים : נמלא שידחו מפניה ג"ס אלפים מקוואות / של אמה על אמה ברום

אגרות החכמה

ברוש ג' : ומאן אתה למד שמשקל נ"ה אלפים מקוואות
של מים / כדרישו כל משאוי הבנין עש כל מה שנתקונו :

§ ח

במה דברים אמורים במים צינוניים (ג' § הגהה א'
בסופה) : אצל במים מלוחים או עכורים /
שכונד המיוחד שלהן גדול משל צינוניים (שם הגהה ב') .
אוי מאבדין הנופין השקועין לתוכן / חלק יותר גדול
ממשקלם ; לפי שהמים הנדחין מפניהם כאן הם יותר
כבדין ממים דעלמא : ולפיכך הנופין הנופין על פני
המים / בולטין יותר למעלה מתוך המים המלוחים ממה
שהן בולטין מן המתוקין : (עסי' ו' § בחלתו) :
והדבר ידוע על פי הניסיון . שהספינות כשהן מתקרבין
אל החוף במקום שנופלין לשם נחלים גדולים לתוך הים /
אוי הן מתחילין לשקוע בעומק יותר ממה ששרטו במים
המלוחים שבים עלמא / כפי ערך התקרבותן למי הנחלים
המתוקין : שמאחר שנת"ל (ו' § בהגהה) / שמשקל
המים הנדחין מפני חלק השקוע מהספינה לעולם שווה
למשקל כל הספינה : וממה שנתבאר לעיל (ג' § הגהה
ג' אות ב') אתה למד / שמדת מים המתוקין גדול
ממדת המלוחים הדומה להן במשקלם : הלכך זריכה היא
הספינה לשקוע ולדחות הרבה יותר מים מתוקים ממקומן /
עד שישווה משקלם למשקל המים המלוחים שנדחו מפניהם
צ"ס : ואם נניח בדרך משל / שמי הים כבדין בכדי חלק
א' מי"א במים היותר ללוים ומתוקים ורותחין שבעולם /
ואילו ניסה נח להשיע את הציבה במי הים הגדול / אוי
היתה מתרוממת בהן אמה אחת יותר על לפייתה במי
המבול / ולא היתה שקועה אלא עשרה אמו' וכו' :

ועל

הגהה א

וער כלל זה נוסדו כמה מיני כלים שהמליחו האומנין /
 להכיר כמה מיני אונאות ביינות ושמיים ושאר
 פרגמטיאות הלחים : דרך משל • אם תקח שפופרת
 אחת של זכוכית / (שחילולה גדול כ"כ עד שהיא לפה
 ע"פ המים אם נפקקו נקביה עיי' סי' ר' §) / ותעיל
 לתוכה ברעין קטן אחד של אגד : אזי ישקע הקלה האחד
 במים / והקלה הב' יעמוד בקומה וקופה בולט מן המים :
 ואם תחלק כל אורך השפופרת לחלקים קטנים / ותסמן
 אותן באותיות א' ב' ג' ד' : אזי תראה • כמה כלי זו
 שוקעת יותר בשמן מביין / וביין חריף מזמוג / ובזמוג
 מנמים : במים מנשכר / ובשכר מוויף מזמווקק /
 זכיואל בזה :

הגהה ב

וזה ענין חבית של שייטין : ואם תקח שלפוחית
 גדולה מלאה חויר / שאינה שוקלת אלא (זה
 השל) לוט אחד • הרי היא מחזקת מקום מורוח וגדול §
 עד שאילו תקח כל כך מים / היו שוקלין אוקיא אחת :
 לפיכך יכולה שלחופית זו לישא משאוי של א' אוקיא פחות
 לוט ומשהו / ועדיין היא לפה על פני המים : לפי שאילו
 הייתה שוקעת / הייתה לריכה לדחות ולהגביה א' אוקיא
 של מים כנ"ל • והרי כל השלחופית עם המשאוי אין בהן
 אלא אוקיא / פחות משהו כנ"ל :

הגהה ג

ומבאין תנין ענין הספינה הפורחת באויר / שהמליחו
 חכמי זרפת זה מקרוב : כי הנה השך
 מאנגאלסיער

אגרות החכמה

מאגנאלפיער / נתן את לבו להבחין בתחבולת היצירה
כיצד יסדה החכמה העליונה ית' / להעלות האידים
והענייני מן המים ולהשיטם באויר ? ולנסוף מלא שציקר
תחבולה זו נעשית על ידי האויר החם והקל שבנילוני
הקצורים (עיין דף ע"ו בהגדה) : וממה למד /
שחם ימלאו שלפוחית גדולה עם עשן חם ויבש / שהוא
קל הרבה מן האויר ; ויקשרו תחתיה מחסה מליאה
בחליש / שלא תלענן : אזי מוכרח שתתנשא השלפוחית
ותפרח באויר : ואחרי שהלחה זה בנסיונותיו / קם
אחריו החכם שאלפט בעיר המלוכה פארוו : ולימד
למלאות את הכלי הכלי הנושא את האניה באויר / עם
אוויר מין אויר הקל (הנק' פלאגיסטאן / או ברענבארט
לופט ע"ש שהיא נדלקת באש) / שהמלאו האחרונים :
לפי שהאויר הזה / הוא לערך ששה פעמים יותר קל מאויר
שלנו : ועל ידי כך תיקן החיסרון שבאופן מאגנאלפיער
הנ"ל / שצריך לזהר לחמם את העשן בלבת אש שלא
ילענן ויפול ; ויש בדבר כמה מכשולות וסכנות של דליקה /
במקום נפילת הכלי וכו' :

אגרת ו

חסן סקת"ט . . .

כבר נדחתו לך אשתקד / לברור לך מקלות הקדמות
עיוניות / בכדי לנחותך הדרך בחכמת הטבע
שהעניע הש"י וכו' : אלא שבחודך כך נתקוממו עלי כמה
מיני פגעים / והעסיקו אותי בטרדות ונסיעות ופיזור
הנפש : וחממו מרעיוני את המנוחה הנזרכת לחיבורי
הצעות כאילו ; דהיינו בכדי להכסירן לפי הפנת המקבל
שלא הורגל עדיין בלמודים כאילו מימיו : ובכל זאת לא
שכחתי

שכחתי את נשי לגמרי : ובכל פעם שהיה סיפק בידי /
 למחוא לי חיזו בין הפרקים של נופש : הייתי מסתלק
 לעזמי לפקוד את ריעי ומיודעי / ולהשיב על אגרות
 ידידותיהם : ובכללם / גם לכתוב אחת או שתים בשבילך /
 ולהזניען לשעת הכושר אי"ה : וכבר שלחתי לך ג"כ
 העתקת איגרת אחת לאהו' החריף כו' / (היא איגרת
 ה' הנ"ל) • והכתוב לי אם הגיעתך / ואשלח לך אי"ה
 עוד העתקת איגרות אחרים :

ואמנם עכשו שאיני שליט בעסקי עצמי / והס"י
 יודע אם אנלל מהפכת הזמן הזה במהרה :
 ולא עוד אלא שנהייתי משוטט כעת בילקוט מכתבי /
 מלאתי בהם ערנוביא ועירוף גדול : עקלתן נגנבו או
 נאבדו / וירדו לעמיון לגמרי ; ומקלתן ניטשטשו ונעשו
 מקק של בלאות שאין ראיון ליקרות עוד : ובתוכם
 נודמני לפני גם חיזו ליקוטי מחשבות מהשייכים לעניניך •
 וחוששני שלא ילכו לאיבוד גם הם / או שלא יפגעו בהן
 בשושי : ומה גם חס לי לכוב מולא שפתי / ולעבור על
 אל תאמר לריעך לך ושוב ומחר אתן ויש אתך כו' ; ושלא
 לא איפנה : על כן אמרתי לכנס הנדחות ההם פיסקי
 פיסקי כמה שהן / וביני וביני אשלחם לפקדון בידיך :
 וביה בהניח לי השם / ואשלים לך הסדר בהם בראוי •
 ואתה שלום כנפש אוהבך כו' :

§ א

קודם שנברא העולם / היה הכל שואה ושמש כמדבר
 גדול של חובה וריקות / לבלתי בעל תכלית
 מכל לך ; ולא היה שם אלא הקב"ה יחיד / ונעלה מכל
 חומר וגשמות ח"ו :

וכשעלה

ד א ו 4

אגרות החכמה

וכשעלה בראוני יק' לברוא את העולם / הוליד
מתחלה גשם אחד פשוט וגדול מאוד מן
האין המוחלט (והוא הנקרא גשם הוליד / או עולם הנקודות) :
ועשה אותו חומר לברוא כל העולמות הגופניות /
שגור ראונו יתעלה לבראות עוה"ז :

ב §

אח"כ בוא ונבראה ממנו הארץ / עגולה כעין חמות
או כדור / וניתנה להיות אמצע עולם שלנו :
הארץ הלוו ניתנה ליסוד העפר / ולאור המחזבים
ומדורות של אש וזפריית שנקרבה : וניסה עליה את
התבוס כלבוס מעטף אותה מכל צד . כעין חלבון של
ביצה / המקפת את החלמון שנתוכה : אחר כך הגדיל
ממנה ארבעה גבעות העולם / שהתחילו לצמוח ממנה
כעין ד' קרניים עוליס מן הארץ / עד שגבהו ובלטו מחוץ
המים חילך וחילך : ותיכף ניגלית היבשה על ראשי
ההרים הללו שנעשו כמין ד' אייס גדוליס / (וכן הנקראים
איראפא איזא אפריקא אמעריקא) : ונסו המים אל העמקים
שנייהם / למקווה היס הגדול 'סנת' אוקיאנוס / להיות
למדור לחיות היס :

הגהה

גן עדן שנין נהרות ביחון חדקל פרת נר' / מקומו
באזיא / שהוא האי המזרחי : ומסם נפולו
בני האדם מארץ נבל על פני כל ארץ אזיא : כגון אשור
כנען פרס ערב וקדר / וארץ חינא (היק' קיי"א כלשון רומיא)
וארצות מאנגאל יאפאן והודו הנקרא אסטאינדיען וכו' :
מסם הגיעו לארצות המערב שהוא אי אפריקא : כגון
ממלכת

ממלכת און הנקרא ברבדיאה וכוש ומלרים וכו' : ואח"כ
 נפולו ונתבלבלו כל האומות עוד / ובלו לארצות איראפא
 שהוא האי הלפוני : באי הוה טן המדינות הסמוכות לנו
 מסביב • כגון אשכנז וון רומי / לרפת הנק' פראנקרייך
 וספרד הנקרא איספמיה או היספאניא / וארצות בריטאניא
 הנקרא ענגלאנד / ושוועדן דענעמארק וגארוועגן וכו' §
 ומקלת קיסרות ישמעאל ורוסיא וכו' :

והנה מתוך הטלולים והגליות הראשונות / נפלגו
 העמים ונדלדלו ובאו מאויא ולמורח מעבר לים /
 עד לאי אמעריקא שהוא מכוון נוכח כפות רגלנו : אלא
 שנשתכחו וגאבדו ממנו ברוב הימים • עד שחזר ומלאש
 הסויר הגדול קאלומבוס מארץ רומה / בשנת רנ"ב לחלף
 הש"י § וע"ש קרויה עולט החדש / או הודו מערבית
 (ווינעטאידיא) : ויש אומרים שהוא ארץ אופיר ששלח לטש
 המלך שלמה / לפי שמעס יולא רוב הזהב לעולם § וגם
 בלשון אופיר נופל על לשון פירא / (שהוא שם מדינה גדולה
 אחת באמעריקא) • העשירה ברוב זהב §

§ 2

אחר כך פירס עליה רביע האויר / (עיין אברשגאל ע"פ
 בראשית / ושאר מפרשים) • כלול מאש ומים §
 ומכסה כלבוש על כל כדור הארץ והמים ביחד : האויר
 הזה / הוא מין ליחה דקה ונכירה / (עיין דף י' ע"ב /
 הלחם כל עיפה ט') • והוא כעין תהום או ים הגדול של
 אויר לחיות היבשה / ולכל למח הארמה שביבשה : שכולם
 שאפים מן האויר / וקולטין אותו לתוכן ולוקחין ממנו
 את הראוי להם / ודוחין את השאר כנ"ל (דף י' ע"ב) :
 ולפיכך האויר מלא בכל הגופות ונכל החדרים ונכל הכלים
 ד ב א 4 עעל

אגרות החכמה

שעל פני האדמה וכו' : אח"כ תלה את המאורות
ברקיע השמים וכו' וכו' :

§ ד

והנה גורה חכמתו ית' על כל הנופין שבכל העולמים
שגרא , שיהיה להם כובד זה כנגד זה ; זה
מוסך את זה וזה מוסך את זה , כעין אבן המאגניטום
שמוסך את הברזל והברזל מוסך את המאגניטום : אלא
של גולם הגדול נולח את הקטן ומניחו איליו ;
(ע"ן לעיל אגרת ה' דף כ' ע"א סי' א' בהנהגה) :
ולפיכך כל הנופין שעל פני כל כדור הארץ , נמשכין
ונופלין לארץ : ואפי' האויר יש לו כובד ליפול על הארץ ,
והכי משמע לישראל דקרא , לעשות לרוח משקל " וכו' :
ואפי' האש יש לו כובד , ואע"פ שהמחקרים הראשונים כמו
אריסטוטל וחזיריו הכחישו לומר , שאין ליסוד האש והאויר
כובד כלל " : הנה תוכל לראות טעותם בחוש , אם
תקח שלפוחית גדולה נפוחה במכות ומליאה אויר ,
ותקשרנה בנד של מאזנים חריף ומרגיש מאוד , (כגון
המאזנים שנקלין בהן דינאי זהב וכו') , ובכף הכ' של מאזנים
תשים כנגדה משקל , עדן שיעמדו שתי המאזנים שווה
בשווה : ואח"כ תקבוצ את השלפוחית במחט , ותסחוט
ממנה את האויר יפה יפה ; ואז תראה בחוש איך הוקלה
השלפוחית , וקלה המאזנים שלה מתעלה ע"י הכרע
המשקל שכנגדה : *

ושיערן

* ואכן צריך להיות כל מעשי הגסיון הזה במקום פנוי מן האויר :
לפי שאין כובד האויר נרגש במקום חלא אויר , כמו שנת"ל בר"י
של מים נמים : לפיכך תכפה גלונית גדולה של זכוכית על הדלפקי של
כלי ההרקה (הנק' לופע פיחפ) שהחליאו האחרונים , ותחלה תכופה
המאזנים עם השלפוחית הנ"ל , ואח"כ תריץ משם את האויר וכו' :

הגהה

ושיערו החכמים ע"י הכלי הנכלאה (הנק' באראמינער)
 שהמליאו האחרונים, שמשקל כל הים הגדול
 של אויר החופף על כדור הארץ, מכניד על גוף הארץ.
 נאילו היתה מוקפת גים גדול של מים עמוק לערך ע"ו
 אמה; או תהום של כסף חי, עמוק כ"ט גודלין:
 ולפי זה, יהיה קרקעית הים נכנס במשאוי של ששה
 עשר אמות מים יתירים, מוסף על עומק הים בעלמו:

ביצד, ה §

מפני שנחבאר למעלה (סי' א' §) שכל הגשמיים
 נבראו מן החומר הראשון, הנק' גשם פשוט.
 ר"ל שכל חלקיו דומין זה לזה: לפיכך, אומן הגופין
 שנזרה חכמתו ית' לנכנס בהן שיעור גדול מן המשהויין חו
 נקודות ההיולי הג"ל, נעשו גופות עבים; ובאותן שמיעטה
 הנריאה ליקח להן רק מעט מן הנקודות הג"ל, נעשו
 מהן גופים קלושים: הילכך הן הגופות העבים יותר
 כבדים מן הקלושין, לפי ששיעור גשמותן גדול מן הקלושים
 כנ"ל: ועד"ו תראה, שההכב הוא הגוף היותר עב
 וכבד שגשמיים שאנו מכירין בהם; קל ממנו הוהב הלכך
 הנא מארנות אמעריקא; קל ממנו הכ"ח וכו':

ו §

גזירה שנית גור על כל הגשמיים, שיהיו מלטמקין
 על ידי הקור ומשקרנבין ע"י החום: וזה ניכר
 היטב בכלי הפיראמעטר החדש, שהנרול החם מתפשט
 וכשהוא מלטען חוזר למדתו; וכן המים הרוטחין מתפשטים
 ההבה, וחוזרין ומלטמקין כשהן מלטענין: והדבר מבורר
 ומוחש

אגרות החבמה

ומוחש הרבה יותר / נגשט האויר : שאם תקח שלחופית
 נפוחה היטב עד שהיא חוקה וקשה במשמוש היר / ומסודקת
 שלא ילא ממנה רוח : ואח"כ תניח אותה בחוקף
 הקור בחוץ / ותראה שנעמם האויר שנתוכה / ונעשית
 השלכוחית רכה ורופפת : ולפיכך . אם תניחנה על גבי
 התנור החם / אוי תוסף על קושיה לאט לאט : ולנסוף
 תפקע בכח גדול / מחמת רוב התפשטות האויר שנתוכה
 על ידי החום :

הגדה א

ועל הכלל הזה נוסדה המלאה הטערמאמער / שהוא
 הכלי שמעריך בה מדת שינוי הקור והחום /
 ע"י התפשטות הגופין כנ"ל : ואמנם / לפי שהתפשטות
 הגשמים עלידי שינוי קטן בקור וחום היא דקה ביותר
 ומתעלמת מן העין ברוב קטנותה : ולפיכך היה הדבר
 קשה לדקדק שיעור החום והקור / בלימאוס שיש בו שום
 תועלת : ולא היו יכולין אלא להבדיל בין תכלית החום
 שבקין ובין פיסור האויר בשחרית יומי דאלול / ובין
 קור לילי חג הסוכות / לקור החורף . ולנאוי נפקא
 מינה ? ובשביל כך המליאו כמה מיני אופנים שונים /
 לעשות כלים מרנישים מאוד ומתפעלים בשינוי ניכר לחום :
 ואפי' ע"י מדרגה קטנה של שינוי קור וחום / בחורף
 ובקיץ / ביום ובלילה כו' (*).

וע"י

* ואינו לפניך אופן אחד מהם לדוגמא : קח לך קנקן של זכוכית
 (הנקרא פלאש) עם נואר ארוך וצר בעין שפופרת : ומלא בלי
 א עם כסף חי או י"ש נזע / עד הוי נוארה . ותחזוק את האויר
 שנשא בתו העליון מהנואר / ותסתום את פיה היטב : ואם תקרב
 הטערמאמער הזה כלפי התנור / אוי תראה בחום / איך הבקף י
 מתעטע ומלא מיעלה מעלה כפי התקנותו לתנור : ותזר נוסף אחת אחת
 כפי

וע"י כלי זו מלאו / שלעולם אין המים מוסיפין על
 חונון עוד משהרתיחו ; ואין קור המים מוסיף
 על זינתן משנהכחו לקרח : ואפי' אם יעמדו אלל האש
 או יונחו בחוקף הקור ימים ושנים • לא ילטון הקרח
 יותר משהיה / ולא יתחממו ברותחין משהיו : והנה
 חילקו מדת החילוף שנין הקרח והרותחין לרי"ב מעלות
 ומלאו שחוקף הקור בארצות הנמוכות שלנו בשנים בינוניות
 אינו מעמיק להתרחק מקור הקרח יותר מן ל"ב מעלות ;
 וכן אין חוס הקיץ שלנו מתפלה מן הקרח / אלא
 מעלות ; ועי"כ יודגין לשער היסק הראוי לבקי החולים
 והיולדות וכו' ; לפי שהקור מלמק איברי גוף האדם
 ומחוק את בשרו / והחוס משרבנן ומקליטן וק"ל :

הגדה ב •

(א) והנה מלאו שהחוס היותר גדול שאנו מכירין בו
 בעולם שלנו / הוא חוס גוף החמה : וע"י כלי
 מראה השורפין (הק"י בראשדשפינעל) / אין אנו יכולין לכנס אל
 קצת מניגונים ; ולראות בתוך החלק הקטן הזה / מעין
 עוון האש העזים והנורא אשר האליל השב"ה לשמש עלמה
 בנרתיקה : כי הנה יקוד הצראנדשפינל הללו היא אש
 אוכלה / ואין כח באוס גוף מן הגופין הידועים לנו בכל
 העולם הזה לעמוד מפני אשו הגדולה : העלים נהפכין
 לאש

כפי התחוקתו מן הקור ; והוא נובל עוד יותר ויותר משהיה בתחלה ;
 אם תניח אותו בחון בימי החורף ; ועל ידו תוכל להכיר ערך קור כל
 זמן ויום / ודרך חוס הבית ע"פ היסק העלים ; לפי שאפילו אם לא
 בשעת חוס הקיץ אלא מיטע מזיער / ולא נשתרבע הכסף חי אלא אחד
 אני אלף חמדתו / אינ"כ הכה חלק אחד מני אלף דקבגן הגדול / מאלו
 מקום יותר גדול מחלוצת נחלל הנוואר הגר הזה וק"ל :

אגרות החכמה

לאש מתלקחת ברגע כמימרא / ונשרפים לגחלת חבר
 כשהן שקועין תחת המים : הברזל ניתך בחמשה דקי
 שעה ואח"כ נהפך לאפר / העצים והאבנים נשרפין נקט
 ונעשין סיד / הוהב הלנן ניתך מפניו ונשרף לאפר ואח"כ
 נהפך לזכוכית / ואפי' הספיר נופי' מתפוגז ומעלה הנל
 עד שנמחה כעושן ואונד מפני ועמו :

(ב) ואמנם תכלית חוס האש שאיפשר להוליאה בידי
 אדם / היא לערך אלף ת"ק או ת"ר מעלות ;
 וכו' ניתך הברזל / וכו' ניסוקין כנשונות הזכוכית וכיוצא ;
 הנחושת ניתך בי"ד מאות ; הוהב בי"ב מאות ; הכסף
 צאלף ; הלינק (ובל"פ שפאלער / והוא חין מתכות שמעריין אותו
 בחופה / לחבר מהרכבה נהשת קלל הנק' מעסינג ובל"פ מינע)
 ניתך בת"ת ; העופרת בתק"ן ; והנדיל בת"ך מעלות
 של חוס וכו' : עד שהכסף חי נקפא בקור של תקס"ח
 מעלה תחת נקודת הקרח :

§ ז

החוק הנה הוא • שיהיו הגופין פושטוקקין לעמוד
 בנושיותם ושיעור התפשטותם : ואילו יתעור
 אחד מהן במכש / ויזכרה להתקטן ולהצטמצם • אזי
 ישנו אח"כ (כ"ל כשנתלק חמו כח המכש) / להיות חוזר
 ומתפשט כעצמו : וזה נק' צפי החכמים / בה הספוגי ;
 וכל גשם שיוכל להתצמצם בקלות נק' גוף ספוגי : דרך
 משל המים ח"א ללוחזן אלא בכח מופלג / וע"י תחבולות
 המיכאניקה (הנק' תחמת החשקולות) : ואמנם האויר הוא
 גוף ספוגי • שאם תקח שלפוחית נפוחה וקשה תוכל
 למעכה וללוחזה בין ידיך ; וכשתוליאנה מביניהם תחזור
 ותתפשט ותתעגל נקדם : ואפי' אם תקח שלפוחית
 חוקה

חוקה נפוחה ותכבשה במכש / ותניחנה כך ימים ושנים *
אעפ"כ לא תוכל לשנות חוק טבעה שהטביע בה פרצון
האלהי ; ולכשתפטרה מסוך המכריח / אזי תשוב תיכף
לפיות חזרת למדתה :

הגדה א

ומבאין חנין פנין משופט הדנים במים / ע"י כח
האגדין שנבראו להם בשלחופי האויר שנקרבו *
וברוחם מקטינים אותה ומלמלמים ומענין האויר שחובה /
ואז הם שוקעים (עיין אגרת ה' דף כ"ד הנהגה ב') / וברוחם
מרחיבין אותה והאויר מתפשט בה ועי"כ הן עוליס *) :
זמן בפריחת העופות באויר * שהם מרחיבין חלל החוה
שלהן נכת / ועי"כ הן מתרחפין ועוליס באויר (סס הנהגה ב') ;
עד שהכחה הגדול חוטף בדרבו ענל אחד / ואוכלו באויר ;
ועל הכלל הזה נוסדו כלי הירייה (הנק' וימד זיקסן) /
להמית בהם ליד מיה ועוף בלי קול רעש כשל אנק השריפה
(פולונר זיקסן) : דהיינו שהם גועלין אויר מקושר מאוד ;
(שנשמע בהם נבל כלי המיכאליק הכל') / ומכניסין אותן בכלי
הירייה במקום אנק השריפה ; ופוקקין עליו גרעיני אבר
(הנק' טראט או קאן) : ואח"כ בוטרין את האויר הזה
מזיב איסורו פתאום / והוא מנרש בדורי העופרת ופולע
את החיות וכו' :

הגדה ב

כח הספוגי גק' על שם הספוג שבא תפוח וקלוע
טבעו / וכשמעין אותו בין חפני הידים נכת
אזי

* ואם תקח דג חי וכריא אחד מן הדיגלא / ותקוב את השלחופית
שלו דרך הלעוה נחת / ותחזירו לחים : אזי קראה אין הוא
נופל על אולי המים / ואין לו כח לעלות עוד :

אוי הוא מתקען הרבה / וחוזר ומתפשט כשפוערין אותו
 חסם : ועל שמו נק' כל הנשמיים שיש להם סגולה זו /
 נזקין ספוגיים : ואמנם יש עוד מין גופין ספוגיים
 אחרים / שיכולין למתוח ולפשט אותם בנח / ואח"כ הן
 חוזרים ומתקלרים כשהיו / וזה נק' כח ספוגי הכוונ' :
 כגון גידי בעלי החיים וכיוצא בהן / שיש בהן כח ספוגי כוונ'
 גדול כשהן לחים עדיין / אבל הן מאבדין את סגולתן
 כשהם מתיבשין לגמרי : וכן אש תקח חבל אחד של נעורת
 ותקשר קצהו סוף בקורה / ובקצה הב' שלו תחלה משקל
 כבד / עד שיתמתח החבל ויקשה כעץ : ואח"כ תולף
 עליו מים מעט מעט בכדי שיתלחלח / ואז תראה איך
 החבל מתקלר ממדתו ומגביה עמו את המשקל : ועל
 הכלל הוה נוסדה המלאכה בלי הסיגרמטער / לשער מדת
 רעיונות ויונה האויר בחדרי החולים / וכיוצא :

ח ט

אם תדמה בנפשך / מאה מלעות של כרים ובסחות
 (חמולות בספוגין וזמר או נוח) / מונחות זו על גבי
 זו על הארץ ; או תחיינה המלעות העליונות דוחקות
 בכובדן על הסחחונות / ומכבשות אותן להדדי / על
 זרף זה : העליונה נשארת משורבבת וקלושה בטבעה ;
 ואותה שתחתיה מלטמקת מכובד אותה שעליה / געשית
 גושיית וענה קלת מן העליונה : גאותה שתחתיה הנדחקת
 מכובד ב' מלעות / מתקשה ומתענה ב' פעמים מאותה
 שעליה ; המלע הד' מלטמק ב' פעמים / והמלע הי"א
 פשרה פעמים כמותה וכו' . עד שהתחחונה שכולן
 מתמעכת ככל כובד הל"ט שעליה : ולפיכך תהיה כח
 ההתפשטות שבשלישית / ב' פעמים כשל שניה ;
 ושברביעית ג' פעמים וכו' . ובה התפשטות של החתונה צ"ט
 פעמים

פעמים כשל שניה : אס תשמע מתחיתן השניה
 והתחונה • אוי אס תשתרנב השניה כאלנע / תשתרנב
 התחונה ל"ט אלנעות / לפי שזו נשתררה ממכנע
 גדול ל"ט פעמים כשל שניה : ומאן אתה לנוד לענע
 האיר : ר"ל • מאחר שהאיר ג"כ גוף ספוגי כנ"ל /
 והרי האיר התחתון נכנע תחת משאוי ים הגדול של כל
 כלל האיר שעליו (ד' § נהגה) / הילכך איר העמקים
 מלומק וענ הרבה מאיר ארץ המישור / ואיר המישור מאיר
 ההרים וכו' : וכן כח המתפשט של איר העמקים גדול מאיר
 המישור ושל המישור גדול מאיר ההרים וכו' : שלעולם האיר
 מקלים ורוקף אחת אחת / לפי ערך גבהו מן הארץ :

ואם תקח שלפוחית קטנה ריקנית ותקשרנה היענ /
 ותכניסנה תחת בלוחית ההרקה הנ"ל / ואח"כ
 תרוקן משם את האיר : אוי תראה בחוש / איך השלחופית
 היא בולכת ומתפשטת מאיליה / באילו נתנפחה במפוח :
 לפי שצורי איר מועט שנתעכב עדיין בחלל השלחופית
 צין קמטיה / מולא עכשו מקום פנוי (תקון ציפון חס)
 שיכול להתפשט בו (עיי' צו' §) : וכן אס תניח
 מחיכת עיסה קטנה בלוחית הנ"ל / ותרוקן ממנו את
 האיר / אוי תפח העיסה ב' או ג' פעמים ממות
 שיתה : וכשתפח את פיה ויחזור ויכנס לתוכה אוי
 העולם • אוי תשוב השלחופית הנ"ל והעיסה להצטמצם
 ולהתקטן כמות שהיו קודם לכן : וכן אס תכניס לשם
 לנחת קטנה של מים או חלב ויין וכו' • אוי תראה בחוש
 איך המסקין הנ"ל מתחילים לבענע ולהעלות רתיחה
 ופיעפועין של איר אין מספר / תיבך משנתרוקן משם
 האיר : וה"ה אס תכניסו לתוכו מיני פירות ולמחיש
 וכו'

אגרות החכמה

וכו' : לפי שכל הגופות הללו בלועין מאויר (עיין דף י"ו ע"ג) :

הנהח ב •

וכן אס תכנים לשם זפריס ולפרדעיס או שאר בעלי חיים / ואח"כ תריק משם את האויר • אזו תראה אותם תופחים ומתים : כי הנה רזה השי"ת לאמן את נופות בעלי החיים / על כן הרבה בתוכן חלולים חלולים מרובין מאוד שכולן מלאין אויר : וכשהן ניוונין מן הזמחים והמשקין הנ"ל / אזו מוויאין מהן ג"כ את האויר לתוך הדם שנגידיהם / ומוסיפים על כח התפשטותו ע"י החום שנגופן (עס"י ו' ט) וכו' : והנה אויר העולם הסובב אותם דוחק את גופם בכח כדו מבחוץ / והאויר שנקרנס מתנגד לו מבפנים • ועי"כ הן מהדקין ומחזיקין בשר הנוף מבפנים ומבחוץ במשקל השווה :

ואמנם משמתחיל אויר הלוחית להחרוקן / תיכף מבריע האויר הפנימי / וכל בשר פנימית גופן ודמן תופח מעבר אל עבר : והן נופלין ומתים : וכן כשמכניסין לתוכה דגים חיים בקערה של זכוכית מליאה מים / והדגים נוהלים ומקפלים במרוצתן במים אנה ואנה : אזו תראה • תיכף כשמתחילין להריק את האויר מעל גבי הקערה הנ"ל / מתחילים הדגים להימשך בלפי מעלה על המים : ועדיין הבריאים שבהן מפרפרים ומתנחלים לירד למטה בכח : אלא כיון שאין האומן פוסק מלהריק את האויר יוטר ויוטר / אזו הם מתחלשים ונשמטים למעלה אחד אחד / עד שעולין כולם על פני המים / ומתים : ואח"כ כשמחזירין לשם את האויר / חוזרין ושוקעין ונופלים על השוליים (סי' ו' ט) הגהה א' :

ולפיכך

הגהה ג

ולפיכך האויר הדק שנראשי ההרים רפוי וקלוש מאוד / ואין הנמיות יכולין להתקיים בו זמן ארוך : וכ"ש בעלי החיים / שהריאה שלהם תופחת שם יותר מהראוי / והן נלקים בקולר הנשימה : ואפי' הרוחות הנושנין על הארץ בזעף גדול / הולכים וחלשים בראשי ההרים / לפי ערך גבהם מארץ המישור : עד שכבר נחנו החוקרים וחקקו במשענותם לורת אותיות וכיוצא / בחול המפור בראשי ההרים הרמים מאוד : ומלאו שהאותיות והליוודים הם מתקיימין בתנתיקן ותיקונן / אפילו לאחר כמה מאות שנים :

§ ט

ולפי שהאויר המסורב לעולם קל מן הנוש"י (ה §) בשביל שביות אויר קלוש קל הרבה מכות של אויר מלומק (דף כ"א הב' א') ; נמנינו למדין מכאן שהאויר הפמוך לארץ קל מן הרחוק / בסדר שנת"ל :

הגהה א

והדבר מזוהר ג"כ נחוש / ע"י כלי הנארזמעטר הכל"ל (ד' § בהנהגה) / שהאויר הולך וקל על העליות והגנין והמגדלים וכו' : ומכאן הוציאו התחנולה הנפלאה / למדוד גבהי ההרים ועומקי החפירות בדרך פשוט מאוד / ע"פ ערך קלות האויר שבהם : ועד"ז מלאו שפרח השייט הגדול בלאנשארד מארץ בריטאניה בכלי העופפות שלו / בגובה יותר מב' אלפים אמה מן הארץ :

הגהה ב

ומפני שהאויר מיקל ופולך מאוד בראשי הגבעות כנשאות

אגרות ההכמה

הנשאות ביותר • לפיכך העשן והעננים והקישורים
העולים ונפיט באויר הכבד שלנו / אין בהם כח לעלות
לאויר הקליל הזה לפי שהם כבדים הימנו : הילכך ראשי
ההרים הללו בולעין למעלה מן העבים ; ואין להם לא
ימות הנשמים ולא יומי דעיבא / והאויר שלהם נהיר
וגלול / ואין אור היום מתעכר וקודר שם לעולם :
ודי בזה לעת עתה : ואי"ה אראה לשלוח לך עוד ליקוטי
ידיעות והקדמות כאילו על יד על יד / עד שנוכל לעמוד
מכללם על הבחינה בחכמת הנריאה ית' / בבנין כללות
העולם : ובתוך כך / הא לך העתקה איגרת אחרת :

סליק פייסקא א'

אגרת ז'

יטן קזמ"ח ט"י •

לאהובי האברך המופלא מהו' • • • ע"י •

הריבוי מולא אותך תאב הרבה לשמוע מעשי ה'
ובנורותיו / לא אאתה מתבלבל מאוד בתביעותיך
הרבות עלי ; ומאחר שאינך יודע בעלמך על חינו לשאל
ראשון / נמנית חפץ לבצוע הכל בבת אחת : וביותר
אתה חמיה על מולאות ידיעות חכמת הסכונה לאדם שפל
ברך הלוח • שכל גופו חינו כדאי לפמיסת מקום קטן / אפי'
כנקודה אחת בכל רחקי הנריאה המופלגת הזאת : והאין
ישא הוא את עיניו / לקדר נהרי הירח / לשער גבה
שמים ולחקור על משקל כוכביהם וכו' : העבודה שפיר
קאמפכת למרמא פירכהאי אדידי • וכי מניין להם לבני
בשר ודם וכו' (עיין איגרת ג' דף י"ד ע"ב) : ועל זה אמר

המשורר

המסורר האלהי ע"ה / כי אראה שמ"ך מעשי מלנעמותך
וכו' / מה אנוש כי תזכרנו כו' :

והן / אחת שאין המון גבורותיו יותר מופלאים בלזאת
השמים גדולים ורמים / מנקעות ודקי דקות
שהלויג להעמיק בהן ית' יותר ויותר לאין קץ : והרי
האדם הוא עומד באמצע שלשלת היצירה / והוא מסתכל
וזופה למעלה ולמטה / עד שעיניו מועדות ורעיונותיו
מוטעות ומיתעלמות / והוא משתאה ומתחרש ומשתקק
ואובד כל ניסיונותיו בגדולות כבודא ית' ורוממותו :
ואם יסייענו מן השמים להתדבר בחכמת הנפש וסודות
הנריאה בגשמתו של אדם / ותעריך אותו עם קיסורי
המלאות הנפלאות בגנין יצירת גופו : אוי תתמה עוד
הרבה יותר / לכשתמלא שכל אפסי שמים וארץ ומלואה
ונאלאיה ביחד / אינן שקולין כנגד חגיגה אחת של השבט
קטנה שזיכה לו השי"ת לאדם : ושהיות גדולה בעוון
מראותיו הוא / איך לא יפלא ממנו ית' לבראות את הכל
האלהי הוא אשר יצר : ולהיכן יוכל להכניס עולמות
ועולמי עולמית מקופלין וכלולין בנקודת ניצוץ יקר אחד /
שהאיל מהוד לבשו ית' על האדם לילך לאורו וליהנות
מזיו כבודו ?

אבל לא לחנם ביררתי לך הדוגמא הנ"ל (בסיף אגרת ג')
מחכמת היצירה בלשון של אדם : כי אני
בתכונתי או / לשום רסן בפי חשוקתך הנמהרה : שאחיה
משחוקק לפרוח פתאום בשמי שמים / ולידחק בתוכי
קוביות והתפשטות הנשמות וכו' / ועדיין אחיה ערום
מכל ידיעה והקדמה : לא ידעת מה שנקרבך בגופך / ואפי'
מה שנתקך כחלי פיד אי אחיה יודע : ועל כיוצא כך אמרו
חז"ל / דאיתא בפומך לא ידעית דאיתא בשמיא מנא
ידעית

אגרות החכמה

ידעית וכו' : לפיכך נראה לעניות דעתי יוחזקו להחזיק
עמך כאן בהצחנות בנין גוף האדם קצת ראשי דברים /
(תחתוק יממה לצד ענה להכיר מעט מעט בעין זה) בכדי שלא
נלערך לספול הדברים / אש נתגלגל אח"כ בעיונינו
כשנחקור אח"כ על עיונים יותר דקים בענינים הללו :
ואתה שלום כנפש אוהב כו' :

סיפור בנין גוית האדם

מך האדם / מחובר ממה ומה איברים רבים שונים :
האיברים מורכבים מחלקים / והחלקים מחלקי
חלקים / וחלקי חלקי חלקים כו' עד אין קץ : והש"י
מונה מספר לכולם / וקורא שמות לכל אחד מהם במקומו
בתבניתו וסגולותיו / שכולם הכרחים מווקקים לכלל
קיסור הבנין ; ושם חיסר אפי' אחת מהן או קצר את
מקומה כמעט קט / אזי אי אפשר למין האנושי להתקיים
וליהנות מחייו בלעדית : « וכל האומר הקב"ה וותרן
הוא / וותרו לו מיעו כו' » :

והא לך דוגמא א' §

הוושט מחיל בית הכליעה / ומאריך והולך למטה ;
ומפליש ועובר דרך חצר הכבד למדור התחתון
שגוף ; ושם הוא מתרחב הרבה כמין שק רחב ונקרא
קיבה או אינטומכא / שהוא כעין אולר או מרחף למאכלים
ומסקין שנכנסו לגוף : ואח"כ חוזר ומיצר אחת אחת /
והולך ונכפל כמה וכמה פעמים סביב הכנתא / ושם נקרא
הדרא דכנתא או דקין בשתם : ואח"כ חוזר ומרחיב
קצת ונק' בתחתו ההולרת ואח"כ כרכשא / והולך
ויורד משם גיוסר עד שמייע לפי הטבעת : ואתה מויל
בכל

בכל אורך המעי הזה / כמה מיני כלים מחוקנים בתחבולות
 שונות (כמו שית' לך לקמן אי"ה) : בוטט / כדי לבלוע
 ולהוריד ; באיצטומכא לסגור ולקיים לטחון ולמסמס ולעכל
 את המזון : בדקין / להרים ממנו את החלב הגס הראשון /
 ולדחות את המותרות : בחלמולת / לברר ממנו שארית
 המיזים החריפים / ולהושיטן אל הכבד לזורקן במרה :
 בכרכשתא / ללחלח ולהחליק אותה בחלליותה / ולהפעיר
 ולרדן את המותרות האחרון מן הגוף וכו' : כלל העולם
 שאין בכאן מקום אפילו כמלוא זרת אחד על פני כולה /
 לבטלה : ושאין לך שום ניגון אחד קטן במאכלים ומשקים
 שנכנסו לגוף / שהוא מוכשר עדיין לתועלתו . שלא
 ניתקנו לו כלום נאותים במקומות המיוחדות לכאן"ה מהן /
 להוליאן ולבלות אותו לתשמיש קיום הגוף והנאותיו : עד
 שהמותר מסתלק כפסולת מוחלט לגבי גוף האדם / ומזיק
 לו בשתייתו : והנה כל אורך הקופה אינו עולה אלא עד
 כדי ח' או ג' טפחים : והיו מקום מועט מחזיק את
 המרובה : שהרי אם תשרבב את המעי הזה לכל אורכו /
 ועלה ליותר מי"ח אמות : והדבר יותר נפלא עוד בניני
 הזכר : כי הנה כל אחת מהן אינה אלא כחוט זיגוריי דק
 מאוד / ומקופל כפקיע (הנק' קנול) / בכדי לנרף בו את
 הורע : ואם תשרבב אחת מהן לאורכה / תמצאנה עולה
 לכמה וכמה אמות :

ב §

הקופה היא חדר מיוחד לאיברים הפנימיים : והיא
 נחלקת לרחבה / ע"י מסך עור בשר אחד הנק'
 חצר הכבד . למדור עליון ומדור תחתון : המדור העליון
 מוקף מחילות מבל לז / והתחתון פרוץ מלפניו . על
 דרך זה : במקום שמתחיימת החוליא השניעית של מפרקת
 מתחילין

אגרות החכמה

מתחילין י"ב חוליות הסדרה שבגב / שמהן יולאים הללעות :
 ז' זוגי הללעות העליונות / מאריכות ומקיפות המדור
 העליון מזד גבו של אדם לזר פניו / עד שהן מגיעין
 לעצם החזה הרחב הסוגר אותו מלפניו : ואחריהן מתחילין
 חמשה ללעות קצרות / שמקיפין מדור התחתון מגבו :
 ועור עב של בשר מחבר אותן מלפניו / והוא הנק' עור
 הכען : המדור העליון מיוחד לריאה וללב / והתחתון
 לכלי העיכול : וכל כך למה / והלא בחדר אחד יכול
 להיבראות ? ואמנם צריך להתבונן / שהריאה היא מקום
 מקווה לאויר / והלב הוא כעין יסיעירכא לכנס בו את
 הדם : ושניהן אדוקים בתמידות במלאכתן / ואינן בטלן
 כל ימי חייהן : הלב מתפשט וכווץ בכה גדול / בכדי
 לקבל את הדם ולולפו בכלי הזריקה שלו / הנק' גירי
 הרפיקה : ואח"כ חוזר ומתפשט / ומקבל את דמו מכלי
 ההבאה הנק' גירי הדם : ולפי שהלב נד ומטולטל תמיד
 על מלאכתו / לפיכך ניתנה לו מקום אחוזתו בין מלעות
 הרכות של אומות הריאה / שלא ינוק : הריאה מתמלאת
 ותופחת מאוד לישאף לתוכה את הנשימה / וחוזרת
 ופוערתה ומלעמקת : ולכך הוצרכה לבית דירה של בנין
 חזק ומרווח / בכדי שיהא נוח לה להשתטח ולהשתרע
 באין מעכב : והרי חדרה העליון מצומצם במדתו / להיות
 גדול מעט ממדת הריאה התפוחה / שלא תילתן אל
 קירותיו : וסיפוך הדבר בכלי העיכול ;

לאחר שנתעכלו המאכלים וניתרוקנו מן הקיבה /
 והיא חזרה ולמקה לגמרי / אזי מתחילין הליחות
 התריפות והמרירות שבה לשרע בצנרה מאוד : וגם
 כותלי האינטומכא עצמן / הרגילים לטחון ולהתחנך
 זו בזה קדיר / מוסיפין לער הרעב ותובעין את
 רפואתם

רפואתם מן האדם ונוגשים בו מאור / עד שהוא משגב
 להן די סיפוקן דרך הושע / העני מסתפק בשגב רעבון
 גופו הנ"ל : העשיר מרבה מנותיו ומשכח רווחא לבסומי .
 והגרברן מפריז הרבה יותר ; עד שכריסו מיתמלאית
 ומתחת עור הבטן וזולעת : לא הגבילה הנריאה
 לקצוב מדה קבועה לאיצטומכא / אלא נקנה הנחירה
 ביד האדם : ולפיכך עשאתה כחפיסה של עור / מרפה
 ומתמתח כפי הצורך : והידקתו בעור הבטן לאורה
 בגוף / בכדי שתוכל לנוח קבוע על מקומה / לעשות
 מלאכתה בשלום / ולא תזח ותנוע בעלמול הגוף בשעת
 הליכה או רכיבה וקפילה : ואילו הונחה הקיבה במדור
 העליון / היה צריך המדור האח לפנות עוד מקום גדול
 מאור / עד כדי ליתן מקום לסביאות וזוללות . ואעפ"כ
 היתה הקיבה מדולדלת ונדה כשהיא מתרוקנת / או דוחקת
 את הריאה בשעת מילואה : ולפיכך דגי המים שאין להן
 כלי הנשימה / ואין להם אלא תנועת המשוטה בלבד /
 הללו אין להם אלא מדור אחד לשלחופית ולקיבה ביחד :

§ וברוך כלל ג

אם תדמה לפניך בנין גדול אחד של ריחיים ותנורים /
 ויורות ואמבטיאות / וקנקנים ודליים ומגריפות
 וכו' : שכולם עשויים ליפקע וליפסל ממלאכתם בכל
 עת ובכל רגע : והכל מלא רפש וטיט ועשן / וקול רעש
 גדול של קינטורים ואומנין ועבדים לסדר המלאכות בזמניהם /
 ולפנות הכלים שנעשה בהן מלאכה זו בכדי להביא במקומם
 אחרים לצורך מלאכה אחרת : וכל עולמו של בנין הגדול
 הזה / אינו אלא בשביל לצרף בו מעט יי"ש מן הדגן :
 והנה אללו עוד בנין אחר / גדול ומכוער הימנו ויותר
 קשה להולמו . וכל עסקו אינו אלא לבשל בו הפאטאש מן

אגרות החכמה

האפר : ואללו עוד בנין אחר / מיושן ומעושן ועבוע
 בבוץ מסביב • ולמאי נפקא מיניה ? להקפות בו מלחמן
 המים : ואללו עוד אחר / ומה עיבו להמיק הסליטרא
 מן האדמה : ועוד אחר זכו' וכו' : מעתה עמוד נח
 והתבונן במעשי צר ודט • כמה הם פחותים / ומעטים
 פירותיהן ; וכמה הן גדוליים ומסוכסכים ועמלים עסקיהם ?
 איך הם ממלאים רחוב גדול בעלילותיהן / ועדיין לר להם
 המקום ? חזי אחד מחמריהן הולכים לאיבוד תחת ידיהם /
 ועווצים את המהלה השנייה בחלי גמרה ; ומפקירין את
 הנשאר ומטייחין להוליא ממנו עוד תועלת / ולוקחין
 חמרים חדשים תחתיהן : ואחר כל העבודה והסיוקות
 והדאגות מאין הפונות / אינם משיגים את מזוקשם בכל
 זמן וזמן ; אלא הרי הן משועבדים לתקופות הימים
 ולמקרים / ותולים עיניהם לשעת הכושר ולהצלחות
 מסופקות פסומא בארובה וכו' :

ואילו תעריך לך כנגד זה בנין גופו של חינוך קטן
 אחד / לואל ומדלג בשעשועיו איך ואיך /
 ושלל גופו אינו אלא ; טפחים : זה הבנין המופלא /
 כולל בתוכו כמה רבנות רבנות בתי לירופים להבין בתובט
 משקים שיגים רבים מאוד מאוד / ואעפ"כ אין מכניסין
 לתוכו אלא דגן כתוש ומים בלבד : התבואה הואת באה
 לפניו דרך בית הריחיים לבית העיכול ; ומשם לבתי
 החלב הראשון / שהם הפקיעים הרבים הנטועים בכותלי
^טהדקין או הדראדכנתא : החלב הזה נמאץ מן הדקין לתוך
 לינורות החלב היוצאים מהן ^טומיתפורין בשמן הכנתא /
 והולך ונקווט בלינורות ההם לתוך סיסטירנא אחת : ומשם
 הוא ניגר והולך בנינור רחב ונופל לתוך חלל גידי הדס /
 ומתערב בדס / עד שמגיע אל החדר הימני שלג : והלג

חור ומקלח אותו לתוך הדופק הגדול והולך אל הריאה :
 כגון מסתעף הדופק הזה לכמה אלפים פיזולים דקים
 ומפורים בכל חלקי הריאה / בכדי לגמור ביטול התערובת
 הזו / להפכה לדם גמור : הדם הזה חוזר ונלקט בפיזולי
 גידי הדם שבריאה / והולך ונקווה לתוך גיד הדם הגדול
 הנק' גיד דם הריאה / עד שחוזר ומגיע לחדר השמאלי
 שבלב : והלב חוזר וכווץ ומקלח אותו בכח גדול לתוך
 גיד הדופק הגדול הנק' גיד דופק הכללי / המשלח ענפיו
 על פני כל הגוף : ומושיע את הדם לפקיעין (הנק'
 דריון) המפורים בכל הגוף / בכדי לזרף ממנו כמה
 וכמה מיני ליחות שונות אין מספר / הנריכות לכלל
 קיום הגוף : דרך משל :

סעיף אחד מביא את דמו אל הכבד לזרף ממנו
 את המרה / ואחד מביא הדם לפקיע הנקרא
 פאנקרטיש לזרף ממנו מיץ פאנקרע : (הליחות החריפות
 והמרירות הללו חוזרין בלינורותיהם לתוך החיטומכא /
 להמיק בכח חריפותם את המזון) : אחד מגיע לבית
 הצליעה לזרף ממנו את הרוק / ואחד לרדיו להוליא ממנו
 את החלב בנקיצה : סעיפים רבים מביאין דם רב אל
 המוח / בכדי להרים ממנו ראשית המיץ החיוני הדק
 והיקר מאוד / והוא הנק' שרף או אור המוחין : סניף אחד
 מביא אל העינים להוליאו ממנו הליחה השמינה שבעין שלא
 יזקו ע"י שפסוף העפעפים / ואחד בכדי להוליא את
 הדמע וכו' : לאזניים בכדי להוליא ממנו שומן או זאת
 האזן ; אחד לכליות להוליא המימית היתירה והפסולת
 שבהם / לתוך שלחופית השתן ; ואחד לטחול ואחד לביצי
 הזכרות והנקבות וכו' : ולכמה אלפי אלפים פקיעין
 דקים מאוד המפורין תחת כל שטח עור החיזון של הגוף /
 להוליא

אגרות החכמה

להוליא מהן את הקיטורים או הזיעה (עיין אגרת ג') :
 והנה פקיעי הקיטורים הללו כולם אחדים ודומין זה לזה :
 ואמנם יש עוד המון גדול ועצום של פקיעים שונים /
 המפורים בכל איברי הגוף בכליהם בנשרם ועורתם •
 לדרך בהן מיני ליחות שונות מאוד לפי מקומות תשמישן :
 בכדי לקיים לחלוחיתם שלא ינעמקו ויבלו ושלא ישתחקו
 ע"י שפאספן / ובכדי שיתקיים בהן הכח הספוגי הכוון
 (עיין אגרת ו' סי' ז' § הגהה ג') • וכו' וכו' :

והנה כלל כל הבנין נורא תכלות הלזה / מלונש בעור
 חלק נאה ותאזה לעינים / מאוכלל על מכונן
 ומנוקה בכל פינתיו : אין כלי מלאכה זו דוחקים ומלירים
 המקום לכלי מלאכתה של חבירתה / ואינן מתקלקלים
 על משמרותם : אלא שכולם מתאימים ומתאחדים ונוחים
 ופושטין יריהם זה כנגד זה / ומשאלים לינורותיהם
 ומנקיותיהם זה לזה / וכולם פותחים את פיהם בשירה
 קדושה ליוצר בראשית יתברך שמו לעולם :

לוה השעות

מאגרות החכמה

דף ב' ע"א שורה י"ב • ז"ל ולפי רוב : דף ט"ו ע"א
 בגיליון • ז"ל ששיעורו כחות מאחד מני חלק מן הגיליון
 ההוא ; דהיינו הרבה פחות מאחד מד' חלק לפי חלפיים
 בגרעין חול דק : דף ט"ו ע"א בגיליון • ז"ל אמעיתה :
 דף י"ז ע"א ש"ו • ז"ל והחולות : דף ל"ב ע"ב ש"ד •
 ז"ל לכסול : דף ל"ב ע"א שכ"ה • ז"ל הגשמיות :
 דף כ"ד ע"ב • ז"ל הכק' ברענבארי וכו' • (חלת
 פלאגיסטאן הוא עעות) :

מפתח הפרקים

פרק א' עד כ"ד כ"ה כ"ו כ"ז כ"ח כ"ט ל' ל"א ל"ב ל"ג ל"ד ל"ה ל"ו ל"ז ל"ח ל"ט ל"י

- פרק כ"ו • רפואות הנשים : בעסקי ווסתן / עינור ולירה / והמאורעות המתרגשות לבוא עליהן אחר הלידה :
- פרק כ"ז • רפואות חליי הילדים ; והנכבדן :
- פרק כ"ח • תרופות לעורר הנענעים במים :
- פרק כ"ט • חניקה אומלל :
- פרק ל' • חלאים חילוניים ; כגון מכוות אש / פלעים / חבלות / ניתוק פרקי העלמות / איברים שתפחו או שגקפאו מחמת הקור ; שגר בכיס / מכות בראשי האלצעות (בל"פ זחניטיני או וואלאם) :
- פרק ל"א • חלאים הטופין הצריכים תרופות מהירות ; כגון התעלפות / דם האף / נכפה / חניקה (הנק' שפאריניש) / בהלה / איד בחללים עוממות (בל"פ טשאד) / סס המות / כאב גדול במקום מיוחד :
- פרק ל"ב • תרופות שהעולם נוהגין בהם לשמירות הנביאות כגון הקזה ושלשול • מה דינס ?
- פרק ל"ג • הללת התינוקות מסכנת הפאקין / ע"י הדנקת פאקין קלים מאוד בדרך ההנרכה :
- פרק ל"ד • חליי תשישות כח :
- פרק ל"ה • רוכלי הרופאים (הנק' אלייעקים טרעניר ואוים רופר) / וועשי יופיהס :
- פרק ל"ו • כיצד נשאלין ברופא שלא בפני החולה / דהיינו ע"י אגרות למקומות רחוקות :

המפתח הזה יתועד לרבותינו ויהיה להם עזרה וחסות
בכל צרכיהם ויחיו בבריאות ושלום

לוח השיעורים

כל פונט יש בו ט"ו אונגין / וכל אונג ב' לוט :
מלוא צלוחית המוכר בס' זה / יש בו אחד וחמשים
אונגין ורביע של מים בינונים :
צנצנת מליאה ביותר : יש בה ארבעה אונגין פחות חצי
לוט אבל מן הסתם אין בה לא שלשה אונגין :
הכוס / יש בו לכל היותר ג' אונגין :
מלוא כף סתם / יש בו אחד משניעית בלנצת מליאה :
כף קטן יש בו שלשים טיפין בלבד (והוא הנק' טייע לעפל) :
כל השיעורים והמסקלים המוכרים בלוח התרופות / הן
לאדם בן שמונה עשר ועד ששים שנה : אכן מנן י"ב
עד י"ח / יפחתו להם לערך שלים השיעור : מנן ח'
עד י"ב / מספיק חצי שיעור : וכן למטה מזה כפי הענין :
לתינוק בן כמה חדשים / מספיק חלק שמינית מכשיעור :
אבל עיקר הדבר הוא להשיג על טבע החולה המקבל /
אם הוא איסענים או בעל אגרוף וכו' :

לוח התרופות

סימן א

קח מלוא קומץ פלידר בלומן (באואוילוויע) / ותן
אותן בתוך של חרס / עם חומץ יין טוב לערך ג'
לוט : וערה לתוכן מלוא צלוחית מים רותחים / ותכסה
פי הפך : ואח"כ תשנן משקה זו משנלענה / דרך בגד
של פשתן : ותמיק לתוכה ב' אונגין דבש :

סימן ב

קח ב' אונגין שעורים / וקווינט וחצי סאלפטר
(כל"פ סליטרא) / ונשל אותן בתוך צלוחית ורביע

לוח התרופות

של מים • עד שיתבקעו השעורים : ואח"כ תסנן את
המשקה / ותטיל לתוכו ג' לוט דבש וב' לוט חומץ יין ;
השעורים לרין שיהיו מודחים במים פושרין תחלה /
נכדי לנקותם :

סימן ג

קח שעורים ונשל אותם במים כמו דסי' ב' / אנל תחת
הסלפטר הנ"ל חשים כאן חלי לוט קרעמארטרערי ;
ואח"כ תסנן המשקה • ולא חשים בה עוד בלוט :

סימן ד

קח ג' אונצין שקדים / או אונץ גרעיני קירבים (דינייא
קערן) : וכחוש אותם במכתשת / ובסוף משך
הכתישה תשפוך עליהם מעט מעט מים עד כדי רביעית
ללוחית ; ואח"כ תסחוט אותן דרך בגד פשתן : ואח"כ
תחזור ותכחוש אותם / ותחזור ותטיל לתוכן רביעית
הנ"ל מים / ותחזור ותסנן / ותחזור ותכחוש כנ"ל •
עד שתגייא מהן ללוחית של חלב :

סימן ה

קח מלוא ב' קומצין עשב קענעפאפעלן (בל"פ סלייאז)
עם הפרחים שלו : ותסחוף אותן דק דק / ותערה
עליהם רבע ללוחית רותחין / ותסנן הכל דרך בגד של
פשתן / ואח"כ תטיל בתוכו ב' לוט דבש :

סימן ו

רביע ללוחית מי שעורים מבושלים / ונשל בהן מלוא
קומץ מן הפרחים של קענעפאפעלן (בל"פ סלייאז)

לוח התרופות

סימן ז
קח ללוחית מי שעורים מבושלים / וערב לתוכן ב' אונקין מיץ מן העלין של האזין קאהל / או הויזלויד / או בארטט :

סימן ח

ב' לויט זויארן מער לורטיל האניק (בלסון לטיין / אקסימל סקוויליטיקוס) / חצי קווינט אנטימוניוס דיאפארעקוס נאן אבלאטוס / חצי אונקין פלידר טייט הנ"ל :

סימן ט

תחבושות המרככות יכולין לעשות נכמה אופנים / ואלו הן העובים שנהם :

- (א) פלאגעללע (בל"פ מולטוס או קאלבייא) מן בגד של זמר / מעובל במים שנתבשלו בהם קעזעפאפעלן (בל"פ סלייא) :
- (ב) קעזעפאפעלן ופלידרבלומן (באזאוויאוויט) או קאמעלן בלומן . מבושלים במים או בחלב : וליתנם בתוך כים של פסחן :
- (ג) או לחבוש את העשנים (המבושלים הנ"ל) עלמן :
- (ד) להטיל מעט מים או חלב פושרין / לתוך שלחופים קשורה / ולחבשה במקום הצורך :
- (ה) לבשל פחית לחם הרך שבאמצע הככר / במים : או לבשל שעורים ואורז זמן ארוך הרבה / ולחבשם :
- (ו) בדקירת הללעות (כ"ט § ע"ט) / צריך למשוך מקום הכואב במשיחה הנק' אייביש זאלצע :

סימן י

ב' לויט שוועפל גייסט / עם ששה אונקין פיל סיראפ : ומי שאין ידו משגת / יכול ליקח מרק ענ

לוח התרופות

של ריפוח שעורים במקום פיהל סיראפ / ושפיריעוס
פיטריאל במקום שופפל גייסט :

סימן יא

ב' אונצין מאננא / א' לויט סעדלינר זאץ • נימוק
נד' אונץ מיס רותחין / ולסנן הכל אח"כ :

סימן יב

מלא קומץ פרחי פלידר הנ"ל / חלי קומץ אונז
(הנק' בלשון אשכנז ופולין איזאפ ומגוי נס אלל
הנגנין) / ולערות עליהם ג' רביעי לוחית מיס רותחין :
ואח"כ יסננס / וימיק לתוכן ג' אונצין דבש :

סימן יג

לעשות הכל כמו בסי' י"ב / חוץ מן האיזוב : דהיינו
ליקח סתת האיזוב / פרחי פלידר :

סימן יד

חינא (הנק' לפעמים חינא דחינא • ומלוי אפילו
בחנניות אפטיקר של ישראל) לכחוש אותה דק /
וליקח א' אונציה מן האבק הזה ולחלק אותה לח' שיפורים :

מודעה

ספר מודע לזינה / מזוי לקנות בק"ק גדלין אלל
 הקנין היקר מהו דוד פרידלענדר ואלל הקנין
 הנעלה מהו שבעון פייט • בק"ק פפ"ד אלל הרופא
 מומחה המופלא מהו הירץ במהו מורא כ"ץ • בק"ק
 בראד אלל הקנין היקר המופלא מהו יעקובקא בן הבאון
 מהו יחזקאל אב"ד דק"ק פראג • ובק"ק מעוריעט דליטא
 אלל הקנין הנעלה המשכיל מהו גדלי' במהו זיסקינד •
 וכל מי שחשקה נפשו להיות ממזדיקי הרבים לבוא על
 החתום על החלקים הנאים לבית הרפוס אי"ה / במלואות
 מספר החתומים עליהם / יוכל לכתוב ליד הנבירים הנ"ל
 למקומות • חיבור איגרות החכמה יעלה לערך עשרה
 בונן / וחיבור ספר רפואות העם לערך י"ב בונן •
 מקה כל בונן בסך א' גדול כסף או ז' גדולים ומי מעות
 פולין • והכל בדפוס משונח ועל נייר שרייב פאפיר •

ה ע ר ה

לתועלת המעינים (ובפרט נספרי הרפואות שראוי
 לדקדק בהן ביותר) / הלגנו כמין טעמים
 בכדי להקל להבין על ידיהם הכוונה האמיתית בכל מקום :
 ב' נקודות כזה (:) מורה הפסק גדול כעין סוף פסוק
 בכתבי הקודש : נקודה אחת כזה (·) מורה הפסק קטן
 ממנו / כעין אסתחא : נקודה אחת ומחטיה תב קטן
 כזה (:) קטן מן האסתחא ודומה לסגול : קוץ עקום
 כזה (/) הוא קטן שכולם / וכמו כעין הזקף קטן :
 קו ישר ומחטיו נקודה כזה (!) מורה על ההפלה או
 על הסברה : דלית כתב משיעה ומחטיה נקודה כזה (?),
 מורה על השאלה או התימה :

ספר

רפואות העם

מאת החכם המפורסם בשמו טייסאט
מארץ שווייץ אביר הרופאים בדורינו זה

זה החיבור ילא לאור פעם ראשונה / בשנת תקכ"א
לפ"ק בלשון גרפת : ואח"כ נתפשט עבנו
בכל העולם / והעתיקוהו ללשון איטאליאני ספרד
ונריטאניאה האנדוי והונגריא / אשכנז דענימארק
שוועדין רוסיא ופולין : וגרפס וגנהה מאו / יוטר
משסיס פעמים : זעסה זעחק ללשונינו הקדושה
לתועלת בית ישראל / ונפרט לחינו צ"י הגרים
בארץ פולין יע"א : וכל מי שחשקה נפשו לקיים
מצות ביקור חולים שיש בו פיקוח נפש מישראל /
יבמור את החיבור הזה : ואח"כ ירגיל את עצמו
בנתי החולים וישגיח עליהם כפי המבואר כאן /
עד שיאירו עיניו לסדר לו הדברים בנירור על פי
הראים : ואז יוכל להתחיל אחת אחת לשמור
ולעשות נעסקי הרפואות עצמן / הקל הקל תחילה /
והס"י ילליח בידו :

אף שאין אני מצעלי הסכמה הזאת / ולא באתי שעריה /
כנה יקר החבור הזה וחין ערכו ידוע ומפורסם
בכל הגלילות / - לכן לא אחסה מלהעיד על תועלתו כי
רבה היא / וכל חכמי הומן הנודעי' נותני' יקר וגדולה
להחכם טיסוש על זה • ואחרי אשר הועתק לכל יושבי
אירופא לעס ועס כלשוננו / חוקתי ואמלתי אף אני את
לב ידידי החכם נר"ו להעתיקו ללשון הקודש לתועלת
אחינו ב"י / אשר לא ידעו לקרות בספרי העמים / ולהבין
את לשונם : וכדאי הוא החכם הרופא לסמוך עליו בכל
מקום שאין רופא מומחה : וחוקה לאהובי החבר / הנקי
בשתי הלשונות / שהעתיקה / אשר תלא מתחת ידו /
תהי' מסוקנת / נקי' וקלה / ומסולסלת כראוי •
ברלן י"ב אדר תקמ"ה לפ"ק •

משה בן ר' מענדל ז"ל מדעסויא •

הסכמת הרופאים מומחין ומחירים מפורסמים

דק"ק ברלין ופראנקפורט דאדר :

אחינו בית ישראל / עליכם להודות לה' / אשר נתן
בלב אוהבינו החכם להעתיק את החיצור הנחמד
הזה / כי לו יאסה ההעתיקה היקרה הזאת / וכן יה"ר שיתן
ה' נול ירו חשועה לעניי עמו / הנופלים סללים יוס יוס /
ונלכדים במלודות הזייפנים והרמאים הנזקתנין עיניהם בממון .
וישם לכם שלום : היום י"ג אדר פה ברלין תקמ"ה
לפ"ק :

נאום מרדכי בה"ר הירץ סג"ל ז"ל רופא .

מרדכי בלאך רופא .

נפתלי הירץ במהו' מורא כהן ז"ל רופא .

דוד אופנהיימר רופא .

לוח השעות

מספר רפואות

דף א' ע"א . שורה ב' . ז"ל בענודה : שס ע"ב שי"ב .
ז"ל סי' א' בלוח התרופות : ד"ב שי"ז . ז"ל אילו הן
עלולים כו' : ד"ד ע"ב ש"ה . ז"ל בענמה : שס ש"ו .
ז"ל בחלישות / ד"ה ע"ב שכ"ג . ז"ל לתוך : ד"ו
ע"ב ש"א . ז"ל להחרים : שס ש"ח . ז"ל ססמני :
י' ע"ב ש"כ . ז"ל לי : י"ב ע"ב ש"ח . ז"ל לאכילה
בחליים : שס שט"ו . ז"ל להחיל : י"ד ע"א ש"ו . ז"ל
עיון סי' : כ' ע"א ש"ז . ז"ל דהיינו זיעות רבות וכו' :
כ"א ע"א נכאן . נתחלף מקום סוף בסוף שאחר מלת
הבלקית שנשורה ג' / עם הוקף שאחר מלת פקיעתה
בסוף שורה ג' :

מפתח הפרקים

- פרק א' • דברים הנורמים חללים בין המון העם :
- פרק ב' • דברים המחמירים חללי המון העם / ומקלת דינים כלליים בחולאים :
- פרק ג' • הנהגה ישרה לתחלת החולאים ; והנהגת חללי החוס עד סופן :
- פרק ד' • קדחת הנאה מחנות מכה בריאה ; ודיני השיעול (הנק' הוסטון) :
- פרק ה' • קדחת עס דקירת הללעות :
- פרק ו' • חללי הגרון / ואסכרה (הנק' ואוואלקים) :
- פרק ז' • חללי העיטוש :
- פרק ח' • כאב השיניים :
- פרק ט' • חלי השיחוק (הנק' פאראליו ר"ל) :
- פרק י' • שברירי השמש :
- פרק י"א • מין כאב הניחוק מאבר לאבר (בל"פ גוסליץ) :
- פרק י"ב • נשיכת כלב שועה :
- פרק י"ג • פאקין :
- פרק י"ד • מאולין :
- פרק ט"ו • קדחת החוס :
- פרק ט"ז • קדחת מחמת עיפוש :
- פרק י"ז • קדחת רעם :
- פרק י"ח • קדחת סירוגין / הנק' קדחת נסתם :
- פרק י"ט • מכה הנק' שושנה (רוו) / ועקינת בעלי חיים :
- פרק כ' • הנער הריאה ודקירת הללעות מחמת המרה :
- פרק כ"א • קוליק (בל"פ / הייב מוטר) :
- פרק כ"ב • חלי הקיא :
- פרק כ"ג • שלשול הנטון :
- פרק כ"ד • שלשול דס :
- פרק כ"ה • זרעם :

היה זה המעשה אשר עשה אלהים ביום השביעי
ויהי ערב ויהי בקר יום אחד
ויהי ערב ויהי בקר יום אחד
ויהי ערב ויהי בקר יום אחד
ויהי ערב ויהי בקר יום אחד

ספר רפואות

פרק ראשון

דברים המזיקים לברואות הגוף

§ א

אלו דברים מניאין חולאים רבים ורעים בין המון העם :

(א) מי שעוסקין בעבודת מפרכת ארץ רגוף ,
 וארוקין בה בתמידות זמן ארוך : ועי"כ / הן
 משחקעין לפעמים בחליי חשישות / ואונדין כל כוחותיהם
 פתאום ; או גופלין בחליי החום והקדחוס / כגון תפחת
 הצוואר / ודקירות הללעות / לקוחא בריאה / וכיוצא
 בזה : ותקנחס / (דהיינו אם אי אפשר להם להקל את עורח עבודתם) .
 שיבילו את עצמן במשקים מלננים : כגון מי חלב (סירוואסקר)
 או מי חמאה (מאליאנקי) / או מים מווגים בחומץ (לנגת
 של חומץ בלחות של מים / ועיין בלוח הפרופת) : המשקים הללו
 יש בהן סגולה יקרה לנגן את הדם ולשמור את בריאותם
 מן הסכנות הנ"ל :

העניים

א א I I *

ספר רפואות

§ ב

(ב) העניים מחוסרי לחם / המוענים בעבודת
פרך ומתפרנסים בסעודה שאינה מספקת
ובמונות רעים - חילו נופלין במין תשיבות אחרת וסוגה
מאותה שנת"ל : ומקנחם / להאכילם מיני מרקיס עונים /
ולסעדס בשתיית יין מעט מעט :

§ ג

(ג) מוי שנתחמם גופו ביותר / ויושב לפוש במקום קר
נוכל לפעמים אחר ימים מועטים / בחליי הקדחת /
והקוליקין (היינו מוטטר) של חוס : לפיכך לריך לזכר מזה /
כל כמה דאיפשר : ואם כבר אירעו לאדם אחד הסחלות
החולאים הללו / אזי לריך להודרו ולהקיו לו דס תיכף /
ולרחוץ את רגליו באמנטי של מים פושרין / ולהסקותו
הרבה מן המסקה (סי' א' §) עיין בלוח התרופות :

§ ד

(ד) מוי ששותה מים צוננים בשעת הימום הגוף .
עלול ליפול בחולאים הנ"ל במהרה מאוד : כמה
פעמים אירע לפני שנפלו עי"כ בחולאי הנוואר הקוליקין
לקוחא בכבד ובמעיים / לבייה גדולה בגוף / הקאות /
עלירות השתן / ולרות הנפש (אנקסין או הערץ קלעמנים) :
ומקנחם . להקיו להם תיכף ומיד / ולהסקותן הרבה
מים פושרין מעורבין עם (חלק חמישית מהן) חלב :
ולחבוש להם תחבושות מעובלות במים פושרין על הנוואר /
על החזה / ועל הבטן :

§ ה

(ה) מוי שהולך בדרך בימי הקיץ וחוחם / ונפלו עליו
גשמים

גשמים עד שנשרה ונצטנן גופו / נופל לפעמים בחולאים
 רעים ודקירות הללעות מסוכנת : אבל איפשר לגדור
 צפניהם / כשיודרו האורח הלזה להחליף שמלותיו תיכף
 בבואו לביתו ; ויותר טוב / לרחוץ את גופו במים פושרין :
 אבל אם לא נעפחו אלא רגליו בלבד • אינו צריך אלא
 לרחוץ את רגליו ; ויותר טוב / להמיק מעט צורית לתוך
 המרחץ הנ"ל :

§ 1

(1) האגמים וחריצין של הקק וציבורין של אשפת לפני
 חלונות הבית (וכ"ס כית עזמו) / ובפרט בעת הקיץ •
 מביאין חולאי העיפוש והריקבון : ומפני כך הן החולאים
 הללו מזויין מאוד אצל יושבי הכפרים :

§ 2

זוהמת האויר : כגון בנית דירה קטנה / שדרים צד
 צעל הבית ושכנו / עם גשותיהן ונטיהן ותרנגולין
 ועופות ועגלים וגדיים וכו' ; וכ"ס בחורף שהדלת סגורה
 ומסוגרת / ומדקי החלונות עומין ואטומין יפה יפה :
 ואילו הן עלולים לחלוי קדחת רעה : לפיכך צריך שיזהרו
 לבנות את חקרות בתיהן גבוהין / ולשפוך עפר ביסודות
 הבית בגדי שתהיה קרקעית הבית גבוה משל חוץ : ויזהרו
 מן הרטיבות והסופכין בבית ; וירגילו לפתוח חלונותיהם /
 ולחדש אויר בתיהם / לערך חצי שעה בכל יום :

§ 3

לחם חטאה מקולקלת / ופת שלא החמין ולא נאפה
 כל צרכו / או פת מיוסן הרבה : וכ"ס למיני
 דייסות מעיפה שלא החמילה ולא נאפה יפה / ומטוגנות
 בשמנוניות

ספר רפואות

בשמנוניות / ולפעמים ממולאים ג"כ בשומן ופירות
חמוצים : וזה מין מאכל קשה להתעכל כאנן / ובפרט
לנשים ותינוקות : ועי"כ עלולים לעצירות וקיפאון
הליחות והדם / ולכמה מיני חולאי הרגון : וקדחת של
חשיכות וכו' :

§ ט

ויודע . אני סדרך המון העם להתלוצץ וללול באזהרות כאן
כל זמן שהן בריאים ; ואח"כ כשנפלין בחלאים
וקשישות אינם חוששים להכיר מאין באתה עליהם הרעה /
כדאי שידעו לזהר מהן מכאן ולהנא : לפיכך כופלני להם
שלא תהא בריאות גופם חשובה לא כשום פרועה א' שהאדם
לבוט אחריו וחס מלאצדו : כ"ש שצריך שישימו הדברים
היקרים האלה על לבנם / וישמרום לעשותן . למען
ינלו מחולאים כעיס רבים כנ"ל : והריני מוסיף להם
עוד ידיעות כמה סבולות עונות לשמירת הבריאות ולחוק
את הכוחות : ואלו הן :

מים . ללולים וקלים / עונים לגוף הרבה יותר מן השכר
ויין התפוחים / וכיוצא בזה : מלאכת עבודה
שיש בה טלטול הגוף / והליכה באויר העולם . מוסיפים
אומץ לנעליהן : לא כן הנעלין היושבין סגורים בבתיהם /
מתכוונים ואובדים כוחותיהן : הכפריים ועובדי האדמה /
רגילים להיות מתונים באכילתן ומדקדקים לכוסם מאכלם
היטב זין שניהם . ועי"כ הן ניזולים מרעות רבות
העשויות לבוא עליהם על ידי המאכלים הקשים להתעכל
שהורגלו בניהם : עוד יש להם מנהג עוב ומעולה לבריאות
הגוף . דהיינו שהם ממחרין זמן שכיבתן בלילה / ומשכימין
לקום בנוקר : וזה נסיים הפרק :

דברים הבהמירין חולאי המון העם

§

כמה מיני מנהגים רעים וטעויות מסוכנות מאוד /
 נשתרבו ונתקבלו בין המון העם בענין עסקיהם
 עם החולים : ועי"כ הן עמלים להריע ולהמית את
 חוליהן / מתוך שהם סבורין להיעזב להם ולרפאותם :
 מיד כשהחולה נופל למשכב / הכל מזדוין לחמש או שש
 בכל מאי דאיפשר בכדי להביא עליו זיעה : כסבורין /
 שהזיעה היא רפואה כוללת לכל החולאים ואפי' בתחלתם :
 וזהו הקדמה חובלנית וטורפת כמה אלפים נפשות מידי
 שנה בשנה מבני הכפריים / ואין בנו יכולת לפקח את
 עיניהם / ולהראותם האריך הם ממיתים את חוליהם על
 ידי תחבולותיהם להביא את הזיעה בתחלת החולי : והלא
 הזיעה מוליאה הלחלוחית מן הדם / ומעבה אותו ומחממתו
 ואמנם הנה בלאו הכי נמי הדם עב * (רובא דרובא)
 בחליי החום * הלכך הדבר צרור שהזיעה מוסיפה סכנת
 הקדחת עוד יותר ויותר :

§ יא

ולא עוד אלא שאפי' אם היתה הזיעה בעלמה טובה /
 ואפילו בתחלת החולי * אעפ"כ הן התרופות
 שמתמסין בהם להביא את הזיעה / סכנות עלומות :
 מיד שכל החולה למשכב / מסיקין את הבית ומחממין
 לו את המזנון / ומקפידין לסתום כל סדק בכדי שלא
 יבנס לשם האויר הנקי מן החוץ * ועי"כ מצעירים את
 הקדחת / וחונקים את החולה באויר מקולקל : והרי
 האויר

* זה נראה כחוש שמקיימן בחולאי החום / אינו הדם לעולם עב וחס ומשמיד *

ספר רפואות

האור העכור יותר הנרחי לחיי האדם / מן המים לדגים :
ואם תנסה להקל את המצעות הכבדות מן החולה / ולהכניס
אור החדש בחדרו • אוי תראה צחש / איך הקדחת
מקילה ומטיבת נפש החולה / והוא פוסק מלדבר שנוטות
מתוך החוש :

§ יב

ולא זו כלבד / אלא שמשקין אותם לרי ויין וכרכום
ושאר דברים מחממין / בכדי להביא עליו את
הזיעה : והרי הם הופכים את הקערה על פיה ממש :
לפי שהדבר ידוע שצריך להקר את הדם / ולפתוח את
קביו לחולה הקדחת / והרי הפרופת הללו מחממות
ומעזירות :

§ יג

ואם תאמר / והא חוינין צחש / שלפעמים נרפאים
החולים וניצולים מליפול למוטב / על ידי הזיעה
אבל אין זה כלל נכון לכל חולאי החוש / ולא במקצתן :
אלא שיש מקצת מיני חליי העיעוש ומקצת מיני כאב
האיברים (כמו שיתבאר לקמן) / הבאים מחמת סיתוס נקני
הזיעה : לפיכך טוב להביא להם זיעה נוחה וקלה / ע"י
שתיית משקה עייט מבושלת מפרחי פלידר (הנק' באזאווי
נויט) / וישבו לאיתנם :

ובן אמת שהזיעה טובה גם בכל חליי החוש בצופס :
שמכיון שנישרו הפסולות הענות ע"י ריבוי המשקין
שחתה החולי בקדחתו / והוכשרו עי"כ להתרוקן וללאת
מן הגוף ע"י הזיעה והשקן • הרי שכבר נסתלק מקור
הקדחת מעיקרו : ואז יכולים גם הפסולות הדקים
ומותרות המשקין שנוכסו לגוף ללאת ולהסתלק עם הזיעה
לבגור

ולגמור את רפואתו : ומפני כך צריך לזוהר מאוד / שלא
 יעבדו את הזיעות הרבילות לבוא בסוף החלאים : שלא
 תחזור הליחה הרעה שנשארה עדיין בנוף / ותפול
 על אחד מן האיברים הפנימיים • ואז יוכלו להשתעורר
 עליו חלאים רעים אחרים : אכן כל זה לא שייך אלא
 בסוף החלאים / אבל בתחלתן הזיעה לעולם סכנה :

§ יד

ועל כל זאת / אפילו אם כבר הוצרך לפנינו שזה
 החולה צריך לזיעה בהכרח : אפ"ה צריך להתנהג
 עמו בזהירות יסירה לענין זה / ולהשתמש בדברים נוחים
 מאוד / כגון מים פושרים מוונים עם חומץ וכיוצא בזה :
 ואמנם התרופות המחבלין הנ"ל (ס' י"א § י"ב §) •
 שהמון העם משתמשין בהן מצעירין את הקדחת מאוד /
 ומייבשין את העור לגמרי :

§ טו

ואפילו כשהן מלחיין בעסקותם להביא זיעה על
 החולה יום או יומים ; ואפילו כשהן שמחין
 לראות שהיקל עי"כ לחולה / כמה שעות אחר הזיעה :
 עכ"ז הנה התרופות הראשונות מאבדין את סגולתם /
 והזיעות הללו פוסקות מליהן במהרה : ומתוך כך / הרי
 המשמשין זקוקין להכפיל את המזעות עוד / ולהרבות את
 היסק הבית ומשקין החריפין : והחולה מת מתוך
 התלשנות והנער כולל / ולרות הנפש קשים ומרים :

§ טז

ומלבד כל זאת / המה מוסיפים עוד רעה גדולה
 אחרת על רעתם / ע"י המאלים שהן מתנהגים
 בהן

ספר רפואות

צפן לתתם לחולים : כשהם רואים את החולה נחלש
 ע"י חוליו / חוששים שלא ימות מחמת חלישות / ולפיכך
 הם מזדרים לאמרו על ידי המזון • ועי"כ מוסיפים חוס
 על חומו / והוא מת מתוך הקדחת : ואמנם החששא
 ההיא כעלמה היא חששא של שעות ומעיקרא דדינא טעות /
 ומעולם לא מת אדם בחלשות : ומאנו לפעמים שהולים
 מתפרנסים כמה וכמה שבועות / ע"י שתיית מים לולים
 בלבד ; ואח"כ הן מזריאים וחורים ואינתה יותר מאילו
 אצלו ושמו : ואכן לא בלבד שאין המוונות יכולין לאמץ את
 החולה / אלא שהם מרבים את חוליו ועי"כ הוא נחלש יותר :

יז §

דרך הקדחת להחליש כח העיכול / והמאכלים הבאים
 או לתוך האינטומכא מתקלקלין ונרקבים / ואינן
 מוכשרים או להתעכל וליתן כח באיברים / ואדרבא לימות
 הנרקבים הללו מוסיפין כח הקדחת והחוס : לפיכך כל
 מה שהחולה אוכל נעשה לו סם המות במיעו ומשרש את
 שארית כוחותיו : והנה אמרת הדברים הללו / מקומים
 צלפים דוגמאות ונסיונות • שהולים האומללים האנוסים
 לאכול / אובדים את כוחותיהם ; ולפי רוב המאכלים
 שהלעיטו לתוכן / כך הם נופלים בשיעמוס החושים וררת
 הנפש :

יח §

ולא זו בלבד שמויקין להם על ידי ריבוי המאכלים /
 אלא שמריעים להן ג"כ על ידי טיב המאכלים
 ומהותם : כי דרך העס להושיע לחוליהם מרק עב של
 בשר / ביצים / ורקיקין • ואפילו בשר גופי אינם יראים
 להאכילם / כשנשאל בהם עדיין כח לכוסכו : והנה
 החולים

החולים נמוגים ונחלשים / מחמת רוע המאכלים ההם
 בעת הזאת : ואילו היו מאכילין אפי' לאדם בריא / נשר
 מקולקל וביצים מורקנין ומרק מעופש : אזי היה נופל
 במכאובות ולרות רבות כאילו בלע אדם משחית : הקאות
 לרות הנפש / שילשול ענוס / קדחת / גבול החושים /
 ונגעי הפריזון (מין קדחת שמוציאה כחמים בעור
 החולים) : וס"ה צעמו / לאותן המאכלים הבריאים עדיין
 כשהן ניסנין לחולה / לא שהם ממכרין להסקלקל באיטומבא
 של חולה הקדחת : וכל שכן דנלאו הכי בדר מלאה
 איטומבא חולים כאילו אפי' בלא זה מפסולות מקולקלות
 וחמות ביותר / שהם נעשים כעין שאור / לקלקל כל מה
 שמצטרף בהן : ואחר שעות מועטות מפילין את החולים
 במשמד המסוכן הנ"ל : פקחו נא עיניכם מעתה / ושפטו
 את מעלליכם !

§ יט

כלל גדול ואמיתי הוא מקובל מפי אבי הרופאים מומן
 אלפייש טרה / ומקויים מכל הנאים אחריו :
 שכל זמן שמוסיפין להאביל את החולה / שיש לו עדיין
 פסולות תוספות באיטומבתו / כל כך חזן מרבין ארת
 הלישותו : המזונות הללו המתקלקלים כשהן פוגעין
 בפסולות שבאיטומבא / אינן מוכשרין להזין את החולה /
 אלא שהם נעשין כעין זרע להמיה ממנו מחלה יתירה :
 ואפי' משמשי החולאים שאין להם עסק עם חכמת הרפואה
 אלא שהם בקיאים להשגיח על טיב חוליהם / מוצאים לעולם
 שחליי הקדחת נחלשים אחר אכילתן מרק טוב של צמר /
 וקדחתן מתרבה : כי באמת מי שנותן מרק של צמר רק
 וחדש לחולה / הרי לי כאילו נתן לו שתי שעות לאחר
 מכאן מרק ישן מקולקל :

הטעות

ספר רפואות

§ ב

הטעות המרצהרת הזו , לאמין כח ההולים על ידי מאכלים מוינים הרבה : נשתרננה נעו"ה הרבה יותר מדאי / עד שנברה ואפילו בין אנשי של ומדע / שהיה נזהר להם להורות הדרך לאחרים ; והלואי שאזכה אני ליישר חילי לנעלה : ומי יתן ויללח השם אמרי פי לחקוק בלב העם את הכלל האמתי הזה / שנתבאר ונגלה בזירור גדול בחכמת הרפואה : שאין לך תרופה לאמין כח החולה אא להחליש את מחלתם : ואכן מה נפלאה עקשות המון העם בדבר זה / והיא מגיפה רעה ואכזרית יותר מן החלאים עצמן : מעשרים חולים המתים בין המון העם / היו ראויין להינצל פעמים יותר מי"ד . אילו השכיבוס נחדר פתוח להנן מפני החמה והגשמים בלבד / והיו מספקין להם מים נחים לרוות צמאונם בלבד : אלא שנפלו חללים על ידי זהירות המועטת של משמיהם ואוהביהם :

§ בא

והדבר היותר מזהיל ומחריד את לב האדם מפני עיקשות השגעונות הנמרצות הללו להסיק ארת גוף החולים לייבשם ולהזינם . הוא ; שהם מוידים להתנגד בכיוון אל הסיפק מעטע רפואת המחלה עצמה : החוס והאש שהחולה קובל עליהם / יונש עור הנוף והספתיים והלשון / ובית הבליעה שלו ; אדמימות מימי רגליהם : עיזוס חשקס לדברים מקררים / וקורת הרוח שהם מולאים כשמכניסין אויר נקי ותוך חדרם : הם סימנים צורחים אילינו בקול מר / שצקס לצנו אותם בכל מאודינו : הוזהמא שעל לשונם / שהיא דומה לזוהמא

לזוהמא שנפנימית עור האינטומכא שלהם : בחילתם
 וביעול נפשם במאכלים , ועירעור להקיא שלהם , והנאש
 אור הנשימה שלהם : ונפרע סירחון הארסיי שנאור
 בעיטום היוצא מנופס מלמעלה או מלמטה • ולפעמים
 גם סירחון עלום דריעי שלהם : הן סימנים מובהקין על
 הפסולות הרעות שנעצרו בגופן , ושיכולים לקלקל כל
 מזון שיבא לתוך אינטומכתם : ושכלית כל מגמותינו
 לרפאותם , א"א להיעשות לא ע"י שנחמם את הפסולות
 ההם , ולשרותם במשקין רבים מלננים ומדיקים אותם :
 צכדי להכשיר אותם ללאת ולהתרוקן מן הגוף : והריני
 כופל את דברי עוד , ומבקש לשים עינא פקיא עליהם :
 כל זמן שיז צפי החולים טעם מרירות או מקולקל
 כל זמן שהריעי מסרחת ביותר , ומימי הרגלים כואדימין
 ונעצרים • הרי הם הביצים והבשר ומרקי הבשר או
 תערובותיהם , והצרי והיין וכל הדברים המחממים •
 ארם מוחלט לחולה :

כב §

ושמא יחשנו המעיניים (ואולי גם מקצת חכמי הרופאים)
 שאני מפריו להפליג בדבר זה יותר מדאי :
 ואמנם רופאים אמיתיים , אותם היודעים להשגיח על
 על כל פרעי מקרי החולים , ויודעים לאמוד כל דבר על פי
 מה שעתיד ללאת ממנו : אילו יראו בהיפוך , לא די שלא
 ביזתי את הדבר יותר מהראוי לפי דעתם • אלא
 אדרבא שאני לא הגעתי עדיין להאדיר ולהפליא אותו לפי
 ערכו : ואין אני מוציא את הדברים האילו מלבי , אלא
 שגם הם , וכל מי שקדמו להם עד לפני אלפיים שנה ,
 כולם הכירו והודו על בירור הדברים הללו ועל יקר ערכם :
 דברים שהשכל נותנם , ומיסיון יוס וינס מאמתת
 הטעיות

ספר רפואות

הטעיות שאני מקנא לההרים פה כנגדם / עורפים
מזיראפא אלפי אלפי נפש ת :

§ כג

ועדיין זריכני להוסיף / שאפי' אם אירע שהלית החולה
להינצל מתקלות הרעות שהיו ראויים לנוא עליו
מחמת הנזקה ההפוכה הנ"ל . עדיין לא פלע מיניינו
לנמרי : כי הגם הפסולות שנשקרו באינטומכתם ע"י
המונות הנ"ל / אינן בעלין מפעולתם לבמרי / אלא
שהם עתידים להתחדש עוד ולהביא לבעליהן חולי חשישות
מלפפת : מקור החולי הזה נוזץ ונמח בהם מיום ליום
עד שהוא מבקיע לאחר זמן / וחוסך את חייהן ומביא
להם את המות היקר שהם מתגעגעים ומייתלים אליו /
ומשקרון מן היסורים הקשים והמרים שאין בהם עוד כח
לסובלם :

§ כד

עוד זריך אני לגלות סכנת מנהג טעות אחר . שיש
מקלת העם שמלאש לבם ליתן לחוליהם סממנים
המשלשלים וסממני ההקאה / בתחלת חליים : ומה רבו
הרעות הגדולות היוצאות ממנהג המחבל הזה : ואע"פי
שיש מקלת חולאים שסימני ההרקה עובים ומועילים בהן
בתחלתן / ואנחנו נעורר עליהן לקמן במקומם : אבל
כל זמן שלא נתבררו לרופא בודאי נמור / אזי זריך
לנקוט כלל זה לעולם / שסממני ההרקה הנ"ל מויקים
בתהלת ההולאים מאוד . ובאמת דין זה כולל רוב החולאים
שנעולם / ונפרע חולי החוש כולם :

§ כה

והנה בס' סוברים להרוק ע"כ את הפסולות מן
האינטומכת

האילטומכא / ולסלק על ידי כך את מקור העירעור
 להקיא / הטעם הרע שנפס והלימאון וכו' : ומה מאוד
 הם עושים בהקישש : כי הנה הפסולות הללו / הם רובא
 דרובא קשים וגושיים מאוד בתחלת החולי / ואינם עשויים
 לידחות מפני הסממנים הללו : ומן דיבוקיית הווכמא המחפה
 את הלשון / אנו למדין לאותה שנפנימי האילטומכא והמעיי' :
 כי הנה אם ידחו וישפספו ויערערו את הפה בכל עוז /
 בכדי לנקות את הלשון • אעפ"כ תהיה יגיעתם לריק :
 ואך אחר שהפריו החולה לשקות כמה ימים רלופין /
 והקל ועף הקדחת / ונתרופף דיבוקיית הווכמא • רק
 אז יוכלין לנקות את הלשון : ואז הוא מתחיל להתנקות
 אפי' ממילא ; העגם הרע הולך ואנד מן הפה / הלשון חוזר
 ומיעהר / והלימאון כוסף : והנה במקרי הלשון כך הן
 מקרי האילטומכא והמעיים / ובתחלת החולי אי אפשר
 לנקותם בשום אופן שנעולם : ואינם נשמרנין להשקותם
 דברים הממסמסין ומלננים / אזי הן מתחילים להתנקות
 ממילא ; הנהיבוק (גרעפן) התגודס (אומרוס) והערעור
 להקיא / מקילין מעומן / ומנלתי סממני ההרקה :

וישנו / וישקוים וזו הנה ידועה : כשם חלם
 וכו' § כו

ולא / זו שאין פה ביד התרופות הללו לרפאות ולהטיב
 אלא שהם יכולים גם להריע ולהזיק כשמתחשבים
 בסממנים מררים וחריפים : הם מוסיפים סחוס והכאב /
 ומחשיבים הליחות למקום שהם יתירים בו בלאו הכי /
 אבל אין יכולים להוציא את מקור החולי / מפני שעדיין
 לא הוגשרה לנאת : ומקפחים שארית רעיונות הדם
 ומימיומו ועושין אותו עב ויגש : ועי"כ נוטלין את המעיל
 מן הדם / ומשארין את המזיק :

והיותר

ספר רפואות

כז

והיותר רע שבהם הן ממני ההקאה בחלי' המוס /
 ונפרט בחלי' ההנער (כמו שית' לקמן) :
 כשנחפזים להשתמש בהם / בעוד שלא נתמעט שיטור
 הדם על ידי הקזה ולא נידוק ע"י שתי' רבה / אוי יכולין
 להביא ע"י סכנות עלומות : כגון הנער האיטומכת
 והריאה והכבד / חניקה ושיגעון עלום : ע"י תרופות
 השלשול / בא לפעמים הנער כולל כל הקרבים : מן הרעות
 האלו ראיתי בער"ה דוגמאות / שכולם באו ע"י טפשות או
 עלות המשמשין : והרי פעולת התרופות הללו בתחלת
 החלי' / דומה למי שיעץ לחנוש מלח ופלפלין על הלשון
 המובער והמוזהב / בכדי להרעינו ולנקותו :

כח

בל' אדם שהוא בריא בשכלו / יוכל לעמוד על אחת
 כל מה שביארתי בפרקן הזה ; ולכל הפחות
 יספיקו להכניס לו ספק סכנה בלבו / בנדון הנהגות
 המון העם : בדבר חמור שיש בו פיקוח נפש / וזעמיני
 חכמה מיוחדת שלא נתעסקו בה מימיהם / אריך לישא
 פנים לאזהרת המומחין הנקייאין / שצילו כל ימיהם
 בלמודים הללו : איני רוצה ליעול הכבוד לעלמי / ואיני
 אומר הדברים הנ"ל משמי' / אלא משם גדולי הרופאים /
 שאיני כדאי להיות אלא מתורגמן שכל שלהם : וכי מה
 בלע ורווח יש לנו לכולנו / כשאנו אוסרין על החולה
 לאכול וליחנק ; או לשותת דברים מחממים / המלטיבים
 את קדחתם ? ואיון שכר מגיע לנו / כשאנו מקנחים
 לקראת המים הוידונים השועפים וסוחפים חיי האומללים
 האלו ? איזהו פתי יכול להאמין על אנשי מעלות תרומות /
 בנקיאות

בנקיאות בחריפות ובזריזות הסוראה / ונגסיונות
 הלכה למעשה : שייחדו כל מגמותיהם ללמוד ולהתבונן
 בחכמה זו לעומקה / ולדקדק להשיגה על מקרי החולים
 ופרטי פרטיהם / בכל מעשה ומעשה שנאה לפניהם :
 היסכן / שהם יטעו וישגו כולם כאחד בעיני מוונות
 החולים / לפי אפיס פעמים ? והאיך יכולין אנשים חכמים
 לחשוב ולהעלות על הדעת / שיותר ראוי לנעוץ בנשים
 הזקנות היועלות להאביל את חולייהם מרק בינים ורקיקין
 וכו' / מזרופא האוסרם ? אמת שאין מורת רוח יותר
 גדולה לרופאים / כמו המחלוקת התמידית שהוא לריך
 להתווכח כל ימיו על דבר המנהג הרע זה ; ולהיות שרוי
 בדאגה תמיד / שמא בני הבית ירחמו על החולה במוונות
 מוסיפות על חוליו / ומצטלין כל כח תרופותיו : כל
 כמה שאוהבין יותר את חולייהם / כל כך הם אונסים
 אותם לאכול : כלומר / לרנחם מחמת חיבה יתירה :

פרק שלישי

הנהגה בתחלת החולאים . ובפרט בחולאי החום

§ כט

אותם הסבורים למצוא תועלת בספרי / לריך שיפקחו
 עיניהם ולבס על דברי הפרק הזה בפרטות :
 לפי שאני לא אכפול לדבר עוד מעיין הנהגת החולים כלום /
 אלא אם יודמן לפנינו ענין חדש ויולא מכלל מה שנאמר
 כאן : אבל בסתם / כשאומר בפרקים הבאים בזה"ל /
 צריך לומר לשמור את את החולה להנהגה הראויה /
 אזי ארמונו תמיד להנהגה האמורה בכאן מרישא לסיפא :
 חוץ אם אכרוע שום שינוי בפירוש / כגון שאומר יעשו
 לו מסקה פלוגית / או חוקן פלוגי :

רוב חולי החום / ניכרין ע"פ רוב כוונה ימים (ולפעמים גם כמה שבועות) / לפני ביאתן להדיח / על ידי מקלת מיחוסים קטנים : כגון עייפות / או ענבות ; תאוות המאכל מתחלשת / מיחוש באיטומכת / כחות הגוף מתייגעין על ידי עמל כל שהוא ; שינה עמוקה שאינה משיבת נפש ואין בה מרגוע / זרע הלז (בקלעמונג או הערץ קלעמנים) / הרפק מתגלבל על משמרתו / סימור קטן : קלקול סדר הויעה • כגון אם הוא מורגל להייע בשאר ימים ועכשיו נפסק הרגל הויעה ההיא / ולהיפך : כל אילו הן הסימנים המבשרים חליי החום קודם בואן : ובמשך הזמן הזה / יכולין לפעמים לבדור מפני החולי שלא תבוא לגמרי / (ועכ"פ להקל את סכנותיה) • על ידי תרבעה ראשי זהירות קלות הללו : ואלו הן :

(א) לזהר מכל מלאכת עבודה קשה / ולתפוס בעסקים נוחים ומאמלים את הגוף בטלטול ותנועה קלה :
 (ב) למעט באכילת מאכלים קשים (או להימנע מהן לגמרי) / ובפרט להימנע מאכילת הנשר לחלוטין וממרקי בשר ובגדים ויין :

(ג) להרבות בשתייה : דהיינו לשסות בכל יום / לא פחות מללוחית וחצי (עיין בלוח התרופות) מן מן המזקה סימן א' (שם בסוף הספר) ; מלא לנגנת קטנה לכל חצי שעה : או ישקוהו מים ללולים פושרים מוונים בחומץ / מלוא לנגנת ללוחית שם מים : וזהו דבר מצוי ביד כל אדם : ואם אין לו חומץ / ישקוהו מים פושרים עם מעט מלח (דהיינו ע"ו או ד' גראן לסוך ללוחית אחת / עיין בלוח השיעורים והתרופות) : ואם יש לו דבש / אזי

טוב לערב לתוך המים הנ"ל / מלוא ב' או ג' כפות
 של דבש : או ישקוה פרחי פלידר (בל"פ באוואוו
 לוויט) / או פרחי אשירה (לינדן בליטהע / לופינע
 לוויט) • כעין טייע : גם מי נסיוני חלב (מאלקטן /
 סירוואטקי) גלולים ולחיס / טובים מאוד :
 (ד) יעשו לו חוקן ממיס פושרים / או מסימן ה' (סס) :
 רבמה פעמים נכרתו שרשי המחלה מעיקרה / ע"
 תשמיש התרופות היקרות הללו ; ולכל הפחות
 ניצל ממנה עוקמה והוקלו סכנותיה מאוד :

§ לא

והנה ע"י סבלות הדור / נודמן בידיהם מנהג מהוסף :
 מיד כשמוצאין הסימנים הנ"ל / מודרזים לשמרו
 מכל מאכל אחר וולתי הנשר והמרק או ציזים : נזכרים
 מן הירקות ופירות האילן / המועילים וטובים אליבא
 דאמת (אם לא יפליגו בהן יותר מדאי) : ומשקין אותן
 מיני יין טרף / המצעירים את הקדחת ומסלקים שארית
 הבושות : ועי"כ נעזרים כל מיני הרקות המועילות (עיין
 בסוף הספר) : אינן מזויזין את הפסולות (שהם מקור
 החולי) • כדי שיוכלו ללאם מהנוף / ואדרבא נעשין עוד יותר
 חריפים וקשים להסתלק ; והרי הפסולות הללו היו עשוין
 להסתרק ולהסתרוקן / אילו הרבו להסקותן משקים מלגנים
 ומדיקים כנ"ל ; והיו יולאים אחר מקצת ימים דרך הריעי
 והשתן או הויעה :

§ לב

ואם כבר צמחה החולי יותר / ונראה הסימור להדיא /
 ועייפות כוללת / וכאז כל איברים החיונים :
 אפי

ספר רפואות

אוי לריך להשכיבו למטה אם אינו יכול להחזוק עוד / או
עכ"פ יעטפו אותו קצת יותר מהרגיל ; ויושיבוהו למנוחה
מוחלעת : וישקוהו מלוא זנזנת קטנה מן המשקים הנ"ל /
בכל רבע שעה ; או מן המשקה סימן ג' (שס) :

§ לג

רוב החולים מנקהים להחכמות במלעות ומלבושים
יתירים / בשעת הסימור : ואמנם לריך לזכר
מאוד להסירם מעליהם / תיכף כשהצינה מתחלת להיגרע /
בכדי שלא יסאר עליהם כסוי גדול מהראוי / לעת כניסת
החום ; ומה טוב אם אפשר אפי' פחות מהראוי ;
חוס כרים וכסתות של נוזות / מויקים לחליי החום ;
ונפרט למי שאינו רגיל להליע מטחו בזן בזמן אחר ;
ונפרט בימות החמה או לעת הגבורת חוס הקדחת / הם
מויקי' מאוד מאוד : ואז לריך להשכיבו את החולה על
מצע של חזן או שחת (הייא) / שהוא נוח להם או הרבה
יותר ; ולא יתכסה אלא בשמלה / או בשוס מלבוש אחר
קל ואינו מסוכן כמו הנוזות : ומי שלא ראה המאורע
צעיניו כמותי / לא יאמין כמה השינוי הזה משיב נפש
החולה / וכל תוקף חליו נהפך ע"י שינוי משכבו :

§ לד

משבא החום / ונראתה הקדחת בצירור • אוי לריך
ליזכר מאוד בהנהגת החולה :
(א) לריך לזכר שלא יתחמם אחר הבית ביותר / ולמעט
מספר האנשי' השרויים בבית החולה כל כמה דאיפשר :
ולשמור שתשלט עס דממה ושתיקה / וגם לא ישיחו עס
החולה / אלא מתוך דוחק גדול : שאין לך דבר מוסיף
על הקדחת ומערבב את החושים / כמו אם שרויים המון
בני

כרך שלישי

בני אדם בחרו החולה / ובפרט אלל מטתו • שעי"כ אויר
 הזדר מתקלקל : וע"י העסקים המתחלפים לפני החולה
 דעתו מיטרפת עליו : אם נכנס החולה או הטיל מיטתו
 או צריך לפנות הציאה תיבך ומיד : צריך לפתוח את
 הארון והדלת ערב וצוקר / ולהניחם פתוחים עכ"פ לא
 פחות מרביע שעה ; בכדי שיכנס אויר חדש וטהור :
 (ואמנם בחורף בחורף הקור די נכנסה מנוטין) • אכן
 צריך לסגור קלעי המטה בעת ההיא / בכדי שלא ישיב
 עליו הרוח בצדך כניסתו : ואם אין לו קלעים במטתו
 או יעשוט לו לפי שעה / ויפרסו לו בגדים ושאלות על
 קונדסי עץ או כסאות סביב למטתו : בקיץ צריך להיות
 לכל הפחות חלון אחד פתוח אליו יומם ולילה : ועוד ג"כ
 לולף מעט חומץ על ברזל מלונן / לפי שהאיד העולה
 ממנו מתקן את האויר המעופש שבחדר : בחורף החום
 בקיץ וקשה לחולה לסובלה / או יולפו בכל פעם מעט
 מיט על הקרקע אילך ואילך ; גם יעמידו לו בחדרו
 דליים של מיט / ויניחו בתוכן ענפי גדולים מעני ערבה
 או עני אלה (עשן האלץ או יאונארינע) / בכדי להקיר
 את אויר החדר :

לה §

(ב) בנידון המון • צריך לזכור שלא ליתן לו טוב מאכל
 קשה : וזהו לך מין מאכל אחד פשוט ועוב מאוד
 לחולים : קח חני פונט לתם / כאגו לזו חמאה / (אבל
 אין קפידא בחמאה / והמאכל הזה טוב לחולה גם בלי
 חמאה כלל) ; ויעילו זה לתוך ללוחית אחת של מיט /
 ויעמידו אלל האם שירתיח יפה יפה / עד שימוק הלחם
 לבמרי : ואח"כ יסנו את המיט הללו ; ויתנו מזה לחולה
 בכל ג' או ד' שעות רביע ללוחית : ואם הקדחת קשה

ספר רפואות

צוטר / אזי ירחיקו זמן המשפאות הללו עוד יוסה נד /
 שעות / הכל כפי הענין : מי שיש לו רימות וסעיריש
 או קמח האביר או אורז / אזי יבשל אותם במים / ויתן
 לתוכה מעט מלח • במקום מאכל לחולה כנ"ל :

§ לו

והנה יכולני להסיר להם ליתן לחולים מיני פירות חיים
 בקיץ ; או הפוחים מנושלים / או שזיפים
 ובגדניות (פלויון וקירטן) יבשים ומנושלים בחורף :
 ואע"פ שדבר זה ישר ונכון בעיני כל מי שיש לו ידיעה
 בחכמת הרפואה / שהפירות טובים לחולי החום ; אין
 זה אלא מן המתמיהין בעיני המון העם / האדוקין עדיין
 בטעיותיהם הישנים : ואמנם לאחר שיתחילו להתנהג
 ע"פ ענתי • יראו שאלו הפירות משככים הלמאון /
 מלננים / מקילים את הקדחת / מתקנים את המרה
 המקולקלת והמחוממת : מבירים את השתן / ונותנין
 מזון נוח וקל לפי אינטומכת החולה בקדחת : והנה פעמים
 שהחולה מצלמו מתגעגע לאכול מיני פירות / אלא שדרך
 הוון העם לאסרם עליהם ; וכמה פעמים ראיתי שנגזו
 החולים ואכלו בסתר / ולבסוף הכריזו ע"י ריבוי הפירות
 ההם שאכלו : ומאן דלא מיסתגרא לי' סברתי / יכול
 לבדוק גסיון • ואני ערב לו בדבר שסופו להחזיק לו טובה
 על ענתי : וכלל זה נוהג בכל מיני חלאים מתמידים של
 קדחת • שיתנו לו כל מיני (קירטן ערד בעערן יבשנים
 צערן הימצערן ומוילבערן) / בלי סוס מיוחד כלל : ובלבד
 שצריך לדקדק מאוד / ולזהר שלא יתנו לו פירות שלא
 הבשילו כל צרכן : התפוחים האגסים והשוופים אינן
 נמסין בקלות כמו הפירות הנ"ל ואין להם מין מרובה /
 ולפיכך אינם טובים כמוהם : ואעפ"כ יש מקלות מיני אגסים

שיש בהם מיץ רב / שגם הם טובים ומועילים : גם טוב
 ליתן לו מעט מיץ סחוט משופים מעורב במים ; שזה
 טוב מאוד לשהק הנימאון ; אלא שצריך לדקדק לעולם
 לבחור פירות שהשילו יפה יפה כנ"ל : ואכן לא יסקוהו
 הרבה בפעם אחת / שזה ימלא כריסו ויזיק לו ; אלא
 יסקוהו מעט מעט אבל בתמידות : מי שיש לו לימונים
 או פאמראנץ יתנו לו מן הפנימיות שבהן / אבל לא מן
 הקליפה שגולתה לחמס :

§ יז

(ג) צנידון המשקים / צריך לבחור בשבילו / משקין
 מרווין הנימאון / מלננים / ממחשמים הפסולת /
 פותחים נקבי הויעה ונקבים גדולים וקטנים : והנה
 המשקין הנ"ל / יש בהם כל הסגולות היקרות הללו כולם
 באחד : גם יכולין להסקותם / מים מעורבים במיץ סחוט
 מן הפירות הנ"ל / לערך לנלנס או לנלנס ומחלה בתוך
 ללוחית ~~ש~~ מים :

§ לח

החולים צריכין להרבות בשתייה / ולא יפחתו מן ב'
 או ב' ללוחיות לכל יום ; דהיינו מעט מעט
 בכל פעם כנ"ל : דרך משל להסקותו מלוא כוס אחד /
 כל רביע שעה / ולעשות זה לחוק קבוע כל זמן שהוא
 ער מן השינה : ע"פ רוב / טוב להפיב חוקף לנת המשקה
 מעט קודם שיחנה לו ; אכן לפעמים טוב יותר להסקותו
 בזון ממש : ולפיכך צריך להסתנה בזה כפי הענין / ולפי
 דעת החולה : ואמנם בשעה שהחולה מוטל בזיעה הטובה /
 או בשעת שיעול (הוסען) / אזי צריך לימנע מליתן משקה
 קר ביותר : בקדחות שעיקרם מחמת הנער / טובים
 משקין

ספר רפואות

משקיף פושרים • לפי שהם ממסמסים יותר ומרמים
מתחת הנשר : אכן בקדחות העיפוז / פעמים שהמשקיף
הזוננים יותר טובים : (ועיין מזה במקומו לקמן) :

ל ט

(ד) אם אין החולה יולא לנקביו ב' פעמים בכל יום /
אם אין מימי הרגלים יולאים בשפע / או שהם
מאדימים במראיתן ; אם החולה מדבר שבעונות / אם
הקדחת עזה / אם כאב הראש והמתניים צועף ; אם
יש לו כאב הצטן / ולפעמים ערעור להקיא : אזי צריך
לעשות לו לא פחות מחוקן אחד בכל יום / מאותו שנתבאר
בלוח התרופות סי' ה' : ואעפ"י שעפ"י רוב אין דעת
המונ העם נוטה מחוקנים • עכ"ז אין לך תרופה יקרה
מהם בחליי הקדחות / ובפרט באוכנים הנ"ל : ועפ"י
רוב יולאים הרבה פסולות מן הגוף ע"י חוקן אחד /
מאילו שיה החולה ד' פעמים כמדתו דרך השקאה :
ואמנם חילוק מיני החוקנים לפי הענין / יתבארו במקומן
לקמן בס"ד : אבל צריך לימנע מהם לעולם / בשעה
שהחולה מועל בזיעה :

מ

(ה) כל זמן שיש עדיין כאב בחולה / אזי צריך להקימו
ולחולואו ממתנו / לערך שעה אחת או יותר בכל
יום • ועכ"פ לא פחות מחצי שעה : ודבר זה מקיל את
הקדחת וכאב הראש / ושעמוס הכושים : ואמנם
צריך לזוהר / שלא יקימוהו מתוך זיעה עזבה ומרפאת :
אבל אין זיעות כאלו רבילין לבוא אלא בסוף החוליים /
לאחר שהורקו הפסולות ע"י נקבים ודרכים אחרים כנ"ל :

(ו) צעוד שהחולה יושב כך / יליעו לו את מטתו בכל
 יום : מי שידו משנת / יחליפו לו הכתונות והשמלות
 וסקי הכסות / מב' ימים לב' ימים : והנה כבר נתפשט
 מנהג רע ומסוכן מאוד • ליוצר מפני חילוף השמלות
 הנ"ל / ולהניח אותם צנדים מזהמים ומליאים אידים
 מעופפים מקיימים את הקדחת ומחמירים אותה מאוד :
 ויריאים להוליח את החולה ממתו כל עיקר : והריני
 נופל ומשגשג את האזהרה היקרה הזאת / שאין לך דבר
 מושחה ומעטב את הקדחת יותר מאלו מכבשין את החולה
 בלוי במטרתו ; ואין מחליפין לו בגדי פשתן הנ"ל :
 ופעם אחת באה לפני מעשה / שנפל החולה בשיעמום
 י"ב יום / ואח"כ נשתכנה ע"י הזכירות הזאת
 בלבד : לפיכך אין לחוש לפחד ההדיוטות הללו / שאומרים
 הרי אין בו כח לקום וכו' : כי אפי' הגוססין גופם /
 יכולין לקבל ההחלטה הקלה הזאת לפי שעה / ואח"כ
 תחליף את כוחותיהם ותקל את יסוריהם : וזו עוד אחרת /
 שנמשך הקימה הזו / ניגר השתן יותר בקלות ויותר
 בשפע ; ויש קצת חולים / שאין יכולין להוליח מי רגליהם
 על משכבם כל עיקר :

והנה ההנהגה המעולה יכולה לרפאות הרבה חולים /
 ועכ"פ ליתן קולא יתירה לכולם : אכן כשמתרשלים
 בה / אזי אין כח אפי' בסמני הרפואה • לעשות פעולתם :
 ומי יתן והייתי יכול להובין להמון העם / שצריך להיות
 מתון וסובל דרך המחלה כדרכה / ולימנע מלהיות נחשו
 להשתמש בתרופות נמרצות בעל כרחם : כי התרופות
 הללו לא יגליחו אלא לקצר את המחלה ע"י המות / לא
 למהר ע"כ התרפאה וההנרואה : ואדרבה מחמירים את
 החולה

ספר רפואות

המחלה עי"כ / מעכנים אותה ומקטין את ערפיה :
 ולפעמים / משארת אחריה קשישות חלפכת והולכת עמוכל
 ימי חייו :

מב §

והנה אינו די להתנהג בהדרגה ישרה צמחך ימי החולי
 עצמה / אלא שצריך לזרז מאוד גם בהנהגת
 החולה בימי הבראתו וקומו מחוליו : ואמנם גם כאן
 נחפזת המנהג הרע לאנוס המוצראים למאכל / כדרכם
 להקיק החולים לאכילה : ועי"כ ההבראה מתעכנת ומשהית
 ולפעמים חוזרים ושוקעים בחוליים שצברה / ומתים
 בה י או שמגררים עליהם חולאים ארוכים :

בג §

כל כמה שהקדחת הולכת ומקילה / כך מותר להוסיף
 על מזון החולה לאט לאט : ואמנם כל זמן שי
 נכאן עוד מותרות מן הקדחת / או אין טוב להאכילו
 כמו המאכלים הנ"ל : ומשפסקה הקדחת לבגרי / או
 יכולין להתמיל להאכילו מיני מאכלים אחרים / ומעט נשר
 (בתנאי שיהיה רך ודק) ; מעט דגים ; מעט מרק
 נשר ; בינים מבושלים קצת מעט מן המעט ; ויין מעורב
 במים : ווי שאין ידו משגת לנשר עופות רכים ודגים /
 והוא בעל אגרוף כשהוא בריא . יכול לאכול מעט נשר
 נקר ולאן : כשמאכילין אותן מן המאכלים הללו מעט
 מעט / או הם מועילים וממלאים את הכוחות שנחסרו :
 ואמנם הן מעכבין מאוד את ההבראה / כשמרביץ בהם
 אפי' במקלת יותר מהראוי : לפי שהאינטומכא שכלשה
 מאוד עי" המחלה ועי" התרופות / אין בה כח לאכל לא
 מיטעטא דמיטעטא ; וכשעומסים עליו יותר מכדי כוחו /
 או

אוי איננו יכול לפכל אלא מחמס את המזונות ומעפסם :
 ומכאן יולאים רעות רבות / הקדחת מיתחדשת / עייפות
 מתמדת / כאב הראש / חזלי שינה בלי שינה ; חוס
 וכאב צורעות וצרבליס / ניעה ונידה ופנים זעופות /
 הקאות שילשול / עזירות / ולפעמים קדחת תשישות /
 ומכה טריה :

§ מד

ובכדי להימלט מכל הרעות האלו / צריך להסתפק
 בצרנסה מועטת / ולהתנהג בכלכלה קלה
 מאוד : כי לא כל מה שנכנס לבית הבליעה מוין את הגוף י
 אלא כל מה שנתעכל : ועפ"י רוב יש להם למובראים
 תאוה יתירה לחכול / בעוד שלא נתחזקה אינטומכתם
 מעורח החולי והרפואות : וכשמסרים עצמם לתאוות
 יגרם או / אוי גובר שיעור המאכלים על כח אינטומכתם ;
 ובריאותם נסוגה לאחור ; והיא הולכת וחוסרת / במקום
 שהיטה ראויה לילך ולהתאמן :

§ מה

עיקר זהירות החולים בזמן הנראתם מחוליים / (בכדי
 שלא יחזרו לסקוע בחוליים ואלא ישאר שום רושם
 החולי בצריאותם) / כלולים באזהרות מתי מספר הללו :

- (א) המוצראים אסורים לחכול הרבה בפעם אחת / לא דינס
 בחולים לחכול מעט מעט בעתות סמוכות קלח :
- (ב) לא יוסיפו על תבשיל אחד בסעודתו ; ולא ירבו
 להאכילו תבשילין רבים שונים אפילו בסעודו' שונות :
- (ג) ידקדקו לכוסם היעב את מאכלם :
- (ד) ימעטו במשקיהם : הטוב שנמשקים להם הוא / מיס
 מעורב בנין לבן ישן לחלק שלישיית או רביעיית
 סתיה

ספר רפואות

שתיים רבה בעת ההנראה / יכולה להיות לאיטומחא
ולעבדה מלשבו לאיחנה במהרה ; להחליט כחות העיכול
ולהשקות תשימות כל הגוף / ולסייע מקרה תפחת
הרגליים העולה לבוא בעת ההיא : ויכולה להביא קדחת
תשימות / וחולי הרון :

מו §

(ה) צריך לטייל כל כמה שאיפשר : דהיינו או לרכוב או
לנסוע בעגלה / או לילך רגלי : עוב שנכולם היא
הרכיבה : ומי שיש בידו לעשותה ונמנע ממנה / הוא
בוול תועלת עזמו : ואכן צריך לקבוע עיקר הסעודה
בחצי היום / ולטייל קודם חנות אבל לא לאחר הסעודה :
הנעת איבוי הגוף קודם האכילה / מחזקת בלי העיכול
ומכשירן לעשות מלאכתן אח"כ : אבל לאחר הסעודה
היא מערפת ומחלשת את כח העיכול :

(ו) צריך למעט באכילתן לעת ערב / (כי אז אין כח
החלשים יפה) / ועי"כ תערב להם שנתם בלילה
ותחדש כוחותיהם בנוקר :

(ז) לא יאריכו על משכבם יותר מו' או ח' שעות :
(ח) תפחת הרגליים העשויה לבוא על המזרחאים
אינה נסוכנת : והיא מסתלקת וממילא כשהם
מתנהגים בפרנסה מועטת לפי כוחותיהם או / ומעסיקים
את גופם בתנועה : גם עוב לשפסף הרגליים במעלית
של גמר בנוקר / ועי"כ תרפא התפחה במהרה יותר :

מו §

(ט) בעת ההנראה אין הפידא בדבר שהיו יולאין לנקביהם
בכל יום דוקא : אלא שאם נעדרו ב' או ג' ימים
אזי יעשו להם חוקן ביום הנ"ל / אם אין העצירות הואת
בדומת

נורמת להם חוס או עזירות העיטושין שלמטה / ואז באז
 הראש וניעה ונידה : ולפעמים טוב לשלש אותם באונגליא
 אחת סעדלינר זאלץ וב' קווינט סענים בלעטער :

(י) אם הוא עדיין חשש מאוד / אם אינטומכתו מקולקלת
 והקדחת ממשמשת ונאה פעם בפעם : אזי יטו ג'
 פעמים בכל יום מהרפואה סימן י"ד (עי' לוח"ס) : וזהו
 מחוק את העיכול / משיב את הכוחות ומגרש את הקדחת :

§ מח

(יא) זריך שלא יחפז לשוב לעשות מלאכתם / שהיו
 רגילים בהם קודם חליים : שעי"כ תתעכב הצראתם
 ולא יוכלו לשוב לאיתנם הראשון לעולם : ואזו רואין יום
 יום / שאותם שחסים מלאנד ח' או י"ב ימים ממלאכתם
 עכשיו / עתידים לאנד ב' או ג' ימים של בעלה לשבוע כל
 ימי חייהם אח"כ : ומה רצו מספר החלושים וחשושים כל
 ימיהם / מחמת שלא יכלו לסגול ולנוח ח' או י' ימים
 יותר / אחר קומם מקדחתם : כי רוב המון העם אינן
 בהם דיעה לראות את הנולד / ולהפקיר את ההוס מפני
 העתיד . אעפ"י שזהו דבר הכרחי להצלחת האדם בכל
 דרכיו :

פרק רביעי

לקותא בריאה

§ מט

חולי זו שכיחה מאוד : ועפ"י רוב אינן הלקותא באה
 אלא באומא אחת בלבד : ואלו הן סימני חולי
 זו : סימור ארוך או קלר : ובמשך זמן הסימור הזה /
 פעמים

ספר רפואות

פעמים שהחולה שקוע בלדת הנפש, והוא נע ונד על מטחו;
 וזה סגולה מיוחדת לחולי זו / וכמה פעמים הכרתי
 אותה עי"כ בתחלת החולי: אח"כ נא חוס מתמיד לפעמים
 כמה שעות / בלי שיש חזרה של סימור: הדפק מהיר,
 חוק קלח, מלא קלח / וקשה ומסודר, כשהחולי בינונית;
 אבל כשהמחלה בוצף גדול, אוי הדפק קטן רך ומעורף;
 קלח כאב בחד מזירי החזה: לפעמים יש לו קלח קלעמניק
 מלמעלה בחזה: ולפעמים יש לו כאב בכל הגוף, ונפרט
 במתנייים: קורה נשימה גדול או קטן: אין נוח לו לחולה
 לשכב, אלא על צדו האחת לעולם: אם איפשר לרלהוליא
 ביחה, אוי יש לו שיעול קל קלח; ואם לאו, ה"ו שיעול
 יבש (דאריר הוסטן) וקשה: עפ"י רוב יש חצרות דם
 בכיחה שלו, ולפעמים כולה דם: כאב הראש, או עכ"פ
 כובד בראש: לפעמים שימוש הדעת: עפ"י רוב פניו
 מואדמות; אבל יש אנשים שפניהם מכסיפין בחולי זו /
 וקלבתר פניהם משחנה תיכף בתחלת החולי (וזהו סימן
 רע): השפתיים הלשון והחיך, הם יבישים: רוח הנשימה
 רותח: השתן מועט, ואדמדמ בתחלה; ואח"כ מתחיל
 ללאת בשפע קלח ולהכסיף מעט, אבל יש בו שמרים
 הרבה על אולי הכלי: לפעמים יש לו זמאון: לפעמים
 עירעור להקיא בתחלת החולה. ועי"כ ההדושות טועין
 לבעמים ליתן להם סממני הקאה / וזה או סכנה עזומה:
 חוס באיברים, ודרכה להיות מתגברת לעת ערב תמיד,
 ואז הכיחה מתגרעת, והשיעול נעשה קשה: וזהו אם
 הכיחה בינונית, לא גושיית ולא ניגרת ביותר, ולא
 נמתחת בחוטין של ריר ביותר. הרי זו כיחה טובה לחלה:
 לפעמים נמשכת חוס הלקותא ועולה עד לראש הקנה, ואז
 קשה לחולה לבלוע; ועי"כ טועין לפעמים לומר שהיא
 חולי אסכרה.

נ §

אם החולי הולכת ומיתגברת ביותר / או אין החולה יכול לשאוף את הנשימה אלא מיושב : הדפק הולך וקטן הולך ומחיר ; פניו משחירות ונוטה לגוון של תכלת : העיניים מתשועטטים וכורחים / הלשון משחיר / החולה שוקע בצרות הנפש השים ומרים / ונע ונד על מטתו אילך ואילך : לפעמים זרוע אחת שלו כווצת : דעתו מעורפת עליו / ואינו לא ער ולא יסן : לפעמים יוצאים לו כתמים כעין תכלת שחרחר / על הנוואר ועל הסוס ; כוחותיו אובדות ; הנשימה מכבדת והולכת משעה לשעה ; והחולה שוקע בשינה של מהומה ומתמיהה רעה וגוראה ; וזה דבר מלוי מאוד בין המון העם / ע"י שהם משתמשין בתרופות המחממות כנ"ל ; ובמה פעמים אירע שהשחיתו התרופות הללו עד להפליא ולהשקומם • ונמצא שנפקע לבו בקרבו / כשיתחזו את הגוף לאחר מיתה :

נא §

כשההדולי נוגרת פתאום ; בשכסמור מאריך כמה שעות רזופין / ואח"כ בא חוס שורף ; כשדעת החולה מעורף סיבך בתחלת החולי ; כשהחולה משולשל קצת / ודוחק עלמו לנקביו ; כשהחולה מתפחד ממעתו ; כשהוא מויע הרבה ; או להיפך / שער גופו יבש ביותר ; אם דומה שנשחכה ענע החולה ; אם השיעול קשה מאוד : אוי היא מחלה זו מסוכנת מאוד :

נב §

צריך לפקח על עיסקי הנהגת החולה כנ"ל : וצריך ליושב שלא תהא משקבו מזוננת ביותר : לא ישתה

ספר רפואות

יטה לא מן המסקים סי' ב' או ד' או ז' (עיי' בלוח"ת) :
 המסקה סי' ו' / טובה מאוד להמיק קיפאון הדם הנורם
 החום הגדול : כל זמן שהקדחת בועף גדול / ואין החולה
 מושיא בימה כל לרכו / מדבר שניונות / ויש לו כאב
 הראש קשה / או שהכיתה כולה דם : אזי צריך לעשות
 לו חוקן סי' ה' (סס) / ג' פעמים (ולכל הפחות ז"ס)
 בכל כ"ד שעות : ואכן כל עיקר רפואתו / תלוי בהקוות :
 מיד כשפסק הסימור / יושיאו ממנו לערך י"ב אונגן דם /
 בהקוה אחת : ואם החולה בחור בשנים ובעל אברוף /
 יושיאו לו י"ד או ע"ו אונגן : הקוה רבה כזו בפעם אחת /
 מועילה לחולה יותר / מחילו בויאו ממנו כ"ד אונגין
 בשלשה פעמים :

בג. §

אם החולה מוטל במעמד סתמאר לעיל (מט §) /
 אזי ימלא החולה קולא גדולה ומתמדת כמה שעות /
 על ידי הקוה זו : ואמנם הרעה חוזרת שנית לאיתנה
 אחר אינו שעות : ובכלי לגדור בפניה / צריך לחזור
 ולהקין לו אחר ד' שעות / ולבטויא עוד י"ב אונגין (אם
 לא בשחוליו קלה מאוד) : לפעמים די בב' הקוות הללו :
 ואכן אם רואין / שהרעה מתמשכת וחוזרת לבוא אחר ח'
 או ז' שעות / אזי צריך לחזור ולהקין לו שלישיית /
 ורביעית / וכו' / כפי הענין : אבל עפ"י רוב הייתי
 מסתפק בב' או ג' הקוות / בלידוף שאר תרופות הטובות
 בחלי זו : והנה נראה כי לא יתקן / ואם לא התחילו לפרק על עסקי החולה בתרופות
 ראשיות / עד לאחר שכבר עברו עליו כמה
 ימים במחלתו / והנה עדיין הקדחת בתקפה / הנשימה
 כבידה / וישעול יבש או כיחה מעורבת בדם הרבה : אזי

אין לחוש לימי החולת החולי כלום / אלא יזדרון להקין
 לו * ואפי' אם היה היום העשירי לחוליו :

§ נד

דרך הדם להיות נושני ועב הרבה בחולי זו / כמו בכל
 חליי החום / ואח"כ מתכסה עליו קרום לבן ועב
 כעין עור של זוחמא : והמון העס נובגין לדקדק להשנית
 על עיב הקרום הזה מאוד : שאם הקרום הזה הילך ודק
 אחר כל הקום והקום / והולך ומתרכך * ה"ז סימן יפה :
 אמנם אין לסמוך על ההבטחה הזאת בלבד / אלא אם רואין
 שההקוות מקילין לחולה : ולא עוד אלא שלפעמים מלינו
 בשהקדחת בתוקף גדול / שאין כאן קרום כלל ; ואז הוא
 סימן רע לפי דעתם : ולפי האמת / הגם ענין הקרום
 הזה תלוי בכמה ענינים ומקרים שונים ומכופקים מאוד :
 הלכך אין לשום לב עליו בעניני ההקוות והתרופות / וגם
 לא לגושיית הדם בלבד :

נה

בשהמהרה קשה מאוד / דהיינו כשהיא באופן שנת"ל
 (ג §) * או לא זו בלבד שאין ההקוות
 יכולות להועיל * אלא שלפעמים יכולין גם להזיק ע"י
 החלישות הרבילה לבוא קיבץ אחר ההקום / ואין כח או
 בחולה לשוט ממנה : ובדרך כלל / אין הועלת או בשום
 מזור ותרופה : וזהו סימן רע בחור'י זו לעולם כשאין
 ההקוות יכולין להקל לחולה ; או שיש בכאן אינו מקרים
 אחרים לאסור ההקום / כמו שיתבאר לקמן :

נד

צריך להעמיד רגלי החולה בספל של מים פושרים חלי
 שעה

שעה בכל יום ; ולהעטיף את החולה היטיב בתוך כך /
בכדי שלא תעכב הינה את הויעה הקלה הראויה לבוא ע"י
מרחץ זה :

§ נו

יתבן לו מלא כוס קטן (עיין לזה"ת) מן המשקה סימן
ח' (סס) / בכדי לסייע הרקות הגוף ; ובפרט
להוליא את הכיחה :

§ נח

אם קולר הכשימה קשה קצת / והשיעול יבש • אזי
יתנו לו לשאוף איד מים רותחין שעירבו לתוכן
מעט תומן יין : דהיינו להוסיב את החולה / ולהעטיף
את ראשו ואת הקדירה של רותחין העומדת תחת פיו /
בנבד או שמלה של פשתן • בכדי לעכב את ההבל העולה
מן ההרותחין שלא יתפזר אנה ואנה : או יעבלו לו סכום
אחד ברותחין אלו / ויחזיקו אותה אצל פיו שיכנס לתוכו
האיד היוולא ממנה : או יכפו משפך אחד (הנק' עריכטר
ונל"פ ליקע) על הקדירה הנ"ל / ויתנו את זר הזר שלה
לתוך פיו / וזה יוסר טוב ונח לחולה : וכשהמחלה
צועף גדול / אזי ירתיחו תומן בלבד בלי מים כלל :
וכמה פעמים הצליחה תרופה זו להגיל את החולה /
ולחזירו משערי מות : ואמנם צריך להתמיד בה כמה
שעות ראובין :

§ נט

גם טוב לחבוש על החזה ועל הצוואר / את התחבושת
בסי' ע' (עיין לזה"ת) :

§ ס

אם הקדחת צועף גדול / אזי יתנו לו מן המשקה סי' י"ג
מלוא

מלא כף לכל שעה : אבל לא יפתחו לו בשביל כך / מן
 המסקין האחרים : ויכולין להסקותו אותם תיכף אחר
 משקה או ; או לערב משקה או בתוכו / בכל סוף
 שעה אחת : ואם רואין שהתחילה הקדחת להקל מועפה /
 אזי ירחיקו השקאת רפואה זו לכל שעה וחלי שעה / או
 יותר . כפי הענין : ומוסקין מלהשתמש בה לגמרי /
 כשהקילה הקדחת מתוקפה :

סא

כל זמן שהמחלה עומדת על מעמדה / או שהיא הולכת
 ומחמרת : אזי לריק להתמיד בתרופות הללו עומן :
 ואחננס אם מתחלת המחלה להקל הרבה / כגון ביום הד'
 או הו' / (ולפעמים גם ביום הב' והג') : דהיינו כשאין
 כניסת הקדחת בלא עוד בועף כ"כ ; כשהשיעול מיקל ;
 כשאין הכיחה מעורבת עוד בדם הרבה כ"כ ; הראש מיקל
 קצת / הלשון איננו יבש כ"כ עוד / השתן מכסיף
 מאדמימותו הראשונה ויולא גם יותר בשפע ; ושאיפת
 הנשימה קלה : אזי אין לורך ברפואות עוד / אלא ישמרו
 אותו לחוקות ההנהגה בלבד ; ובחוקן אחד לכל ערב :
 פעמים שכניסת הקדחת ביום ד' / קשה מכל האחרות :

סב

הפסולות הגורמות חולי זו / גומרין להתפרק
 וללאת ע"י הכיחה ; ולפעמים גם ע"י
 השתן : ואז נראה ביום הו' הט' או הי"א / הרבה מאוד
 שמרים אדמדמים מכסיפין על שולי עניע מי הרגליים ;
 ולפעמים מראיהם דומה למוגלא ממש : ואח"כ רגילין
 לבוא זיעות טובות ומועילות מאוד בעת ההיא / אעפ"י
 שהיו מויקין בתחלת החולי כנ"ל :

כמה

ג א 3 א *

ספר רפואות

סג §

כמה שעות קודם באת ריוח והללה היקרה הנ"ל /
באים לפעמים כמה מקרים קשים מאוד : זרת
הנפש / דפיקת הלב / דפק מעורף : קולר הנשימה
מחמיר / חטופות של שיגרווא (זוקונן / קראמפף) :
וזה הנק' נפי הרופאים / רגע המשקל (קריוס) :
ואמנם המקרים הללו אין בהם סכנה כל כך מלד עלמס :
מקרים אילו באים / בשעה שניתקין הפסולות של מוגלא
ממקום ההנער בריאה / ומתערבין והלכין עם הדם
שנסימפונות כל איברי הנוף : ומחנכין בקרומי סימפונות
הדם / עד שמעוררין אותן להסתרוקן מהם : ותיכף
משהסתילו הפסולות האילו להסתרוקן ולנאת / מיד מתחילין
המקרים להשתכך ולהקל : ואח"כ באה (עפ"י רוב) שניה
מתוקה משיבת נפש : אבל מוכרחני לנכול את דברי עוד /
ולשנן לעם זהירות יתירה הרובה לחולים בעת ההיא :
לפעמים / ננעתיס בני הבית ע"י פחד המקרים הללו
ביותר / מפני החלישות או מפני השיגרונות המנויים לבוא
או : ונפלין עי"כ בעעות מסוכנת מאוד / להשתמש
בחרופות המסוגלות לנאת את המקרים הללו בפרעות :
דרך משל / ליתן לו משקים חריפים לאמץ את הלב / או
לרי וביברגיל ורועא וכו' / ועי"כ הם מפריעים ומנטלים
ענע המחלה ממלאכתה : ומאזדים רגע המשקל היקר
הזה / ונודרין בפניו שלא יבוא : הפסולות המוכשרין או
להסתרוקן דרך הריעי השתן והזיעה / מתעבבים בדרכס
וחוררין ונדחין לאחור : ונעפלין לפעמים לאחד מן האזרים
הפנימים או החיצונים : והנה אם נודמנו ליכול במקום
מבוכן בחלל הנוף / אזי הוא מת מיתה חטופה או שוקע
בנחלה אחת קשה ורעה הרבה מן הראשונה : אכן אם
נמחייע

בסתייע הדבר צידי שמים / שניטפלו לאחד מן האיברים
 החיילונים / אזי אין הרעה גדולה כ"כ : ובלבד שיזדרזו
 למחר למצוא מקום הלקוחא / ויחבשו עליה תחבוטות
 מורככות (עיי' גלוב"ח) : בכדי שתצטיל המכה ותכביר
 כל צרכה / ואז יפיסו את המורסא וכו' :

§ סד

דבברי להגלל מן הרעות האלו / צריך להקשות ערפו
 ולהתאחז על מעמדו / לשמור ולפשות ככל
 חוקות הסנהגה הנ"ל בלי שום שינוי כלל : חזן מחוקן
 אחד שצריך שיטעו לו מסי' ד' (שס) ; ולחבש לו מעליות
 של כגד עצולות במים פושדין על פני כל הנטן / ועל
 אחוריו מבנו עד מתגיו : ויכולים ג"כ להרבות שיטור
 שתייתו אז / ולמעט חכילתו : ואם רואין שהחולה נחלש
 ביותר / יכולים ליתן לו לפרקים / מלוא כף יין לבן
 מעורב במלוא כף פֶּרוּאן האר סיראפ :

§ סה

והנה לא הזכרתי מסמני השלשול וההקאה צוה הפרק
 כלום / לפי שהם מויקים גמורים בחולי זו :
 גם מסמני שיכוך הכאב / ומביאי השינה • עפ"י רוב
 מויקים כאן :
 כשהמהלה קלה / אזי יכולין להחזיק את החולה
 במנהג המוצראים • אם רואין שחזר לאיתנו
 עד שיש לו תאוות המאכל : וזה בא עפ"י רוב צינס הי"ד :
 ואם עדיין הוא ממאס במאכל / יש לו טעם רע בפיו /
 ועדיין ראשו כגד עליו • אזי צריך לשלשלו במסקה
 סי' י"א :

לפעמים

ג ב 3 *

§ סו

לפעמים מתערר דם החוטם לנאס / אחר שהקיון לחולה כמה פעמים : וזוהי סייעקא דשמיא יקרה מאוד / וצריך לזהר בה מלסותמה : ועל פי רוב כשרואין שהוקל לחולה ע"י ההקות אלא שעדיין יש לו כאב חזק בראשו ועינים פורחות וחוטם אדום • הרי זה סימן מנשר על דם האף הנ"ל : וסכנה גדולה היא להעלירו / אלא עתיד הדם הזה ליפסק ממילא : לפעמים פוסקת המחלה כשהפסולת מתרוקנים על ידי שלשול של ריעי מריריים :

§ סז

אם נפסקה הכיחה לגמרי פתאום • אזי באים קולר הנשימה ולרת הנפש אחרים ; והיא עת סכנה לחולה ; והנה אם עדיין לא נתגברה החולי ביותר / והחולה הוא בעל אגרוף ; עדיין לא הוליא ממנו דם הרבה ע"י הקוות / עדיין יש סערובת דם בתוך הכיחה שלו / והדפק קשה : אזי יודרו להקיון לו סיכף מן הורוע • שאיפואו איד המיס והחומץ הנ"ל בתמידים ; וישקוהו הרבה מן המשקה סי' ב' / מחומם קלם יותר מן הרגיל ; אבל אם אין כאן הסימנים הנ"ל / אזי יחבשו לו תחושת הביעובע (שפאנישע פליגן פלאסטר) / ויפרישו להשקותו מסי' י"ב ; אבל לא יקיוו לו :

תחבובשת הביעובע מעיבה מאוד לפעמים בחולי זו : היא מעלה כעין הכל דק של זיעה מגוף החולה / ומולאה את הכיחה / מקילה את העצירות ומשככת את הכאב ומקיימת את הכוחות / ומעכבת מהירות הדפק : ועל כל זה / אין להשתמש בה אף לאחר שהוקל

חוס הדם ע"י ההקוות ופיחת מילוי הנידים : ואם
 נשתמשו בה קודם לכן / אזי היא מריעה ולא מעיבה :
 לפי שהיא מוסיפה על התפעלות הסימפנות / ועי"כ
 היא מוסיפה את הקדחת : והוא הדיו לכל שאר חלי
 החום : ואילו דברים מעפנין וסותמין את הכיחה :
 (א) כשננטן החולה פתאום : (ב) חוס יותר מהראוי /
 צהדר החולה : (ג) סממנים מחממים : (ד) זיעה
 יתירה : (ה) שנחפו לשלשלו בסממנים / ולא דייקו
 קודם לכן בעניני יפה : (ו) התפעלות הנפש / ע"י
 הנעם / הנבלה / הצער והקינטור וכיוצא בזה :

§ סח

אם לא הקיזו לחולה כל צרכו / או שלא נודרוו להקיז
 לו בזמנו : או שהפליגו להקיז לו הרבה יותר
 מדאי / עד שנתבלבלו הרקית הגוף (כגון הריעי והשתן
 הכיחה והבל הויעה) ; או שנתקלקלו הרקות הנ"ל ע"י
 דברים אחרים ; או שלא שמרו הנהגת החולה כראוי :
 אזי אין הלקוחה שריאה מתרוקנת מן הפסולת הסותמתה •
 ונעשים דומה או / לשאר לקוחה שנעור האדם בחילונית
 הגוף : דהיינו שאם אין התפיחה מתפרקת ואובדת תחת
 העור / אזי עולה בה מכה מזכירה והולכת עד שנעשים
 בושה עם מוגלה הצרורה בה זמן ארוך :

§ טט

אם לא אכלה המכה צעומק שריאה הרבה / והיא
 בולעת ויוצאת עד שטח החיצון שלה / דהיינו סמוך
 ללועות : אזי הנועה פוקעת על חילונית הריאה והמוגלה
 שבה ניגרת לתוך חלל החזה / בין הריאה והלועות וחסר
 הכנר

ספר רבואות

הכנוד : ואמנם אם העמיקה המכה יותר / אזי היא
 פוקעת לתוך פנימית הריאה : אם לא נפתח אלא נקב
 קטן בבועה זו / ואין המוגלא יכולה לזאת משם בשפע :
 אזי אם אין שם מוגלא הרבה / ועדיין נשאר קצת נח
 בחולה • הרי הוא מוציא את המוגלא שיצאה מן הבועה /
 ע"י הכיתה והשיעול ; ועי"כ מיקל חליו : ואמנם אם
 שיעור המוגלא שבבועה גדול / או שפי הנקב גדול בכדי
 להוציא מוגלא הרבה בנת אחת ; או שכבר נחלש החולה
 הרבה : אזי הוא מת עפ"י רוב מיתת חטופה / צרע
 פקיעת המכה ; ואובד את עולמו בהיסח הדעת : וכבר
 ראיתי אדם אחד שמת / בשעה שהיה מוליך כף של מרק
 לתוך פיו : וחולה אחד נטרף בשעה שהסריו את חוטמו
 ולא היתני מפיר בו שנתקרב אל מיתתו בשעה זו יותר
 משלפניה : ועפ"י רוב / יולאה מהן המוגלא דרך פיהם
 לאחר מיתתם :

ע §

בועה אטומה צריאה / נקראת כל זמן שלא נפתחה
 עדיין ; ומשפקעה נק' בועה פתוחה : וכדאי
 הוא דבר זה להאריך בו קצת / מפני שהוא מלוי הרבה
 בין בני הכפרים למות במיתת חטופה זו / על ידי שהם
 נמנעים מלהקין להולה כראוי : וראיתי פעם אחת במלמד
 אחד בכפר / שהיתה לו בועה גדולה אטומה על האומה
 השמאלית ; שגולדה אללו / מחמת שלא נוהרו להסתנהב
 עמו כראוי / בשעת מחלתו בחולי זו בקדחתו : וכשנקראתי
 אללו / שיערתי שלא יוציא עוד מעט לעת ; וכן הוא /
 שמת ביסורים קשים ורעים באותה לילה : וכמדומה
 שמת בשעת פקיעת המכה / לפי שיצאה ממנו מוגלא
 רבה דרך הפה / אחד מוקו :

הריאה

הריאה מופקדת סגורה בנית אפל / ואין אנו יכולין
 לראות או למשש מה שנעשה בתוכה : ועי"כ /
 המאורע הזה שכיח הרבה ואעפ"כ אין הכל מכירין
 בו : ואלו הן הסימנים / שיכולין לאמוד על ידיהם /
 ולחוש שהחילה ליצרר בועה בריאה במקום קבוע : אם
 לא באו ההרקות העשויות לבוא אלל החולים במשך ערך
 3' שבעות אחר חליים ; ויעות רבות / נקטים גדולים
 ונקטים קטנים : וגם אחרי ככלות משך הזמן הזה /
 עדיין לא הבריא החולה ולא הוקלו צרותיו הרבה : ואדרבא
 עדיין מתמיד קלת קדחת ; הדפק מהיר תמיד ורך וחלש /
 ולפעמים הוא קשה קלת ; או שהוא מתנועע בדרך רחישה
 בחולעת : הנשימה כבדה / ולפעמים יש לו קלת
 סימור : הקדחת מתגברת לעת ערב / לחיו מאדימין
 ושפתיו יבשין / ויש לו נימאון :

ולפי תגבורת המאורעות הללו / יכולין ליקח ראייה
 שכבר נשתרשה המכה / וגלדר בתוכה מוגבל
 הרבה : השיעול מוסיף והולך / ומתעורר בקלות גדול
 ע"י שום תנועה שהחולה מווי את גופו ; או שהוא נוטל
 מזון לחוץ פיו : אינו יכול לישן אלא על הצד הכואב :
 לפעמים אינו יכול לישב לבגדיו / והרי הוא זקוק להתחוק
 ולישב על המטה יום ולילה : ולפעמים הוא מתיירא אפי'
 מלהישמד על מתניו קלת / שלא יתעורר עליו השיעול
 וקולר הנשימה : אינו יכול לישן : קדחתו מתמדת :
 ולפעמים פוסק הדפק מתנועתו לבגדיו :

ולא זו כלל שהקדחת מיתוספת עליו בכל ערב / אלא
 שאפי' ע"י כל שום נרמא קלה מן הקלות / (כגון
 פרוסת

ספר רפואות

פרוסת מזון שפיו / הווח הגוף ממקומו / קלת שיכול /
 התפעלות הנפש קטנה ; קלת חוס נבית / מרק שמן
 ביותר קלת / או שאין בה מלה כל לרבה / זכורא צוה *
 מוסיפים חיכך באותה רגע על מהירות הדפיק : החולה
 אין לו מרובע / לפעמים יש לו צרת הנפש קשה מאוד /
 עם זיעה על החזה ונפרט על הפנים : הוא מויע כל
 הלילה : מימי רגליו אדומים / לפעמים יש עליהם קיץ
 (הנק' שוים) / ולפעמים כעין שמוניות : לפעמים
 פניו לוהבים / מחמת תגבורת החוס בפניו : עפ"י רוב
 יש להם ריח רע מאוד / מתוך הפה ; כעין ריח נבונה
 מקולקלת או ציזים מקולקלות / או בשר נבאש : גופם
 מכחיש מאוד : מקלת חוליס א"א להם לרווח למאונס
 לעולם : הפה והלשון יבישים / וקולן חלש ועמוס (הנק'
 היזריק) : העיניים שוקעים נעומק הראש / ולפעמים
 קלסתר פניהם משתנה ודומה להיות פרא אדם : מוסיפים בכל
 מאכלים • ואפי' כשנתאוון לאיזה מין תבטיל לפעמים /
 אוי חורין ומתחרטין ממנו סוך כדי דיבור : וכוחותיו
 אופסות ואובדות :

ושלבד סימנים האלו / מכירין לפעמים שלדו הנלקה
 תפוח קלת יותר מחנירו / ושינוי קטן בלגנו :
 ונשמקוס המכה בתחתונית הריאה בפנימיוסה / אוי יכולין
 להרגיש תפיחת הריאה בשמשוש היד / כשממעכין קלת
 על בומת החזה (הנק' הערץ גריבל) ; ונפרט נשעת
 השיעול : לפעמים ניכר קול עמוס כשמטפתין בכף היד
 על הצד הנלקה • כאילו הכו על חתיכת בשר : וכעין
 קול גלול / כשמכין על הצד הנריא / כאילו הכו על
 תיבה חלולה : תבל אין זה הסימן נעות / לידע בנירוח
 שמקוס הנלקה משמיט קול עמוס :

עב §

מיד כשנדררה המורסא עם מובלא בריאה / אוי מחמירין
 והולכין כל המאורעות הנ"ל / עד שעת פקיעתה /
 לפעמים מתהפכת כל אותה האומא הנלקית : להיות
 שלחופית של זועה אחת • ודוחקת ע"י תפיחתה / את
 האומא השנית הנריאה : והחולה מת בחניקה / מהוך
 לרות הנפש קשים ואכזריים / ואינו מוציא מן המובלא כלל :

ובכדי לגדור מפני התקלות הללו / צריך להודרו
 (תיקף כשהוכר שהתחילה ליצרר זועה בריאה) /
 ולסייע להנשיל את המורסא בכדי שתפקע : ולפי שיותר
 טוב שתפקע הזועה לתוך פנימית השמפנות / בכדי
 שתוכל המובלא להתרוקן ע"י הכיחה • מאילו שתפקע
 המובלא לתוך חלל החזה כנ"ל : לפיכך צריך להשתדל
 להפקיע אותה לתוך פנימיותה :

עג §

ביצר (א) צריך להשתיף את החולה מהכל הרותחין
 הנ"ל בתמידות : אכן שלא יתמידו ביותר /
 אם רואין שהחולה חלש מאוד / ונוטה לבזיע תמיד :
 (ב) אם נחרך מקום הלקוחא ע"י התרופה הא' / אוי
 ירבו להסקותו משקין המרכיין / כגון מי תבשיל שעורים /
 חלב שקדים / מרק של בשר עגל / מים מעורבון עם
 חלב : ועי"כ מיתמלאית האינטומכא מן המשקין תמיד /
 ודוחקת את התפיחה למעלה ללד הנוואר : ולא עוד אלא
 שעי"כ מתעורה שיעול יפה ומסייע לתכלית הכוונה הזאת :
 (ג) יעוררו לו שיעול / ע"י שמחיקין חומץ רותח חם
 נחיריו : או ילכו לו מעט מים או חומץ במולפת / לתוך
 פיו : (ד) יגזו לו לזעוק ולקרוע בספרים בקול / או
 יעוררו

יעוררו לו שחוק / ועי"כ תתקרב הפקיעה : (ה) יתנו
 לו מלא כף אחד לכל צ' שעות / מסימן ח' : שנס זה
 מקרב פקיעת המורסא : (ו) אחר שהשקומו המשקיץ
 טנ"ל / יושיבוו בקרון ויעזירוהו ממקום למקום / כנדי
 שתפקק הריאה על ידי דפיקת אוכני העגלה / ולפעמים
 פוקעת המכה מתוך כך פסאוס :

עד §

לפני כמה שנים אירעה לפני נערה אחת / שנשארה
 תשעה (אחר שקמה מחולי זו) זמן ארוך :
 ופעם אחת הושיבוה על עגלה רזה במהירות רבה / ופגע
 אופן אחד מן העגלה באילן והקיש עליו כנח גדול :
 ותיקף נפלה הנערה בהתעלפות והתחיל לזוז מפיה מוגלא
 הרבה : ואח"כ הוליאה עוד כיחה רבה על ידי השיעול :
 אחר כך נתרפאה וחזרה לאיתנה בקדם :

שר זנא אחד שב ממערכות המלחמה לביתו / מפני
 תשיבות אחת שנאה עליו זה כמה חדשים : ובדרך
 עבר על ההר בערנהארדש בערג (הר גבוה מאוד בארץ
 שוויץ) / והוכרח לירד מסוסו ולעבור את ההר ברגליו :
 ומתוך שהחליקה רגלו ונפלו נשאר שכוב בהתעלפות לערך
 רביע שעה / וילאה מוגלא רבה מפיו : ותיקף הרגיש
 קולא גדולה ממחלתו : אח"כ ליוותי לו הנסגה ישרה /
 וקלת תרופות יוע"י הללחת המקרה הוה נפדה משערי מות :

כמוה חולים עלולים ליפול בהתעלפות בשעת פקיעת
 המכה / ועוב ליתן להם מעט חומץ יין להרית
 זו : והנה אם אין הפקיעה גדולה ומסוכנת ביותר /
 אזי מספקת תרופה קטנה זו להשיב את רוחם : ואם
 לאו / אין תועלת בכל מיני סממנים שנעולם :

ואילו

§ עה

ואילו הן הסימנים להכיר פקיעה טובה : אם לא
 נחלש החולש עדיין (קודם הפקיעה) ביותר :
 אם המוגלח לבנה וטובה : אם הקדחת מתחלת להקל /
 אם צרות הנפש קולר הנשימה והזיעות הרבות פוסקים
 והולכים : השיעול מיקל מתוקפו : אם הוקל לחולה
 ליטב / אם השינה ותאות המאכל חוזרין : אם הנזמות
 שנים לאיתנס / אם שיעור הכיחה הולך ומוטע מיום ליום /
 אם מימי רגליו נעשו יפות כדרך הטבע אלל אנשים צריחים :
 הרי אילו סימנים טובים / ויכול החולה לפתרפאות
 לגמרי ע"י התרופות שאני מתחיל לבארם אח"כ :

§ עו

אם נחלש החולה הרבה (קודם פקיעת המכה) / אם
 הכיחה דקה וניגרת ביותר / ירוקה צרוין או געל /
 מעורבת בדם או מסרחת : אם עדיין הדפק מהיר וחלש /
 תאות המאכל והשינה והנזמות אין דעתם לחזור לאיתנס :
 אזי הוא סימן רע / וכל מעשי התרופות הם לריק :
 ועל כל פנים צריך לנסות בהם :

§ עז

ואלו הן התרופות בענין זה : (א) לא יאכל אלא
 מרק של שעורים או של אורז / מד' שעה לד'
 שעה ; וזולת זה לא יאכל כלום : (ב) אם נראה שהכיחה
 נושיית ודינוקייית / וקשה להתפרק ולנאת : או יתנו לו
 גל ב' שעות / מלוא כף מן המשקה סימן ח' : וביני
 וביני יתנו לו מלוא בוס אחד מן המשקה סימן י"ג /
 לכל חני שעה : (ג) ואם נראה שהכיחה מתרוקנת ממילא /
 אזי

ספר רפואות

אוי אין צריכין לכל התרופות הללו : ואע"כ יתמידו כמון
השעורים הנ"ל / וימנעו אותם מחלה על מחלה נחלצ :
ויותר טוב להסקותו חלב פרה בריאה / כשהוא נחלב חם /
ותאפק מכל מאכל אחר : (ד) יתנו לו ד' פעמים בכל
יום / (דהיינו כל ב' שעות מהשכמת הבוקר ואילך) /
שיעור אחד מן האבק סי' י"ד / מעורב במים או מבוזל
בדבש כעין כדור (הנק' פיללע / כל"פ פילילע) / ולנלעו
בפעם אחת : ואם רואין שדבר זה מוזיק לו ונורס לנחילה
(שפאריניס) באינטומכא / אם יש לו שיעול הרבה / אם
המוחין שלו אישעניסיים מאוד (איין זייער קינעלדיגער
מענטש) / או שהוא רז וכחוש ביותר : אזי לא יתנו לו לא
כחי-שיעור בפעם אחת / ולפעמים צריך למעט השיעור
לשליש או לרביע לפי הענין : צריך שייה עיקר מסקהו
חלב שקדים / או מי שעורים הנ"ל / או מים מעורב
ברביעות מהם עם חלב : (ה) צריך שייעיל בכל יום
צרכינה או בעגלה / בנחת כפי כמו :

עח §

אין לך שום תרופה חשובה בעיני המון העם / אם לא
נקיט בחנות הדוכלים : וקשה עליהם לשלוע
בנפשם להאמין בתרופות והנהגות קלות כאותם שנתבאר
לעיל / ולפיכך הן מנעטין ומולולין בעצות הטויל והרכיבה
שיענתי למעלה / כדברים של מה בכך : וזהו טעות
מסוכנת : כי הנה הרכיבה / היא תרופה יותר תרובה
ויקרה בפעולתה מכל וולתיה / לנידן דיון : שהם אין
בהן כח לרפאות את החולים מבלעדי הרכיבה : אעפ"י
שלפעמים הרכיבה נלכד מספקת להבריאת ולהחלימם /
ובלבד שיהיו ממוזות מויקין : אלא שרכיבה גופה /
צריך ב"כ כמה והירות / ואלו הן : (א) אין הרכיבה
טובה

טובה בשעת התמדת הקדחת / והחולה חלוש ביותר :
 ולא זו בלבד / אלא שיכולה להזיק להם או : (ב) רואין
 את החולה כחצי שעה לאחר שירד מן הקרון : אם נתמתנה
 עי"כ מהירות הדפק • אם רואין שהטיוול השיב את כוחותיו :
 כשרואין פניו לועלות אח"כ / והשיעול וקולר הנשימה
 מקילים עי"כ : ה"ו סימן יפה שהטיוול טוב לו : (ג)
 לריך להשכים בשחרית לעייל בשעה שהקדחת מקילה :
 אבל לא יעייל אחר חבילה חיבץ / ולא לעת ערב כשכניסת
 הקדחת מתחדשת על משמרתה : ואמנם אעפ"כ / לריך
 ליותר נ"כ בתרופות האחרות ובהנהגה כנ"ל :

§ עט

אוויר מקלקל מוזק בחולי זו הרבה יותר מבשאר חלאים :
 לפיכך לריך ליותר לחדש אויר חדרו של חולה
 כמה וכמה פעמים / ולזקף כמה פעמים ביום מעט חומץ
 יין על ברזל מלונן או אבן מלונן : (אכן לא ירצו להעלות
 הנל גדול ביותר / בחדר החולה) : ולהרבות להכניס
 לו פירות חדשים ופרחים ועשבים חדשים (פריש) / כל
 כמה שאיפשר לפי תקופת השנה : זמי שעלה בגורלן
 ליטב בחדר של אוויר מזהם / ימי המקום בעורו :

§ פ

כמה חולים נרפאו ממחלה זו / ע"י שנורו מכל מאכל
 זולתי לשקות מי חמאה (ובל"פ מאסלייאנקי) :
 אחרים נרפאו ע"י חבילת חרובין הנק' מעלייאנין / או
 אונרקוס / או פירות האילן : ואמנם אין לך יותר
 בטוח בכל האופנים לחולי זו / כמו אותם המאכלים שנת"ל :
 ואין להשתמש באחרים / אלא על פי המומחה :

ספר רפואות

פא §

אם אין החולה יולא לנקבים גדולים / אלא פעם אחת
לב' או לב' ימים / ה"ו די בכך באופן הזה :
לפיכך לא יפרוץ בבאן בעשיית החוקים / שלא יעוררו
עליו שלול . שהוא לעת הואת סכנה גדולה :

פב §

אם המוגלא מיתמעטת והולכת / והחולה הולך ומיקל
מכל לך מרעתו . ה"ו סימן שמתחלת המורסא
להתנקות ולהתרפא : אבל כשהמוגלא מתחדת ללאה הרבה
ומן ארוך / והמכה אינה חוזרת ומיה כ"כ מהרה / והקדחת
שוקדת על משמרתה בכל ערב : אזי יש לידאג שלא
תתכסך למכה ערייה רעה מאוד : החולה שוקע בחולה
קילקול הריאה (הנק' בל"ם רוסליוואשי) / ומת לאחר
כמה חדשים :

פג §

בעיני הזה / אין לו שום תרופה אחרת זולתי לשמור
ולחזיק בתרופות הנ"ל : ובפרט בטלעול
ותנופה נוחה לאמץ את הנוף / וביותר על ידי הרכיבה :
אם השיעול מנדד הסינה מעיני החולה . אזי יכולין ליתן
לו לעת ערב מלוא ב' או ג' כפות מסימן י"ו / בתוך
לנאנת של חלב שקדים או חבשיל שעורים הנ"ל :

פרו §

אורחן הנרמות שיכולין להעביר את הכיחה בחלי הנער
הריאה (עיין סו §) / עלולין לבוא גם בעת
הרקס מורסת הריאה ולהפסיקה בנת אחת : ואז שוקע
החולה בקולר נשימה / ארס הנפש / קדחת וחלישות :
לפיכך

לפיכך צריך להודרו ולקדש את המאורע הזה ע"י איד
 הרוחחין הנ"ל / וע"י מלוא כף אחת מסימו ח' לכל
 שעה : ולהרבות בשתיית סימן י"ב ; וגם ע"י טלטול
 הגוף בנחת / בשעת היקל הקדחת הנ"ל / שלא בשעת
 חלישות מופלגת או קולר נשימה ביותר כנ"ל : ותיכף
 משחורה הכיחה לנחת / פוסקת הקדחת עם כל סניפיה
 הנ"ל : ופעם אחת אירע לפני בחולה אחד שגפל בחלי
 כבד הרואה / מחמת עלירות פסאומית הלוא : והוכרחתי
 להקויו לו / ותיכף שנה הכיחה על מנוה :

§ פה

לפעמים המורסא מחנקית / הכיחה הולכת ופוסקת
 עד שמיסתלקת לגמרי / והחולה מתאזר
 והולך יפה ובסגור שכבר הכריח לחלוטין : אכן אחרי ימים
 מועטים חוזרים כל הרעות וקולר הנשימה והקדחת /
 לבית מממשין ונאים עליו שנית ; לפי שהמורסא חוזרת
 ומתמלאת מוגלא מחדש : ואח"כ חוזרת המוגלא להתרוקן :
 החולה מושיח ביחתו כמה ימים וחוזר ומיקל : ואח"כ
 המורסא חוזרת ומיתמלאת ומתרוקנית ומתמלאת כנ"ל /
 כך ימים ושנים : וזה בא מחמת שלא חיתה בשח הרואה
 לגמרי / אלא שהמורסא נטרקנה מן המוגלא בלבד ;
 והמכה חוזרת וגזעת מוגלא / עד שחוזרת ומיתמלמת
 ומתמלאת : כעין פאנטאגללס (בל"פ אפטור) / שזשין
 האומנין הגרעים בחילונית הגוף : וזהו אם נתיישרה
 המכה והורגלה באופן זה / אזי אינה מעלה ארוכה עוד :
 ואמנם נתחלה / יכולה היא לכוות ולחיות לגמרי / ע"י
 שימוש סי' י"ד ומשקי המלב והרביבס :

§ פו

רהגה לא הוכרתי מן השמנים השרפיים (הנקרא
 גאלואמישע

באלוהים טע מיטעל) , שהעולם רגילים להשתמש בהן בחולי
 זו / כגון הערפטיין והלבונה ומירא וכיוצא : לפי שהם
 מויקים ומסוכנים מאוד בחולי זו ; ואפילו ההופאים
 שבזמנינו המשתמסין בהן / אינן אלא טועין : וכבר ראיתי
 רופא אחד שניקס לרפאות תלי קלקול הריאה (הנקרא
 דושליווי) / ע"י אכילת מיני שמנוניות • והזיק לחולה
 מאוד על ידיהם : והוא הדין לסממנים השרפיים הנ"ל :
 ובאמת הנה הסתופס האמיתיית היקרה ומיוחדת לקלקול
 הריאה , הוא סימ' י"ד הנ"ל : ואכן נריך לזהר מלהשתמש
 בה / כשיש בבאן הצער * (ולריך להנור מכל מאכל , ולא
 ליוון את הסולס אלא במלב בלבד :

פ"ו

א תקעה המורסא לגד חילונית הריאה , איז משתפכת
 המוגלא במלל החזה הנ"ל : והחולה מרגיש מיחוס
 אחד משונה מאוד : ולפרקים הוא נופל בהתעלפות :
 קולר הנשימה ולרת הנפש פוסקים מיר , והקדחת הולכת
 ופוחתת : אלא שהשיעול מתמיד עדיין (אעפ"י שהוא
 מיקל מן היסורין הרבה) , וכלי כיתה כלל : ואכן אין
 ההצנה הולת מארכת ימים : לפי שהמוגלא האלורה
 ומיתרבת עם יום יום געשית חריפה בסופה , והיא אוכלת
 אז בנשר הריאה : כונד הנשימה , הקדחת והלימאון ,
 וביעול השינה : בחילה במאכלים וכיחוס הגוף , ושאר
 מקרים • מתרגשין ובאין על החולה : ואז נריך להחזיק
 את החולה להנכה • שע"כ , הרעד העמידה לבוא עליו
 מתעכבת קלת : ובתוך כך יבקשו לו אומן (הנק' עֵלְשֶׁר) ,
 שינקוב את הנשר שבין הלעות , להוית דרך שם אם
 המוגלא

* דהיינו דפק חלל וקפה , לימאון , סתן אמוס , חום , ויבש נפש וכלל גריאה :

החוגלא : ואמנם לריך לבחור אומן מהיר מאוד / ולהודרו
ולבזו כל מה דאיפשר בכדי למלאו . שלא יפול החולה ברעס
בחרה לאין מרכא :

§ פח

במו שהדבר מצוי במכות שעל חילונית הגוף / שלפעמים
אומח בהן בשר חי ומושחת מאוד ; כך אירע
(בל"ס ווילדפלייס) לפעמים במכת הריאה ; ובפרט / על
ידי שימוש סממנים המתובלים ומחממים : החולה נופל
בגרות הנפש קשים ואכזריים ; ובחלישות מופלגת ; נופל
בהתעלפות פעם אחר פעם ; האיברים החילוניים מלעגנים ;
ביחסו מימיית ירוקה שחרחרת (בעלבלבט שווארץ)
ומסרחת ; לפעמים יולאים לו כתמים שחורים על החזה
מנחוץ ; וכבר פגעתיו אדם אחד שנפל בחולי לקותא
בריאה אחר עורח דרך רחוקה שהלך בגליו / והנהיגוהו בני
ביתו בדרך המון העם ביין ותגלין בכדי להביא עליו ויעה ;
ועי"כ נברה מחלתו עד להשחית : רוח הנשימה שלו היתה
מסרחת הבאש עלום / עד שלא נשאר עוד כח באשתו
ליקרב אל מעתו לשמש לפניו / והיתה נופלת בהתעלפות
ככל פעם : וכשבאתי אליו לא מצאתי בו עוד לא דיעה
ולא חוש ולא דפק . והוא מת ביום השלישי :

§ פט

לפעמים מתקשה הנער הלקותא / ונעשה ממנה
טינרת שאינה מכאבת כלל : והא לך הסימן
להכיר בה :

אם רואין שאין המחלה הזאת מסתיימת לא ע"י
הסדקות ורגע המשקל / ולא ע"י בועה כנ"ל :
ובמקד כך שהקדחת וכל סניפיה מיסתלקין והולכין / עדיין

ספר רפואות

בשאר קצת עוצר הנשימה תמיד / והחולה מרגיש מין
מיחוס רע בצד אחד מהחזה ; לפרקים יש לו שיעול יבש /
וצפרט אחר טילטול הגוף ואחר הסעודה :

והנה אעפ"י שתקלה זו קשה להירפא / מכל מקום
מצינו כמה וכמה אנשים חיים וקיימים עם העינרא
בריאה שלהם זמן ארוך ; וגם אין יסוריהם קשים כל כך :
ואמנם אנשים כאילו לריכס לזרזר מכל מיני הפלגות
חימום הגוף / שלא יתחדש מחוך כך הצער חדש בסניבות
הארבת היסנה / ויבואו בסכנה עלומה :

§ צ

מי החלב שנקי י"ו / והפילין סי' י"ח • הן תרופות
עונות לעינרא : דהיינו שיקח בכל צוקר לערך
עשרים ועד ארבעים פילין / וחצי לזוחית מי החלב §
ויחמיד בקנהגה זו זמן ארוך • ויהיה רביל לשאוף הכל
של מים רותחין כנ"ל :

§ צא

לפעמים שחולי זו וחולי דקירת הלעות מסתיימין
באופן אחר מכל מה שנת"ל : דהיינו שהריאה
נסרבת ונדבקת לחזה / ואינה יכולה להתסרק ממנה עוד
לעולם : אבל אין זה מוזק ולא קשה על האדם ביותר /
ולפיכך אשמיענו :

תם ונשלם

בלוח העליון מאגרות הכתמה דף ל"א ע"ב • ל"ל פחות מאחד מח"א
אלף אלפי אלפים בו :

ובכדי שלא ישאר הנייר חלק / אמרנו לחציג כאן מקצת
העתקת פרק ל"ו / כופני יקר ערכו .

פרק ל"ו

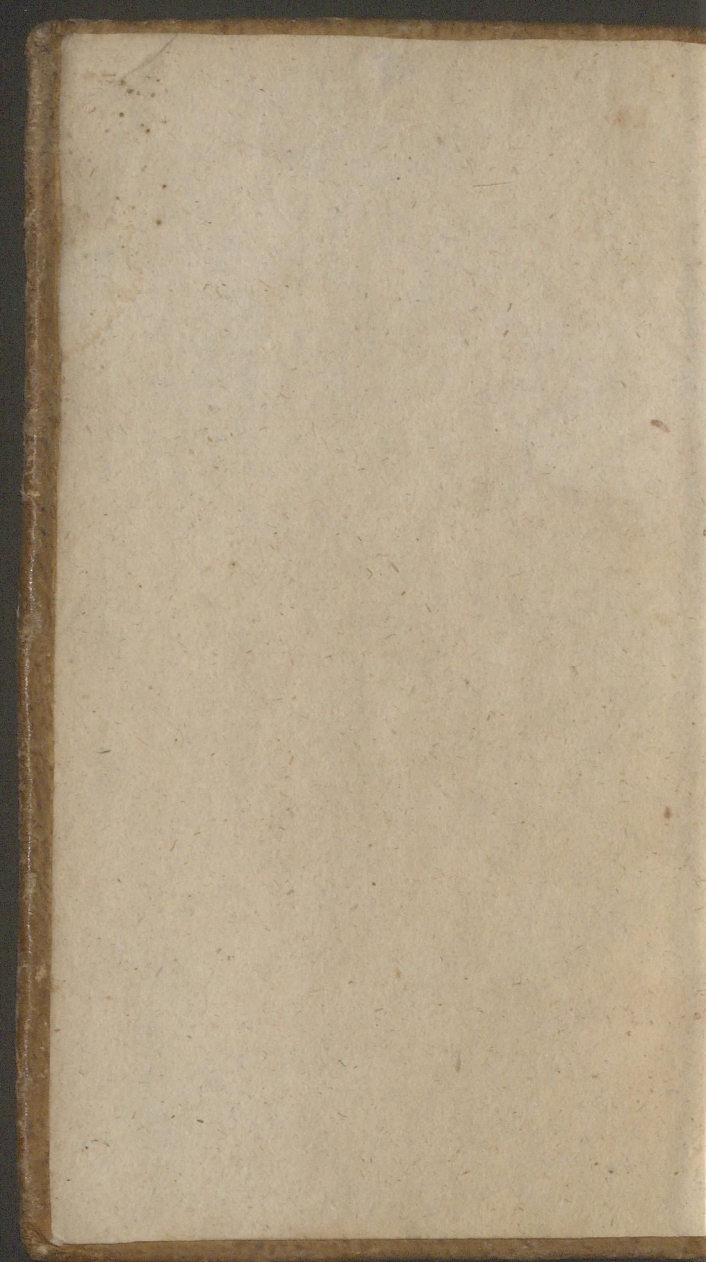
ואילו הן הידיעות הצריכות לשלוח לרופא / בשמלכין בו
שלא בפני החולה .

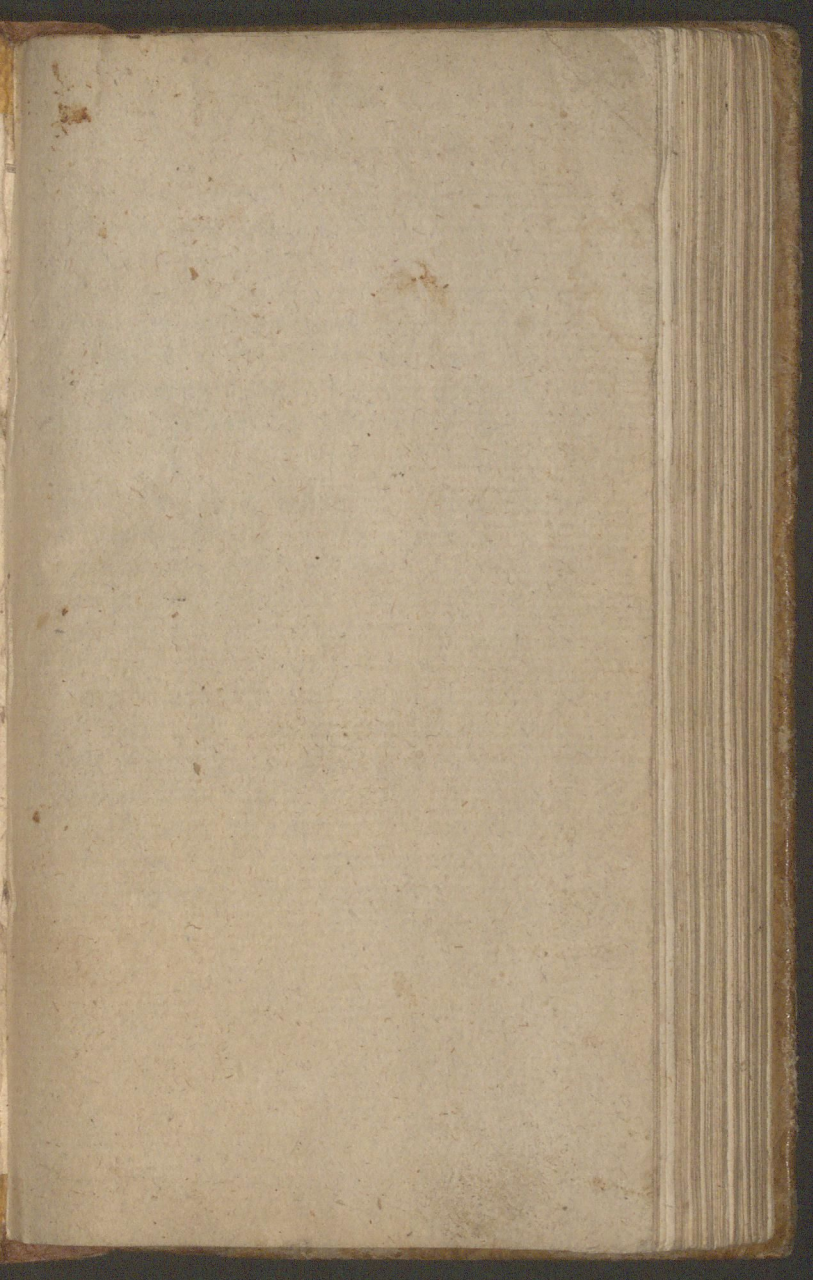
במה ימי שני חיי החולה ? אם היה צריך מוחלט קודם
שנפל בחולי'ו ? מה היה עסקו או מנוטו ופרנסתו
קודם חליו ? מאימתי התחיל לחלות ? וכיצד התחילה
מחלתו ? יש לו קדחת ? דפקו רך / או קשה ? יש בו עדיין
קלת כח / או תשש הוא ניותר ? טוב הוא על מטתו תמיד /
או מתחוק ויושב לפרקים ? רעתו משתנית בשעות ידועות
צום / או לא ? אם הוא נע ונד או מוטל במנוחה ?
יש לו מום או קור ? על איזה כאב הוא קובל ביותר אם
על כאב הראש הגרון האצלומכא הסוד והכטן / או
על כאב בחיובית הגוף ? לשוני יביסה ? יש לו לימאון /
עצם רע בפיו / ערעור להקיא ? בחילה במאכלים /
או יש לו תאוות המאכל ? יולא הוא לנקבו הרצה או
מעט או נעצר לבגרי ? מה היא מהות יציאתו ? מימי
רגליו ניגדים בשפע או לא ? מהות שתנו אם היא זכה
או עכורה או יש בה שמרים על שולי הכלי וכו' ? ואם
היא תמיד בענין אחד / או משתנה לפרקים ? מויע הוא ?
מוליא כיחה ? ישן הוא ? נשימתו קלה ? ומה היא
הנהגתו ותרופותיו שהוא משתמש בהן לעת עתה ? איזה
סממנים ניתנו לו ? ומה פעלו בו ? לא צאתה עליו
חולי'ו מימיו ?

כל אלו הן שאלות כוללות / ויש עוד שאלות מיוחדות
לחלאים מיוחדים ולנשים וילדים / ויתבאר בהכרח
הנא אי"ס :

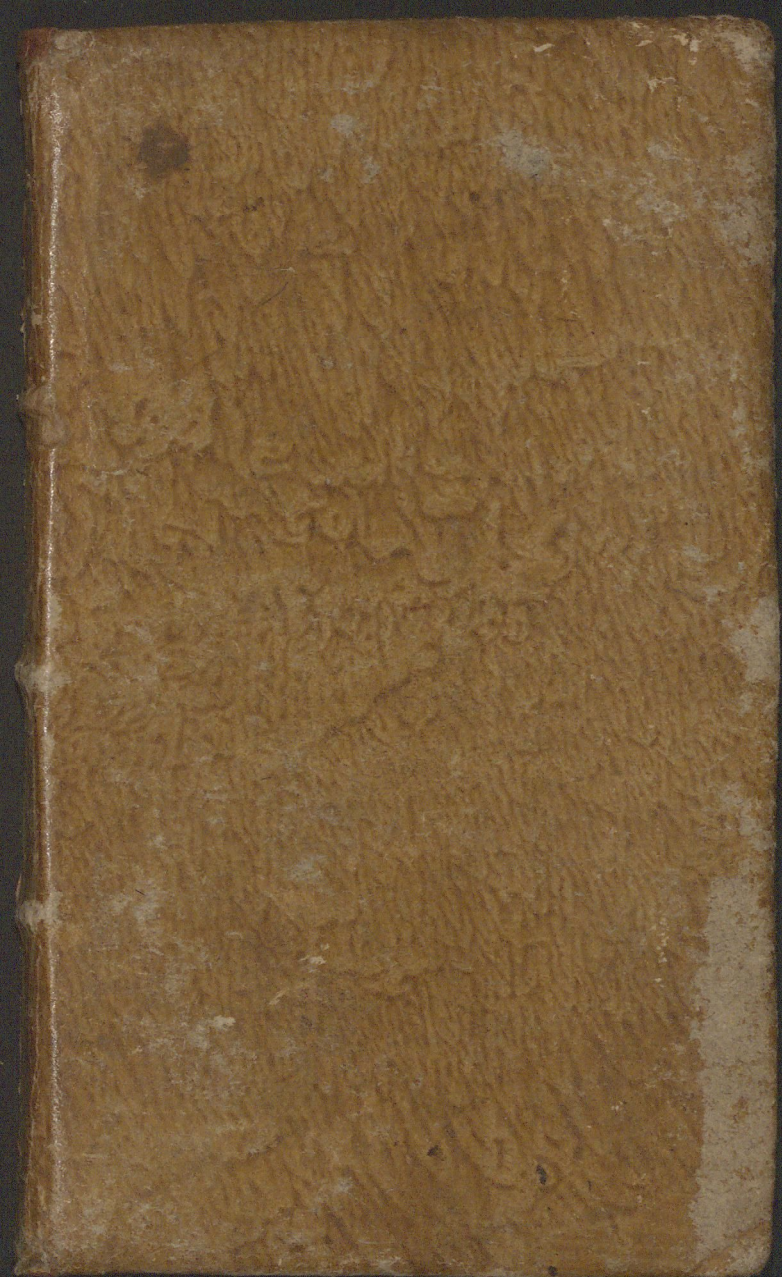
והנה מחמת כמה מיניות / לא יכולנו להדפיס לע"ע
 יותר ; ואי"ה כשימלאו החתומים נדפים הכל
 בסדר נכון ; ונוסיף בו עוד כל שמוח כינוי הפירות
 והרפואות שגלות התרופות / בלשון פולין ולשון לעיין ;
 גם טבעי הסמנים וזמן לקיחת הטענים ומראיהן ומקומות
 למיחתן וקנייתן / וכמה חדשים או שנים יכולים להתקיים ;
 גם קלת סימנים להכיר טיב הסמנים אם הן עינים או
 מזוייפים וכו' ; ולגמור כל סימני לוח התרופות הנשארות
 עד סופן :

ובברר הודענו למעלה מקום קניית הספר הזה / ולהיות
 ישלחו הקונים את חתימתן על הספרים הע"דים
 לילפס אי"ה • במקומות השוקים הגדולים בפ"פ
 בראד ומעריטש דליטא ; ויכולים ג"כ לשלוח ליום השוק
 שבק"ק לענטשגא / שיש שם סוחרים מק"ק מעריטש ;
 או גם לק"ק סטנאב ליד המופלא מהו' מאיר הנק' ר'
 מאיר דוואסיש בק"ק הנ"ל ; או לק"ק מעזנו ליד האברך
 המופלא מהו' יצחק חתן הקלן מהו' ר' ליוז' ר' שמעלקיש /
 או לשוק של ק"ק בארדיטשוב שיש שם סוחרים מק"ק
 מעזנו ומק"ק סטנאב ; ומי שאין ידו משגת לקנות ספר
 זה או אחד מן החיבורים הנאים / אזי ישתדל לקבץ עשרה
 קונים על ספר זה / וישלחו לו ס' אחד שכר ערות ;
 או ישלח עשרה חתומים על החיבורים הנאים / ויקבל
 חיבור אחד לכשיגמרו אי"ה :

X. 8. Satam 61
33247

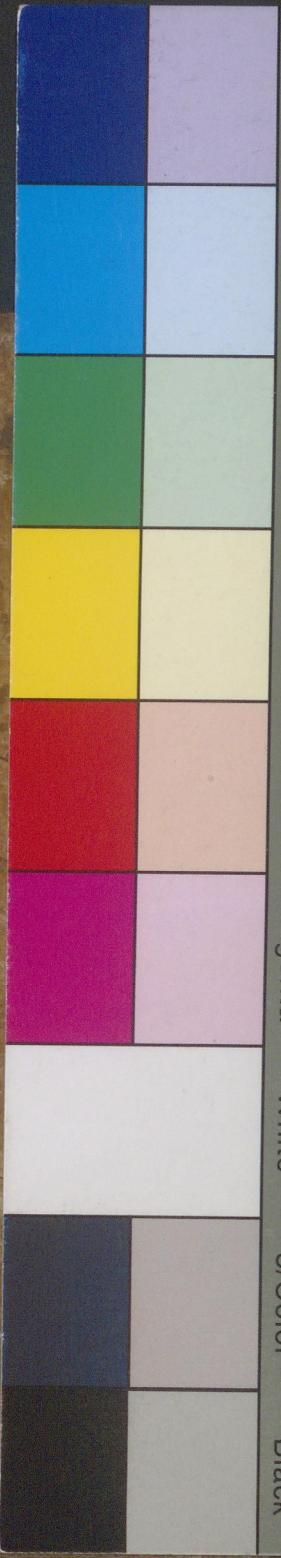

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8

Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19

Colour Chart #13

Blue Cyan Green Yellow Red Magenta White 3/Color Black

DANES
-PICTA
.COM